

Aluehallintovirasto

Lounais-Suomen alueen nuorten elinolokatsaus 2021

Tietoa ja pohdintaa nuoriso-
palveluista ja nuorten arjesta
sekä kooste lasten, nuorten
ja perheiden hyvinvoinnista
tilastojen valossa

Lounais-Suomen
aluehallintovirasto

Tutkimus ja Kehitys Ajatustalo Oy

Lounais-Suomen aluehallintovirasto

Opetus- ja kulttuuritoimi

Lounais-Suomen alueen nuorten elinolosuhteet 2021

Tietoa ja pohdintaa nuorisopalveluista ja nuorten arjesta sekä
kooste lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista tilastojen valossa

Lounais-Suomen aluehallintovirasto
Tutkimus ja Kehitys Ajatustalo Oy

Aluehallintovirastojen julkaisuja 112/2021
ISSN 2343-3132

ISBN 978-952-5882-56-8

Turku

2021

KUVAILEHTI

Aluehallintovirastojen julkaisuja 112/2021

Tekijät Lounais-Suomen aluehallintovirasto Tutkimus ja Kehitys Ajatustalo Oy	Julkaisuaika 2021
	Toimeksiantajat(t) Lounais-Suomen aluehallintovirasto
	Toimielimen asettamispäivä -
Julkaisunnimi Lounais-Suomen alueen nuorten elinlokatsaus 2021	
Tiivistelmä Lapsuus ja nuoruus ovat varmasti eniten muutoksia sisältävät ajanjaksot ihmisen elämässä. Ne ovat aikaa, jolloin luodaan pohjaa monille niin fyysisille kuin psyykkisille elämän ja hyvinvoinnin lähtökohdille. Tämän päivän lapset ja nuoret ovat tulevaisuuden isiä ja äitejä, kuntalaisia, työntekijöitä, asiakkaita ja päättäjiä. Kasvaessaan aikuisiksi heissä heijastuu heidän oma nuoruutensa ja siihen liittyneet ihanteet ja haaveet, mutta myös koetut uhat ja pelot. Me aikuiset pyrimme ymmärtämään ja tulkitsemaan nuoria ja nuoruutta, kun kehitämme palveluja nuoruuden moninaisia vaiheita tukeviksi. Massiivisesta tietovarannosta huolimatta tehtävä on haastava, sillä nuoruus ja sen kokemukset muuttuvat koko ajan yhteiskunnan muutosten mukana. Tietojohtamisen haasteena on edelleen se, että yksittäiset tiedot hajautuvat useille eri toimijoille ja sektoreille, eikä kokonaiskuvaa tahdo olla kenelläkään. Tieto on edelleen myös melko ongelmakeskeistä. Lisäksi tieto itsessään voi muodostua ongelmalliseksi, sillä se helposti suoraviivaistaa tilanteita ja ilmiöitä liiaksi. Siksi entistä tärkeämpää onkin tiedon monipuolinen tulkinta – ei yksin, vaan eri toimijat ja nuoret yhdessä. Tähän raporttiin on koottu tämän aluehallintoviraston alueelta useita lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointiin, heidän käyttämiin palveluihin ja niiden resursointiin liittyviä tietoja. Lisäksi raportissa on nostettu esiin muutamia lasten ja nuorten arkeen liittyviä ilmiöitä ja pohdittu näiden merkitystä sekä heille itselleen että kunnissa palveluiden suunnittelusta ja toteutuksesta vastaaville viranomaisille. Raportissa referoitu peruspalvelujen arviointi osoitti, että nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelujen saatavuudessa on merkittäviä puutteita eri alueilla. Samoin julkisen liikenteen huono tilanne monissa kunnissa asettaa nuoret eriarvoiseen asemaan mm. palvelujen saavutettavuuden suhteen. Isossa kuvassa nuorten päihteiden käyttö vähenee vuosi vuodelta ja siten menee yhä parempaan suuntaan, mutta samalla on näkyvillä yhä vahvempaa polarisaatiota nuorten keskuudessa. Korona on koskettanut monia nuoria ja rajoittanut heidän sosiaalista elämää ja harrastamista. Kokemukset mm. etäopiskelusta jakavat nuoria. Nuorten työttömyydessä ja toimeentulossa koronan vaikutukset näkyivät hyvin vahvasti. Toiveena on, että osion yksi teemat ja osion kaksi tilastot avaisivat keskustelua kunnissa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin toteutumisesta ja että ne lisäisivät eri toimijoiden ja sektoreiden yhteistyötä näiden asioiden edistämiseksi entisestään. Toiveena on myös, että tilasto-osio lisäisi entisestään kuntien omaa kiinnostusta hyvinvointiin liittyvien tilastotietojen	

seurantaan ja tarvittavien uusien tietojen tuottamiseen sekä ennen kaikkea tämän tiedon pohjalta laadittavien toimenpiteiden suunnitteluun ja käytännön työn johtamiseen.

Asiasanat

Lasten ja nuorten elinolot, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointi, lasten ja nuorten palvelut

ISSN (painettu) -	ISBN (painettu) -	ISSN (verkkojulkaisu) 2343-3132	ISBN (verkkojulkaisu) 978-952-5882-56-8
Kokonaissivumäärä 68	Kieli Suomi	Hinta -	
Julkaisija Lounais-Suomen aluehallintovirasto	Paino -		

Sisällysluettelo

1	Johdanto	6
2	Peruspalvelujen arviointi 2020 – nuorille suunnattujen palvelujen saatavuus ja riittävyys	8
2.1	Nuorten mielenterveys ja sitä tukevien palvelujen tarve ja saatavuus	10
2.2	Nuoret, päihteet ja päihdepalvelut	15
2.3	Liikkuminen palveluna – toteutuuko tasa-arvoisuus?	19
3	Korona nuorten kokemana	23
4	Nuoret ja ympäristö	27
5	Kunnat osaksi tulevaisuuden osallisuuden kehittämistä ja toteutumista	34
6	Lapset, nuoret ja lapsiperheet Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa	38
7	Katsaus kuntien nuorisotyön palveluihin ja resursointiin	40
7.1	Etsivän nuorisotyön resurssit	41
7.2	Nuorten työpajatoiminnan resurssit	42
7.3	Lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan resurssit	43
8	Työllisyys ja koulutus	45
8.1	Työllisyyskehitys	46
8.2	II asteen koulutus	48
9	Nuoret ja rikollisuus	51
10	Lapsiperheiden hyvinvointi	53
10.1	Tuloerot	53
10.2	Lapsiperheiden toimeentulo	54
10.3	Nuorten toimeentulo	57
10.4	Huoltosuhde	58
10.5	Sosiaalihuollon palvelut	59
11	Yhteenvetoa ja pohdintaa	61
12	Lähteet	65

1 Johdanto

Kädessäsi on neljäs julkaisu Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia sekä lasten ja nuorten palveluja käsittelevästä kokonaisuudesta. Tuttuun tapaan raportti koostuu kahdesta osasta. Ensimmäisessä osassa pureudutaan lasten ja nuorten arkeen ja elämään neljän ajankotaisen teeman kautta. Toinen osa on perinteinen tilasto- ja indikaattorikatsaus lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ilmenemisestä ja siinä näkyvistä muutoksista.

Teemaosion aloittaa kesäkuussa 2020 julkaistun Peruspalvelujen arviointi -raportin tulosten tarkastelu. Vuoden 2020 arviointi keskittyi erityisesti palvelujen saatavuuteen ja riittävyyteen. Arvioinnissa nousi esiin, että erityisesti nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä liikkumiseen liittyvien julkisten palvelujen saatavuudessa ja riittävyydessä on parannettavaa. Arvioon riittämättömyydestä vaikuttivat mielenterveyspalvelujen koettu sirpaleisuus, niiden heikko tunnettuus sekä se, että ne eivät ole saatavilla oikeaan aikaan. Päihdepalveluiden riittävyyden ohella kokonaisuutta tarkastellaan myös päihteisiin liittyvän kulttuurimuutoksen näkökulmasta sekä myös päihteiden käyttöön liittyvän polarisaatiokehityksen näkökulmasta. Julkisen liikenteen palvelujen riittämättömyyden koettiin vaikuttavan nuorten hyvinvointiin, vapaa-aikaan ja jopa tulevaisuuden suunnitteluun ja ratkaisuihin, kuten peruskoulun jälkeisen koulutuksen valintaan. Julkisen liikenteen huonot yhteydet aiheuttavat haasteita kaikkien palvelujen saavuttamisessa ja siten vaikuttavat niiden riittävyyden arvioon. Näitä edellä mainittuja sisältöjä tarkastellaan ja pohditaan tarkemmin sekä esitetään myös ajatuksia asioista, joita kunnissa voitaisiin tehdä asioiden parantamiseksi.

Ajankohtaisuuden vuoksi Korona ansaitsi tulla käsitellyksi myös. Vuoden 2020 aikana on toteutettu useita selvityksiä ja tutkimuksia siitä, miten Korona ja sen seurannaisvaikutukset yhteiskunnassamme on koettu lasten ja nuorten parissa. Tässä raportissa referoidaan muutamia keskeisiä tutkimuksia ja luodaan niiden kautta tiivistetty kuvaus lasten ja nuorten kokemuksista mm. etäopetukseen ja tulevaisuususkoon liittyen.

Kolmas teema käsittelee nuorten suhtautumista ympäristöön ja erityisesti ilmastomuutokseen. Viime vuosina ilmastomuutoksen ympärille on tullut vahvoja nuoria yksilöitä, jotka ovat tietyllä tavalla brändänneet itsensä tämän tärkeän teeman puolestapuhujiksi. Tässä raportissa tarkastellaan eri tutkimusten ja barometrien valossa nuorten asennemuutoksia ilmastomuutokseen liittyen sekä muutosten mahdollista merkitystä nuorten omaan arkeen ja kuluttamiseen. Samalla pohditaan, miten kunnissa ja yhteisöissä voitaisiin konkreettisesti tukea nuoria ilmastomuutoksen hillitsemisessä.

Neljäntenä teemana tässä raportissa otetaan käsittelyyn nuorten osallisuus ja erityisesti sen tulevaisuus. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin rinnalle on viime vuosina noussut niin sanottu neljäs sektori, joka on tietynlainen jatkumo kolmannelle sektorille. Neljäs sektori pohjautuu perinteisten rakenteiden sijaan hyvin vapaaseen organisoitumiseen ja yhteisöllisyyteen, jossa pohjana käytetään

verkkopalvelualustoja, kuten erilaisia sosiaalisen median järjestelmiä. Tässä raportissa pohditaan neljännen sektorin roolia ja merkitystä nuorten osallisuuden lisäämisessä yhteiskunnassa. Samalla esitellään muutamia ajatuksia siitä, miten kuntien nuorisotyössä voitaisiin ottaa neljännen sektorin opit ja mallit paremmin hyötykäyttöön ja siten lisätä nuorten osallisuutta heidän omaa arkeaan ja elinympäristöään tukevissa asioissa.

Osioon kaksi on koottu aiempien vuosien tapaan syrjäytymisen kannalta kriittisiin sisältöihin liittyviä indikaattoritietoja Satakunnan ja Varsinais-Suomen lapsista, nuorista ja lapsiperheistä. Raportissa keskitytään mm. työvoimahallinnon, opetus- ja koulutustoimen ja sosiaalihuollon tilastoihin sekä esitellään erinäisiä kuntien nuorisotoimen, työpajojen ja etsivän työn toiminnan tunnuslukuja.

Toiveena on, että osion yksi teemat ja osion kaksi tilastot avaisivat keskustelua kunnissa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin toteutumisesta ja lisäisi eri toimijoiden ja sektoreiden yhteistyötä näiden asioiden edistämiseksi entisestään. Toiveena on myös, että tilasto-osio lisäisi entisestään kuntien omaa kiinnostusta hyvinvointiin liittyvien tilastotietojen seurantaan ja tarvittavien uusien tietojen tuottamiseen sekä ennen kaikkea tämän tiedon pohjalta laadittavien toimenpiteiden suunnitteluun ja käytännön työn johtamiseen.

OSA I – NÄKÖKULMIA LAPSUUTEEN JA NUORUUTEEN SEKÄ NUORTEN PARISSA TOIMIVAAN PALVELUJÄRJESTELMÄÄN

2 Peruspalvelujen arviointi 2020 – nuorille suunnattujen palvelujen saatavuus ja riittävyys

Kesäkuussa 2020 julkaistiin kahden vuoden välein toteutettava, Aluehallintovirastojen tuottama peruspalvelujen arviointi. Siinä keskityttiin erityisesti peruspalvelujen alueellisen saatavuuteen ja riittävyyteen. Nuorisotoimen osalta arviointikohteena oli nuorille suunnattujen palvelujen riittävyys kunnassa. Arvioinnin aineistot koottiin kyselyllä, joka suunnattiin kuntien monialaisten ohjaus- ja palveluverkostojen edustajille. Kyselyllä kartoitettiin verkoston edustajien näkemyksiä nuorille suunnattujen palvelujen riittävyydestä – eli käytännössä arvioitiin nuorten mahdollisuuksia saada erilaisia tarvitsemiaan palveluja. Palvelujen riittävyyttä ja saatavuutta arvioitaessa huomioitiin kaikki nuorille tuotetut palvelut, myös muiden kuin julkisen sektorin toimijoiden tuottamat.

Arviointiraportti on kokonaisuudessaan luettavissa Patio-järjestelmässä osoitteessa <https://www.patio.fi/pepa-2019>. Tässä raportissa paneudutaan kolmeen Peruspalvelujen arviointi 2020 raportin osa-alueeseen: nuorten mielenterveyspalvelut, nuorten päihdepalvelut sekä liikkumisen mahdollistamiseen liittyvät joukkoliikenteen palvelut. Nämä valittiin tähän raporttiin siksi, että kaikissa näissä arviointiraportin tulokset osoittivat, että niiden parissa on vielä erityisesti kehitettävää.

Peruspalvelujen arviointi 2020

Kesäkuussa 2020 julkaistun Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arvioinnin aineistonkeruu toteutettiin vuoden 2019 aikana yhteistyössä Valtion nuorisoneuvoston Nuorisobarometrin toteuttajien kanssa. Nuorisobarometri on vuosittain ilmestyvä barometritutkimus, joka seuraa suomalaisten 15–29-vuotiaiden nuorten arvoja ja asenteita. Vuoden 2020 Nuorisobarometrin teemana oli palvelut, jolloin nuorisotoimen peruspalvelujen arvioinnista saatuja tuloksia voitiin verrata myös Nuorisobarometrin tuloksiin. Tämä mahdollisti myös sen, että palvelujen saatavuuteen ja riittävyyteen liittyvää tietoa voitiin vertailla sekä nuorten itsensä kokemana (Nuorisobarometri) että kuntien nuorten että ohjaus- ja palveluverkoston edustajien näkemyksillä.

Arvioinnissa oli mukana yhteensä 11 eri palvelukokonaisuutta, joita yhdistettiin laajemmiksi teemoiksi ja käsiteltiin viitenä kokonaisuutena:

- nuoriso- ja vapaa-ajan palvelut
- koulutuspalvelut
- mielenterveys- ja päihdepalvelut
- sosiaali- ja terveyspalvelut

- työhön, asumiseen ja liikkumiseen liittyvät palvelut

Arvioinnissa mukana olevia palveluja ohjaavat erilaiset toimialakohtaiset lainsäädännöt ja osa niistä kuuluu kuntien lakisääteisiin tehtäviin. Myös kolmannen sektorin toimijoiden työ tukee isoa osaa näistä palveluista. Arviointiteema kytkeytyy olennaisesti ajankohtaiseen kuntatalouden tilanteeseen, nuorten määrään ja kuntien "pitovoimaan" eli kykyyn pitää nuoret asukkaat kunnassa poismuuton sijaan sekä kuntien ja palvelujen erilaisiin uudistuksiin.

Tässä arvioinnissa nuorten palvelut eivät siis tarkoita ainoastaan kuntien nuorisotoimen palveluja vaan yleisemmin ja laajemmin nuorille tarjolla olevia palveluja kunnissa. Nuorisolain (1285/2016) mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat. Joidenkin palvelujen kohdalla ikärajoilla ja täysi-ikäisyydellä on oma vaikutuksensa palvelujen saantiin.

Peruspalvelujen arvioinnin aineistonkeruussa käytettiin kyselyä, joka lähetettiin Manner-Suomen 294 kuntaan nuorten ohjaus- ja palveluverkostoista vastaaville henkilöille. Kyselyyn vastasi 293 kuntaa, joten vastausprosentti oli lähes 100.

Nuorille suunnattujen ja nuorten käyttämien palvelujen riittävyys fokuksessa

Tässä arvioinnissa riittävyys tarkoitti palvelun määrälle tai laadulle asetettujen normien tai vallitsevien odotusten täyttyvyyttä. Sitä voidaan arvioida paitsi lakisääteisten palvelujen toteutumisena, myös tarkastelemalla kuinka toteutuu:

- palvelujen yhdenvertainen ja tasa-arvoinen saatavuus ja saavutettavuus kuntien kesken ja kuntien sisällä
- palvelujen oikea-aikaisuuden toteutuminen
- palvelujen laatu ja monipuolisuus suhteessa tarpeisiin
- asiakastyytyväisyys sekä näille asetettujen odotusten täyttyminen

Esimerkiksi terveystalvelujen riittävyttä arvioitaessa voidaan tarkastella palvelujen saatavuutta, jonoja ja odotusaikoja sekä hoitoon pääsyä ja sen oikea-aikaisuutta. Huomiota voidaan kiinnittää myös annetun tuen, neuvonnan ja hoitoonohjauksen riittävyyteen.

Riittävyyden määrittäminen ja tulosten tulkinnan huomiot

Arvioinnin tuloksia tarkasteltaessa on tärkeä huomioida, että palvelujen riittävyttä nuorille tarkasteltiin kunnissa toimivien viranhaltijoiden ja nuorten ohjaus- ja palveluverkoston jäsenten eli aikuisten näkemysten ja käytännön kokemusten kautta. Palvelujen riittävyttä ja saatavuutta arvioitiin asteikolla 1–4, jossa 1 oli riittämätön, 2 oli melko riittämätön, 3 oli melko riittävä ja 4 oli riittävä. Kunta-kohtaista keskiarvoa 2,5 - ja sitä korkeampaa tulosta - pidettiin melko riittävänä eli palvelutason katsottiin toteutuvan tarpeeksi hyvin.

Vastaajilla, eli kuntien ohjaus- ja palveluverkostojen viranomaisilla, oli mahdollisuus antaa lisätietoja vastauksiin, kuten "palvelua ei ole omassa kunnassa, mutta sellainen on naapurikunnassa", jolloin riittävyydestä saatettiin antaa "riittävä", vaikka palvelu ei suoraan omassa kunnassa toteutuisikaan. Vastausten

analysoinnin osalta tunnistettiin, että tämä saattoi johtaa siihen, että osassa vastauksia on hieman ristiriitaisuutta. Lisäksi on hyvä tunnistaa, että arviointikyselyyn vastattiin koko ryhmänä, jolloin konsensusta lopullisesta arvioista on jouduttu monen palvelun tilannearvioin osalta hakemaan.

Käynnissä oleva sosiaali- ja terveystalvelujen uudistus on vaikuttanut moniin nuorten käyttämiin palveluihin. Tämän koettiin tehneen vastaamisen kunnan näkökulmasta jossain määrin vaikeaksi, sillä monesti on jo niin, että seutukunnalliset tai maakunnalliset hyvinvointipalveluja tuottavat organisaatiot vastaavat palvelujen tarjonnasta usean kunnan osalta. Eli arvioitaessa palvelujen saatavuutta kunnassa tarkasteltiin seudullisesti tai maakunnallisesti tuotettujen palvelujen saatavuutta yksittäisen kunnan osalta.

Arviointiväittämiin vastattaessa tunnistettiin, että palvelut ovat paikoin pirstaloituneet erilaisten organisaatiomuutosten jälkeen niin, ettei tieto nuorista ja nuorten palvelutarpeista kulje enää samalla tavalla nuorten parissa työskentelevien viranomaisten kesken. Tämän takia nuorten parissa työskentelevillä, saati sitten alueen nuorilla, ei välttämättä ole enää tietoa siitä, millaisia palveluja ja missä niitä on tarjolla.

Ennen kuin mennään tarkastelemaan kolmea tässä raportissa korostettua arviointisisältöä, niin todetaan, että Peruspalvelujen arviointi 2020 -raportti osoitti, että valtaosa nuorille suunnatuista palveluista arvioitiin toimivan hyvin. Mielenkiintoinen huomio kokonaisuudessa oli, että pääsääntöisesti nuorten ohjaus- ja palveluverkostojen edustajat arvioivat nuorille suunnattujen palvelujen tason selkeästi riittämättömämpinä kuin mitä nuoret itse. Tämä tulos tuli esiin kun suhteutettiin puhelinhaastatteluin nuorille toteutetun Nuorisobarometrin tuloksia Peruspalvelujen arvioinnin tuloksiin.

2.1 Nuorten mielenterveys ja sitä tukevien palvelujen tarve ja saatavuus

Lapsuus ja nuoruus ovat monella tapaa merkityksellisiä vaiheita ihmisen elämässä. Lapsuudessa koetut tapahtumat, sosiaaliset suhteet sekä fyysinen ja psyykkinen kehitys luovat pohjan nuoruuden hyvinvoinnille ja näillä ikävaiheilla on tärkeä merkitys aikuisuudessa koettavalle hyvinvoinnille. Nuoruuden ikävaihetta leimaa nopea kasvu ja kehitys. Nuoruudessa koetaan muutoksia suhteessa omaan seksuaalisuuteen, vanhempiin, kaveripiiriin ja omaan persoonaan. Nopeat muutokset voivat hämmäntää ja aiheuttaa ahdistusta ja epävarmuutta nuorissa. Tavallisia ovat yksittäiset tunne-elämän oireet, jotka heijastavat eri kehitysvaiheita. (THL 2021)

Mielenterveyshäiriöt ovat yleisiä ja monet mielenterveyshäiriöt ilmaantuvat ensi kertaa nuoruudessa. Laajoissa väestötutkimuksissa on selvinnyt, että noin puolet aikuisiän mielenterveyshäiriöistä on alkanut jo ennen 14 vuoden ikää ja noin kolme neljästä ennen 24 vuoden ikää. Nuorilla on mielenterveyshäiriöitä noin kaksi kertaa useammin kuin lapsilla. Eri tutkimusten mukaan noin 20-25 prosenttia nuorista kärsii jostain mielenterveyden häiriöstä. Ne ovat koululaisten ja nuorten aikuisten tavallisimpia terveysongelmia. Oireiden ja häiriöiden varhainen

tunnistaminen on tärkeää, jotta niihin voidaan puuttua oikein ja oikea-aikaisesti ja näin ongelmien pitkittymiseltä ja vaikeutumiselta vältetään. (THL 2021)

Mielenterveysongelmien varhaisen tunnistamisen ja niihin puuttumisen tärkeydestä huolimatta Peruspalvelujen arviointi 2020 -selvityksessä nuorille suunnatut mielenterveyspalvelut näyttäytyvät valtakunnallisesti tarkastellen melko riittämättöminä. Koettuun riittämättömyyteen vaikuttavat pitkät jonot ja siitä johtuva hoitoon pääsyn hitaus. Erityisesti nopeista ja helposti löydettävistä matalan kynnyksen palveluista on puutetta – juuri niistä, joilla voitaisiin ennaltaehkäistä monimutkaisten ongelmavyöhtien syntyä.

Pitkien jonojen aiheuttamien palvelujen huonon saatavuuden ohella arvioitiin, että myös etäisyydet, kuten kaupunkien keskusta-alueiden ulkopuolella ja maaseutumaisemmissa kunnissa, voi aiheuttaa sitä, että nuorten voi olla vaikea päästä tarvitsemiensa mielenterveyspalvelujen pariin. Kolmas yleinen havainto oli, että mielenterveyspalvelujen koettu hajanaisuus ja palveluiden pirstaleisuus vaikeuttavan oikeaan hoitoon hakeutumista ja myös siihen sitoutumista.

Taulukkoon x on koottu aluehallintovirastoalueittain kuntien lasten ja nuorten laiskäateisten palveluverkostojen edustajien näkemyksiä mielenterveyspalvelujen riittävydestä. Asteikko on 1–4, jossa 1 oli riittämätön, 2 oli melko riittämätön, 3 oli melko riittävä ja 4 oli riittävä. Kuntakohtaista keskiarvoa 2,5 - ja sitä korkeampaa tulosta - pidettiin melko riittävänä eli palvelutason katsottiin toteutuvan tarpeeksi hyvin.

Taulukon 1 silmäily antaa kuvan, että tilanne ei ole millään arviointialueella riittävän hyvä. Eri ikäryhmien ja teemojen sisällä olevien palvelujen saatavuuksien keskiarvot liikkuvat koko maassa 2,0 ja 2,6 välillä. Molemmista taulukon ikäryhmissä heikoin tilanne on psykoterapiapalveluiden saatavuudessa (koko maan keskiarvo 2,0). Paras tilanne on ennaltaehkäisyn näkökulmasta tärkeässä matalan kynnyksen mielenterveyspalvelujen saatavuudessa. Tässä palvelukokonaisuudessa koko maassa keskiarvo on 18-28 -vuotiaiden osalta 2,5 ja alle 18-vuotiaiden osalta 2,6.

Taulukko 1. Kuntien arvio tarjottujen mielenterveyspalvelujen riittävydestä vuonna 2019. (AVI 2020)

Kuntien arvio tarjottujen mielenterveyspalvelujen riittävyystasosta, keskiarvo							
Palvelu	Etelä-Suomen AVI	Itä-Suomen AVI	Lapin AVI	Lounais-Suomen AVI	Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	Pohjois-Suomen AVI	Koko maa
Alle 18 -vuotiaat							
Matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut	2,4	2,7	3,0	2,8	2,6	2,6	2,6
Mielenterveyden tuki kouluissa ja oppilaitoksissa	2,3	2,6	2,6	2,4	2,7	2,5	2,5

Kuntien arvio tarjottujen mielenterveyspalvelujen riittävyystasosta, keskiarvo							
Palvelu	Etelä-Suomen AVI	Itä-Suomen AVI	Lapin AVI	Lounais-Suomen AVI	Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	Pohjois-Suomen AVI	Koko maa
Psykiatrinen päivystys	2,2	2,3	2,6	2,1	2,3	2,5	2,3
Nuorten oma psykiatrinen sairaanhoitaja perusterveydenhuollossa	2,2	2,3	2,1	2,5	2,5	2,0	2,2
Peliriippuvuuksien ja rahapelaamisen hoito	2,1	2,0	2,4	2,0	2,3	2,2	2,2
Psykoteraapia kunnan ostopalveluna	2,1	2,3	1,6	2,1	2,0	2,0	2,0
Nuorten mielenterveyskuntoutujien tukipalvelut	1,9	2,2	2,0	2,0	2,2	2,1	2,1
18-28-vuotiaat							
Matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut	2,4	2,6	3,2	2,5	2,2	2,4	2,5
Mielenterveyden tuki kouluissa ja oppilaitoksissa	2,1	2,4	2,4	2,0	2,2	2,1	2,2
Psykiatrinen päivystys	2,3	2,4	2,7	2,1	2,2	2,5	2,3
Nuorten oma psykiatrinen sairaanhoitaja perusterveydenhuollossa	2,0	2,2	2,1	2,3	2,1	2,2	2,1
Peliriippuvuuksien ja rahapelaamisen hoito	2,1	2,1	2,6	2,1	2,4	2,3	2,3
Psykoteraapia kunnan ostopalveluna	2,2	2,2	1,7	2,0	2,0	2,0	2,0
Nuorten mielenterveyskuntoutujien tukipalvelut	2,0	2,4	2,3	2,3	2,4	2,4	2,3
Lähde: Aluehallintovirastot, nuorisotoimen peruspalvelujen arviointi 2019 -kysely							

Kuten aiemmin jo todettiin, keskiarvoa 2,5 voidaan pitää tilanteena, jossa palveluiden saatavuus on minimissään riittävällä tasolla. Ja silti siitä on vielä reilusti parannettavaa. Koko maan tilannetta tarkasteltaessa alle 18-vuotiaiden osalta vain matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut ja mielenterveyden tuki kouluissa ja oppilaitoksissa yltyvät palvelujensaatuuden ja riittävyyden osalta tälle

minimitasolle. 18-28 vuotiaiden nuorten osalta vain matalan kynnyksen mielen-terveyspalvelujen riittävyyden osalta tämä toteutuu.

Aluehallintovirastoalueiden kesken on eroja, mutta ne ovat keskiarvojen suhteen melko pieniä. Kaikkein sisältöalueiden keskiarvot vaihtelevat alueittain 1,6-3,2 välillä. Nämä kaksi tulosten ääripäätä vielä samalta, Lapin aluehallintoviraston, alueelta. Heikoin saatavuus (keskiarvo 1,6, koko maan keskiarvo 2,0) Lapin aluehallintoviraston - ja samalla koko valtakunnan - alueella on kunnan ostopalveluina hankkimien, alle 18-vuotiaille suunnattujen psykoterapiapalveluiden riittävyyden osalta. Samaan aikaan Lapin aluehallintoviraston alueelta löytyy koko maan paras 18-28 -vuotiaiden nuorten matalan kynnyksen mielenterveyspalvelujen riittävyys (keskiarvo 3,2, koko maan keskiarvo 2,5).

Mielenterveyden edistäminen koko yhteisön asiaksi

Mielenterveys on monisyinen kokonaisuus ja siihen vaikuttaa monet arjen ja vapaa-ajan asiat. Näin ollen katsotaan, että sen edistämisen kuuluu oikeastaan ihan kaikille toimijoille. Jokainen työntekijä, esimies ja heidän edustamansa sektori voivat omalla toiminnallaan edistää ja tukea ihmisten mielenterveyttä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaaakin osuvasti, että mielenterveyden edistäminen on koko yhteisön asia (THL 2021). Vaikka tässä motossa on hieno ja ylevä tausta-ajatus, niin usein on kuitenkin niin, että mitä useammalle taholle ja toimijalle mielenterveyden edistäminen katsotaan kuuluvaksi, niin sitä vaikeammaksi on osoittaa toimijaa, joka kokonaisuudesta vastaa ja joka sitä kokonaisuutena koordinoisi. Jos vastuu on kaikilla, se ei ole oikein kenelläkään.

Lasten ja nuorten keskeisiä arjen toimijoita kunnissa ovat varhaiskasvatus sekä koulut ja oppilaitokset. Lasten ja nuorten mielenterveyttä edistetään näissä kaikissa. Mielenterveyden edistämiseen voivat vaikuttaa ihan kaikki: koulutettu opetus- ja kasvatushenkilöstö, muut lapset ja nuoret, perheet lasten ja nuorten rinnalla sekä moninainen opiskeluhoito moniammatillisine ammattilaisryhmineen. Opiskeluhoitoon piiriin kuuluvat lapset ja nuoret esikouluikäisistä aina toisen asteen opintojen loppuun. Opiskeluhoito kattaa koulutuksen järjestäjän hyväksymän, opetussuunnitelman mukaiset opiskeluhoitoon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Korkeakoulujen opiskelijat ovat opiskeluterveydenhuollon piirissä.

Kouluympäristö itsessään vaikuttaa lasten ja nuorten mielenterveyteen. Varhaiskasvatus ja koulu itsessään sisältävät suojaavia, mutta myös tunnistettuja riskitekijöitä lasten ja nuorten kehitykselle. Kouluympäristö tukee lasten ja nuorten mielenterveyttä monin eri tavoin. Näitä ovat turvallinen ja ennakoitava ympäristö, ryhmäytymisen tuki, ammattitaitoinen opetus ja ikätasoisille soveltuvat haasteet. Näillä kaikilla tuetaan yksilöiden omien vahvuuksien tunnistamista ja kehittymistä, mahdollistetaan onnistumisen kokemuksia ja luodaan positiivista ilmapiiriä. Varhaiskasvatussuunnitelman ja opetussuunnitelman perusteissa nostetaan esille tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen osana opetusta. Näihin liittyy kiinteästi kaverisuhteiden muodostumisen ja ylläpitämisen tukeminen sekä kiusaamisen ennaltaehkäiseminen ja siihen aktiivinen puuttuminen sen ilmetessä. Varhaiskasvatus ja koulu eivät tee näitä vain yksin, sillä hyvä ja säännöllinen yhteistyö vanhempien ja perheiden kanssa lisää koko yhteisön

yhteenkuuluvuutta ja luo positiivista mielikuvaa varhaiskasvatuksesta ja koulusta perheiden sisällä. Nämä kaikki tukevat lapsen ja nuoren hyvinvointia.

Mielenterveyttä edistetään monilla tasoilla. Lasten ja nuorten mielenterveyden edistäminen, mielenterveys- ja päihdehäiriöiden ehkäiseminen ja hoitaminen ovat jatkumo. Edistäminen, ehkäiseminen ja hoitaminen tapahtuvat myös limit-täin ja esimerkiksi lievän häiriön hoitaminen voi olla vakavamman häiriön ehkäi-semistä. Eri toimet voivat kohdistua esimerkiksi koko ikäryhmään, valikoituun ryhmään tai yksilöön. Yhteisön toimintakulttuurikin vaatii tavoitteellista kehittä-mistä, jotta yhteisön arvopohja ja toiminta ovat arjessa mielenterveyttä ja hyvin-vointia tukevia. Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujärjestelmän tulisi olla samanaikaisesti sekä yhteen sovitettu kokonaisuus (mm. perustervey-denhuollon, erikoissairaanhoidon, opiskeluhoollon, lastensuojelun sekä päihde-huollon palvelut) että tarkoituksenmukaisesti porrastettu lievempien ja vakavam-pien häiriöiden hoitamisen osalta.

Lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseksi, mielenterveys- ja päihdehäiri-öiden ehkäisemiseksi ja hoitamiseksi tarkoitettuja menetelmiä ja hyviä käytän-töjä on tarjolla ja uusia kehitetään jatkuvasti. Haasteena on valita kuhunkin toi-mintaympäristöön soveltuva, vaikuttava ja kohtuullisin resurssein ja ponnistuksin ylläpidettävä valikoima menetelmiä, jotka kattavat koko mielenterveyden edistä-misen jatkumon.

Mielenterveyttä edistävät menetelmät voidaan jakaa kuuteen luokkaan:

1. työntekijän tunne, vuorovaikutus- ja mielenterveysosaaminen
2. lapsen ja nuoren tunne, vuorovaikutus- ja mielenterveys-osaaminen
3. vertaistoiminta ja osallisuus
4. toimintakulttuuri
5. kohdennettu tuki
6. opiskeluhooltotyö ja mielenterveyspalvelut

Suositukset mielenterveyden edistämiseksi kouluissa

Vuosina 2013–2016 toteutettiin mielenterveyden yhteistoimi (Joint Action on Mental Health and Well-being). Mielenterveyden edistäminen kouluissa -osahank-keessa annettiin suositukset lasten ja nuorten mielenterveyden edistämisestä varhaiskasvatuksessa ja kouluissa aina toisen asteen koulutukseen asti. Hank-keessa keskeistä oli, miten opetus-, terveys- ja sosiaalsektori toimivat yhdessä lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseksi. Kouluissa ja varhaiskasvatuk-sessa voidaan edistää mielenterveyttä sekä tunnistaa ja ehkäistä mielenterveys- ja käyttäytymishäiriöitä varhain, koska siellä tavoitetaan kaikki lapset ja nuoret. Toiminnan edellytys on hyvä yhteistyö lasten, vanhempien, huoltajien, opetta-jien, koulun muun henkilökunnan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilais-ten kesken.

Mitä kunnissa voidaan konkreettisesti tehdä lasten ja nuorten mielenterveyden haasteiden ennaltaehkäisemiseksi.

- Tarjotaan laajasti lasten ja nuorten parissa toimiville työntekijöille koulutusta lasten ja nuorten mielenterveysasioista ja niihin vaikuttavista asioista
- Kartoitetaan erityisesti kouluissa työskentelevien koulutustarpeet ja tarjotaan koulutusta mielenterveyteen vaikuttavista tekijöistä sekä siitä, kuinka arjessa luodaan pohjaa mielenterveydelle
- Tuetaan perheitä ja tarjotaan myös heille tietoja ja koulutusta mielenterveyteen vaikuttavista tekijöistä sekä siitä, kuinka arjessa luodaan pohjaa mielenterveydelle
- Huolehditaan sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimen työntekijöiden riittävistä resursseista ja osaamisesta lasten ja nuorten mielenterveysasioiden tunnistamisessa ja tuen pariin ohjaamisessa
- Luodaan kuntakohtainen seurantamalli lasten ja nuorten mielen-terveyden tilasta ja siihen vaikuttavista asioista.
 - Kootaan vuosittain tietoa oman kunnan tilanteesta, toteutetuista mielenterveyttä edistävästä toimista ja uudistuksista sekä seurataan ja arvioidaan näiden vaikutusta säännöllisesti.
 - Huolehditaan, että johtavilla viranomaisilla ja päättäjillä on ajantasainen tieto lasten ja nuorten mielenterveyden tilanteesta kunnassa ja tulevilla hyvinvointialueilla.
 - Huolehditaan, että uudistuvassa sote-kentässä kuullaan säännöllisesti myös sivistystoimen arjen kokemusta siitä, miten lasten ja nuorten arki näyttäytyy sote-sektorin ulkopuolella.

2.2 Nuoret, päihteet ja päihdepalvelut

Päihteiden käytössä on ollut hyvin kulttuurisidonnaisia piirteitä. Suomi ja muut Pohjoismaat ovat monella tapaa erottuneet päihteiden käytön suhteen verrattuna Keski- ja Etelä-Euroopan maihin. Pohjoismaista juomiskulttuuria voi sanoa leimanneen vahva humalajuominen – näin ainakin vielä viime vuosiin saakka. Viimeisen 10-20 vuoden aikana tämä kulttuuri on kuitenkin ollut muutoksessa ja muutoksen veturina ovat olleet nuoret. Tämä ei suoraan ole näkynyt alkoholin kulutuksen vähenemisenä, mutta väkevien viinosten osuus on vähentynyt ja mietojen viinien osuus suhteellisesti kasvanut. Suomalainen juomakulttuuri eurooppalaistuu. Miten tämä kaikki on näkynyt nuorissamme?

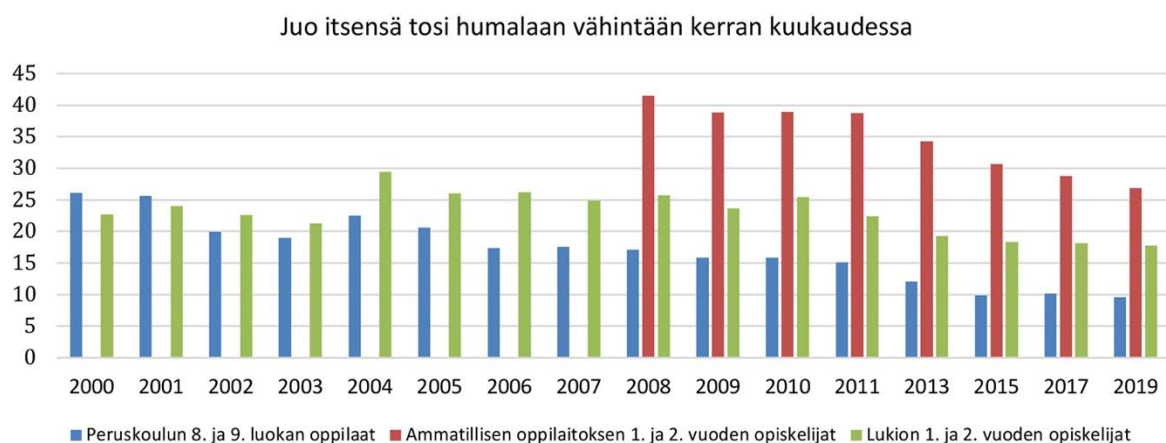
Nuorten osalta yleinen, hitaahko muutos alkoholikulttuurissa näkyy kaikkein selkeimmin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamassa Kouluterveyskyselyssä nuorten alkoholinkäyttöä on seurattu jo vuodesta 2000 alkaen. Kuvioissa 1 ja 2 näkyy kouluterveyskyselyjen tuottamaa tietoa nuorten alkoholin käytöstä ja siinä tapahtuneista muutoksista vuodesta 2000 alkaen. Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten osalta kerran viikossa alkoholia käyttävien osuus on laskenut vuosittuhannen alun 15,3 prosentista vastaajista vuoden 2019 4,4 prosenttiin. Samoin itsensä kuukausittain tosi humalaan juovien osuus on laskenut samassa suhteessa.

Lukiassa opiskelevien osalta muutos oli vähäistä vuoteen 2010 saakka – tosi humalaan juovien osuus jopa kasvoi 2000-luvun alussa -, mutta sen jälkeen on tultu luvuissa alas. Ammattioppilaitoksissa opiskelevien osalta kouluterveyskysely otettiin käyttöön vasta 2008. Heidän osaltansa suhteellinen muutos on ollut myös merkittävä. Suunta on ollut viimeisen 20 vuoden aikana erittäin positiivinen.

Kuvio 1. Kerran viikossa tai useammin alkoholia käyttävien peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten sekä ammatillisen oppilaitoksen ja lukion 1- ja 2. vuosiluokan opiskelijoiden osuus prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa. (Sotkanet 2021)

Kuvio 2. Kuukausittain tosi humalaan itsensä juovien peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten sekä ammatillisen oppilaitoksen ja lukion 1- ja 2. vuosiluokan opiskelijoiden osuus prosentteina kysymykseen vastanneista ko. ikäluokassa. (Sotkanet 2021)

Syyt nuorten alkoholin käytön vähenemiseen ovat edelleen jossain määrin hämärän peitossa, eikä niistä ole täyttä konsensusta tutkijoidenkaan keskuudessa. Vuonna 2019 julkaistiin Yaira Obstbaumin Pohjoismaisen hyvinvointikeskuksen Nordic Welfare Centerin julkaisusarjassa julkaistu tutkimus What's new about

adolescent drinking in the Nordic countries? Julkaisua varten käytiin läpi useita satoja Pohjoismaisten nuorten juomatottumuksia käsitteleviä tutkimuksia. Laajasta aineistosta huolimatta tutkijaryhmä päätyi lopputulemaan, että missään tutkimuksissa ei ole pystytty esittämään yksittäistä, selkeää syytä alaikäisten alkoholinkäytön vähenemiseen. Tutkijat kuitenkin arvioivat, että mm. vanhempien lisääntynyt valvonta lapsia ja nuoriaan kohtaan olisi yksi syy tähän. Vanhemmat ovat aiempaa paremmin selvillä lastensa vapaa-ajanvietosta ja digitalisaation tuomat mahdollisuudet auttavat vanhempia valvomaan lapsiaan mm. kännyköiden avulla. Toinen syy epäiltiin olevan yleinen asennoituminen, eli vanhemmat suhtautuvat aiempaa kielteisemmin nuorten juomiseen. Tutkimukset osoittivat, että juominen on vähentynyt myös siksi, että alaikäiset kokevat alkoholin hankkimisen olevan aiempaa vaikeampaa. Tähän liittyy osaltaan myös se, että vähittäiskaupat ovat nostaneet ikärajakontrollin systemaattisesti siten, että kaikilta näennäisesti alle 30-vuotiailta tarkistetaan ikä alkoholituotteita ostettaessa.

Osassa pohjoismaisia tutkimuksia on osoitettu, että tämän päivän nuorisokulttuuri suhtautuu aiempaa kielteisemmin alkoholinkäyttöön. Tässä on varmaan osatotuus, mutta täysin aukotonta näyttöä tästä ei ole löytynyt. Pohjoismaisissa tutkimuksissa on myös maakohtaisia eroja. Esimerkiksi Tanskassa alkoholinkäyttöön suhtaudutaan edelleen muita maita myönteisemmin ja sen katsotaan olevan luonnollinen osa nuorisokulttuuria. (Obstbaum 2019)

Eräs laajalti esitetty hypoteesi lähtee siitä, että nuoret joisivat vähemmän siksi, että he viettävät enemmän aikaa tietokoneella tai sosiaalisessa mediassa. Tässäkin on varmaan osa totta, vaikka laajamittaista tutkimusnäyttöä tämän tukemiseen ei vielä ole riittävästi olemassa. Sen sijaan teoria, jonka mukaan kannabis olisi korvannut alkoholin, ei tutkimusten mukaan näytä pitävän paikkaansa. Kannabiksen todetaan ennemminkin täydentävän alkoholia, sillä suurin osa kannabiksen käyttäjistä käyttää myös alkoholia. (Obstbaum 2019)

Tutkijoita hämmentää yhteiskunnallinen ilmiö, jossa nuoret nähdään monin tavoin tunnollisina, järkevinä ja valveutuneina. He arvostavat koulua sekä juovat ja polttavat aiempaa vähemmän. Tästä huolimatta heillä on aiempaa enemmän erilaisia oireita, kuten stressiä, ahdistusta ja unettomuutta. Tämä ei ole yksin suomalainen ilmiö, vaan mielenterveysongelmat näyttävät lisääntyneen muissakin Pohjoismaissa. (Obstbaum 2019)

Vaikka tilastojen mukaan olemme nuorten alkoholin käytön osalta menossa yhä parempaan suuntaan, niin kokonaisuus ei kuitenkaan ole näin ruusuinen. Nuorten päihteidenkäytön polarisoitumisesta on puhuttu suunnilleen niin kauan, kuin kuvioiden pylväät ovat olleet laskusuuntaisia. Polarisaatiolla tarkoitetaan, että samalla kun lasten ja nuorten alkoholin käyttö kokonaisuudessa vähenee, niin se ei vähene tasaisesti vaan se jakautuu entistä vahvemmin. Käytännössä meillä on yhä enemmän täysin raittiita nuoria ja vastaavasti yhä enemmän niitä, jotka käyttävät alkoholia aivan liian paljon. Tämä muutos liittyy myös kuntien päihdepalvelujen suunnitteluun, koordinointiin ja toteutukseen. Tarvitaan edelleen ennaltaehkäisevää päihdetyötä kaikille nuorille, mutta yhä enemmän myös niitä päihdehuollon raskaampia palveluja niille nuorille, joilla alkoholi näyttelee yhä suurempaa roolia heidän elämässään.

Peruspalveluiden arviointi osoitti, että valtakunnallisesti päihdepalvelut näyttäytyivät nuorille kokonaisuutena melko riittävinä, mutta sisällöiltään osin puutteellisia. Erityisesti ehkäisevä päihdetyö on huonosti resursoitua eikä se välttämättä ole kovin suunnitelmallista. Nuorille keskitettyjä korjaavia päihdepalveluja on vain vähän tai ei ollenkaan. Kuntoutukseen, katkolle ja hoitoon on vaikeaa päästä, ellei nuorella ole läheistä, joka palvelua vaatii. Usein etäisyys asettaa myös omat haasteensa. Päihdekuntoutujien päivätoiminta, tuettu asuminen ja vertaisryhmätoiminta nähdään monin paikoin puutteellisena. Ehkäisevä päihdetyö on usein monien eri julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden toimintaa eikä kuntakohtainen koordinaatio aina välttämättä toimi saumattomasti eri sektoreiden välillä. Kolmannen sektorin toimintaa tuen suunnittelussa ja pitkäjänteisessä tuottamisessa vaikeuttaa myös avustusmäärärahojen lyhytjänteisyys.

Peruspalvelujen arvioinnin perusteella nuorille suunnattujen päihdepalvelujen riittävyyden todettiin olevan pääosin kunnossa. Myös päihdetyön erilaisia palveluita oli tarjolla kunnissa melko kattavasti. Tarjonta ei kuitenkaan aina löydä tarvitsijaa, sillä kuntien viranomaisten arvion mukaan nuoret tuntevat palvelut liian huonosti.

Mitä kunnissa voidaan konkreettisesti tehdä nuorten päihdepalvelujen kehittämiseksi

Kunnat vastaavat palvelujen järjestämisestä. Lähtökohtana on, että päihdepalveluja – niin kuin muitakin palveluja – on järjestettävä niin paljon kuin niille on olemassa tarvetta. Tämä edellyttää, että on tiedossa päihdeongelmiin tukea tarvitsevien nuorten määrä ja ongelmien laatu, jotta niihin voidaan kohdentaa oikeat ja oikea-aikaiset palvelut. Kyse on tietojohdamisesta ja tarvittavan poliittisen tahtotilan löytymisestä.

Kuntien lakisääteiset nuorten ohjaus- ja palveluverkostot tulisi nähdä tärkeinä tietojohdamisen foorumeina ja niillä voisi olla merkittävä rooli mm. kunnan päihdepalvelujen suunnittelun ja toteutumisen seurannan tukena. Vaikka monet päihdehuollon palvelut toteutetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa, niin monialaisen ohjaus- ja palveluverkoston toimijoilla on tärkeää kokemuseräistä tietoa ja näkemystä nuorten hyvinvointiin liittyen, johon myös päihteiden käytössä ilmenevien – sekä näkyvien että hiljaisten – signaalien seuraaminen luontevasti kuuluu. Nyt, kun nuorten päihdepalvelujen saatavuuteen liittyvät ongelmat on nostettu esiin Peruspalvelujen arviointiraportissa, on hyvä ottaa tämä teema erityistarkasteluun kunnissa ja kuntien ohjaus- ja palveluverkostoissa.

Ohjaus- ja palveluverkostot voivat:

- Koota laaja-alaisesti tietoa eri toimijoiden työn kautta lasten ja nuorten päihteiden käytön tilanteesta kunnassa selvittämällä päihteidenkäyttöä ja sen polarisaatiota sekä eri viranomaistahojen (koulut ja oppilaitokset, nuorisotoimi, sosiaali- ja terveystoimi sekä poliisi ja pelastuslaitos) tuottaman tiedon perusteella että nuorten parissa toimivien kolmannen sektorin edustajien (järjestöt, seurakunnat) kokemuksista. Luonnollisesti myös nuoret itse tulee ottaa mukaan kokonaiskuvan luomisessa.
- käydä kootun tiedon pohjalta monialaista keskustelua eri sektoreiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ja luoda ajantasainen kokonaiskuva sekä a) nuorten päihteiden käytön tilanteesta kunnassa ja b) olemassa olevien päihdepalvelujen ja tuen

muotojen soveltuvuudesta ja riittävydestä sekä c) nuorten tietoisuudesta palvelujen saatavuudesta.

- Laatia esitys palvelujen kehittämistarpeista siten, että eri sektoreille ja toimijoille on esitetty konkreettisia toimia, joilla nuorten päihteidenkäyttöön voidaan aktiivisesti puuttua ja palvelut saadaan kohdennettua niihin nuoriin, joilla on akuutein tarve avulle.
- Seurata tehtyjen ehdotusten toteutumista säännöllisesti ja käsitellä niihin liittyviä sisältöjä sekä ohjaus- ja palveluverkoston kokouksissa että yksittäisten sektoreiden omissa suunnittelu- ja seurantalaverneissa.
- Seurata nuorten päihteidenkäytössä tapahtuvia muutoksia sekä kunnan omien tilastotietojen että eri toimijoiden arjen kokemusten kautta.
- Tuottaa moniammatilliseen tulkintaan perustuvia ehdotuksia palvelujen organisointiin, kohdentamiseen ja resursointiin liittyen eri sektoreiden johtaville viranhaltijoille ja näiden päättäjille.

2.3 Liikkuminen palveluna – toteutuuko tasa-arvoisuus?

Lasten ja nuorten osalta toimivan julkisen liikenteen merkitys korostuu. Kyse ei ole ainoastaan mahdollisuudesta käydä koulua, opiskella, harrastaa tai tavata ystäviä, vaan kyse on tasavertaisista mahdollisuuksista olla osallisena yhteiskunnassa. Toimimattomat tai riittämättömät julkisen liikenteen yhteydet voivat osaltaan jopa vähentää nuorten haaveilua harrastuksista tai voivat jopa vaikuttaa kouluttautumissuunnitelmiin.

Julkisessa liikenteessä vallitsee on vahva kahtiajako isojen kaupunkien ja syrjäseutujen välillä. Vuoden 2020 Peruspalvelujen arvioinnissa liikenteen palvelut nähtiin valtakunnallisesti tarkasteltuna melko riittämättöminä, haja-asutusalueilla jopa niin, että ne vaikuttavat ihmisten hyvinvointiin. Isoissa kaupungeissa julkisen liikenne toimii keskusta-alueilla lähtökohtaisesti hyvin, mutta jo niiden reuna-alueilla huonommin. Maaseutumaisissa kunnissa tilanne ei ole lähtökohtaisestikaan hyvä. Monissa kunnissa pieni väestöpohja ja jo entuudestaan yksityisautoiluun perustuva liikkuminen tekevät kattavan julkisen liikenteen toteuttamisesta taloudellisesti hyvin hankalan yhtälön.

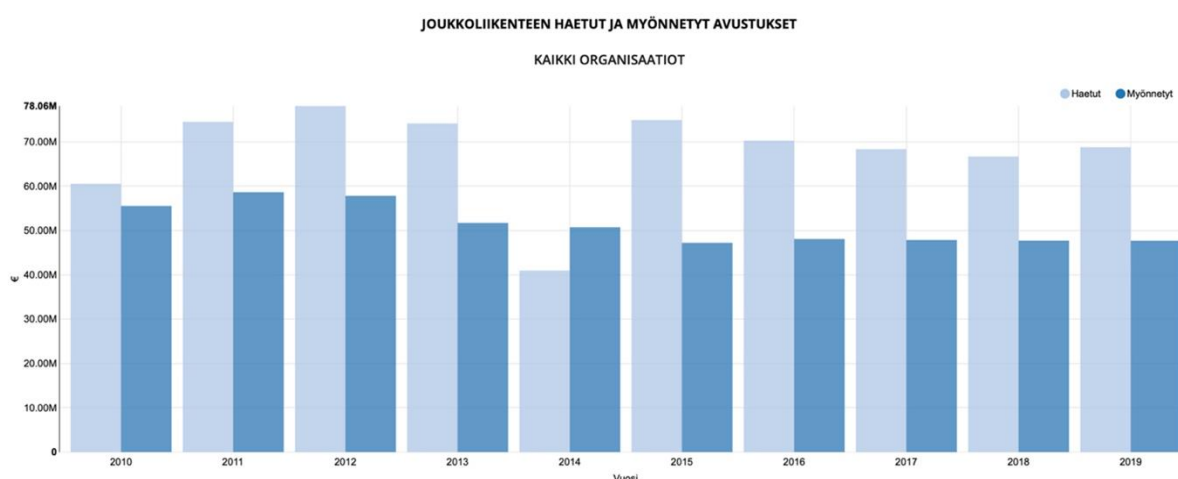
Avoin joukkoliikenne ei ole kuntien lakisääteinen tehtävä, mutta lähes kaikki kunnat osallistuvat joukkoliikenteen järjestämiseen tai tukemiseen jollakin tavalla. Isot kaupunkiseudut panostavat joukkoliikenteeseen merkittävästi, kun taas pienissä ja maantieteellisesti laajoissa kunnissa joukkoliikenne on yksi tunnistetuista kipukohdista.

Joukkoliikenteen järjestäminen on ennen kaikkea resurssikysymys ja siten myös poliittinen kysymys. Joukkoliikenteen rahoitus koostuu sekä valtion että kuntien rahoituksesta. Liikenne- ja viestintäministeriö sekä joukkoliikenteen toimivaltaiset viranomaiset hankkivat kaikille avoimia joukkoliikennepalveluita. Valtion tuesta huolimatta linja-autoliikenteessä kuntien rahoitusosuus on merkittävästi valtion rahoitusosuutta suurempi. Puhtaasti markkinaehtoinen joukkoliikenne toimii

ilman julkista tukea. Avoimen joukkoliikenteen rinnalla kunnat järjestävät lisäksi lakisääteisiä henkilökuljetuksia sekä Kansaneläkelaitoksen lisäksi korvaavat kansalaisten matkakustannuksia.

Traficom myöntää suurten ja keskisuurten kaupunkiseutujen joukkoliikenteen valtioavustukset sekä tekee päätöksen ELY-keskusten määrärahakiintiöistä, jonka liikenne- ja viestintäministeriö vahvistaa. Alla olevasta kuviosta 3 näkee kaikki ELY-keskuksilta haetut ja myönnetyt avustukset viimeisen 10 vuoden ajalta. Vuonna 2011 joukkoliikenteen avustuksia myönnettiin lähes 60 miljoonaa euroa, mutta jo muutamaa vuotta myöhemmin määrä laski alle 50 miljoonaan euroon ja on pysynyt siinä lähes ennallaan tähän päivään asti.

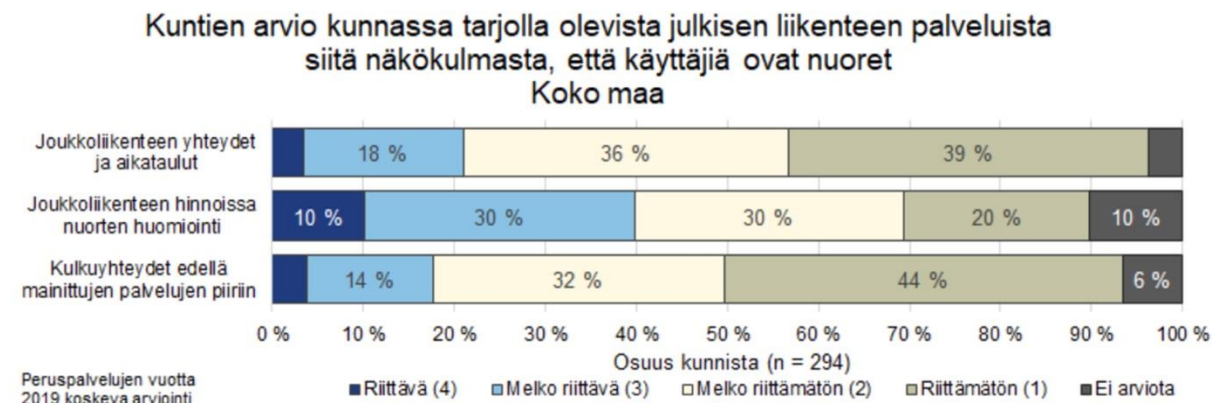
Kuvio 3. ELY-keskuksilta haetut ja myönnetyt avustukset joukkoliikenteen toteuttamiseen vuosilta 2010–2019. (Traficom 2021)

Vaikka julkisen liikenteen toteuttaminen ei ole kuntien lakisääteinen tehtävä, liikukumismahdollisuudet vaikuttavat kuitenkin olennaisesti palvelujen saavutettavuuteen, alueelliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Mitä huonommin julkista liikennettä on kunnassa tarjolla, sitä enemmän nuoret ovat vanhempien, huoltajien ja kavereiden kyytien varassa. Tilanne voi olla niin, että kyytiä ei yksinkertaisesti saa.

Peruspalvelujen arvioinnissa selvitettiin julkisen liikenteen tarjontaa nuorten käyttäjien näkökulmasta. Asteikko oli 1-4, joissa 4 tarkoitti riittävää. Koko valtakunnan tasolla kunnat arvioivat julkisen liikenteen palvelut monilta osin riittämättömiksi nuorten käyttäjien osalta (kuviot 4). Erityisesti kulkuyhteydet palvelujen piiriin sekä myös olemassa olevien yhteyksien aikataulujen soveltuvuus arvioitiin kuntien näkökulmasta joko riittämättömiksi tai melko riittämättömiksi.

Kuvio 4. Kunnan viranomaisten arvio kunnissa tarjolla olevista julkisen liikenteen palveluista nuorten näkökulmasta (AVI 2020)

Taulukossa 2 on esitetty aluehallintovirastoalueittain keskiarvoja tarjolla olevista julkisen liikenteen palveluista. Yhdelläkään aluehallintoviraston alueella ei päästy tuloksissa edes melko riittävälle tasolle ja koko maan keskiarvoksi jäikin 1,8. Paras tilanne oli Etelä- ja Lounais-Suomen aluehallintovirastojen alueella ja heikoin oli harvasti asutun Lapin aluehallintoviraston alueella.

Taulukko 2. Julkisen liikenteen tarjonta nuorten näkökulmasta vuonna 2019 aluehallintovirastoalueittain. (AVI 2020)

Arvio kunnassa tarjolla olevista julkisen liikenteen palveluista siitä näkökulmasta, että käyttäjiä ovat nuoret, keskiarvo							
Palvelu	Etelä-Suomen AVI	Itä-Suomen AVI	Lapin AVI	Lounais-Suomen AVI	Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	Pohjois-Suomen AVI	Koko maa
Joukkoliikenteen yhteydet ja aikataulut	2,0	1,7	1,4	2,0	1,9	1,7	1,8
Joukkoliikenteen hinnoissa nuorten huomiointi	2,3	2,2	2,4	2,4	2,4	2,2	2,3
Kulkuyhteydet edellä mainittujen palvelujen piiriin	1,9	1,8	1,6	1,8	1,8	1,6	1,8
Lähde: Aluehallintovirastot, nuorisotoimen peruspalvelujen arviointi 2019-kysely							

Paras tulos, joskaan ei vielä hyvä tai riittävä, arvioitiin nuorten huomioimisessa joukkoliikenteen hinnoittelussa. Peruspalvelujen arvioinnissa osa kuntien vastaajista toi esille, että erilaisista subventoinneista huolimatta nuoret itse mieltävät julkisen liikenteen hinnat heille liian kalliiksi. Lisäksi osa kuntien vastaajista korosti sitä, että julkisen liikenteen tiedottaminen koetaan hankalaksi ja epäselväksi.

Julkisen liikenteen tarve ja tarjonta koetaan haasteeksi etenkin syrjäseuduilla ja kuntien reuna-alueilla. Myös julkisen liikenteen aikataulut koettiin ongelmallisiksi nuorten näkökulmasta. Kouluihin ja opiskeluun vielä pääsee monessa kunnassa aamuisin ja iltapäivällä myös takaisin, mutta ongelmia voi tulla, jos pitää liikkua iltaisin ja viikonloppuisin sekä koulujen loma-aikoina. Riittämättömän joukkoliikenteen alueilla nuorten liikkuminen on pitkälti vanhempien ja kavereiden kyyditsemisen varassa.

Maaseutumaisissa kunnissa ja näiden kylissä on usein pienille lapsille suunnattuja palveluja, mutta lasten kasvaessa yläkouluikään heille suunnattuja kerhoja tai tekemistä ei yksinkertaisesti ole olemassa kotipaikan läheisyydessä. Kun lähimmät palvelut ovat usein kymmenien kilometrien päässä taajamissa, vaikuttaa se myös palvelujärjestelmän tuntemiseen. Syrjäseutunuoruutta tarkastelleessa tutkimuksessa on selvinnyt, ettei palvelujen etäisyys ollut pelkästään kilometrien tuomaa etäisyyttä. ”Etäisyys on myös tietynlaista palveluiden hahmottomuutta. Palvelut jäävät vieraiksi ja kokemukset hyvinkin ohuiksi. Usein nuorten on myös vaikea hahmottaa mitä palveluilla oikeastaan edes tarkoitetaan.” (Pöysä & Tuuva-Hongisto 2017) Julkisella liikenteellä on siis yhteys myös nuorten koettuun hyvinvointiin ja vapaa-aikaan sekä tulevaisuuteen laajemminkin. Peruspalvelujen arvioinnin avovastauksissa tuli esille, että riittämättömät julkisen liikenteen palvelut vaikuttaa nuorten koulutukseen hakeutumiseen ja voi näkyä jopa koulutusten keskeyttämisenä.

Nuorten asema joukkoliikenteen käyttäjinä pitää ottaa paremmin huomioon suunnittelussa

ELY-keskuksen sivuilla¹ todetaan, että ”toimivaltaisten viranomaisten on suunniteltava palvelut ensisijaisesti seudullisina tai alueellisina kokonaisuuksina ja tavoiteltava kaikkien henkilökuljetusten yhteensovittamista.

Suunnittelussa asiakkaiden liikkumistarpeisiin perustuvat markkinaehtoisesti syntyvät palvelut ja julkisesti hankitut palvelut on sovittava yhteen. Viranomaisten on liikkumispalveluita suunnitellessaan kuultava alueella toimivia henkilöliikennepalveluiden tarjoajia sekä toimittava yhteistyössä muiden viranomaisten ja kuntien kanssa.”

Liikkumispalveluja suunnitellaan yhteistyössä kuntien ja viranomaisten kanssa. Näin ollen on ensiarvoisen tärkeää, että kunnissa nostetaan esiin nuorten asema ja yhteiskunnallinen osallisuus, johon liikkumisen mahdollisimman tasapuolinen mahdollistaminen kuuluu. Julkisen liikenteen toteuttaminen on ensisijaisesti resurssikysymys. Jotta julkista liikennettä saadaan lisättyä sinne, missä siitä erityisesti on pulaa, tarvitaan poliittisia päätöksiä. Niitä tarvitaan sekä paikallistasolla kunnissa että valtakunnan tasolla julkisen liikenteen tuen määriä esitettäessä. Vuoden 2021 kuntavaalit on tätä kirjoitettaessa siirretty kesäkuulle. Kuntavaalit on kuntalaisten paikka vaikuttaa mm. julkisen liikenteen kuntakohtaisen tason resursointiin ja siten sen toteuttamisen mahdollisuuksiin.

¹ <https://www.ely-keskus.fi/palvelutaso>

3 Korona nuorten kokemana

Korona on ollut kaikkien huulilla viimeisen vuoden ajan. Nyt, maaliskuussa 2021, kun tätä artikkelia kirjoitetaan, on tasan vuosi siitä, kun Suomi monen muun maan ohella pysäytettiin ja lähes tulkoon kaikki toimet ja toiminnot suljettiin kevään 2020 ajaksi. Suurin osa työssäkäyvistä, joille se suinkin oli mahdollista, siirtyivät toimistoilta etätöihin. Ne, joiden työt eivät mahdollistaneet etätöitä, tekivät arkista ja tärkeää työtään omilla työpisteillään uudenlaisen tautipelon vallitessa. Lähes kaikki lapset ja nuoret siirrettiin kahdeksi kuukaudeksi etäopetukseen. Sekä opettajat että lapset ja nuoret kokivat yhteiskunnallisen muutoksen nopeuden kertaheitolla. Alkoi Koronan siivittäjä aika koko maailmassa ja tätä elämme edelleen.

Kesällä 2020 Korona-tilanne helpotti Suomessa hetkiseksi ja elokuussa 2020 Nuorisotutkimusseura käynnisti nuorisotutkijoiden keskuudessa kirjoitussarjan nimeltä Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä. Poikkeuksellinen aika on poikanut ja käynnistänyt lukuisia tutkimuksia ja selvityskokonaisuuksia, joissa on pureuduttu eri ikä- ja väestöryhmien kokemuksiin Korona-ajasta. Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarjassa tarkastellaan nuorten kokemuksia korona-ajan ensimmäisen puolen vuoden vaikutuksista arkeen, vapaa-aikaan ja harrastuksiin sekä kokemuksia nuoriso-, työllisyys- ja terveystalvelujen käytöstä, riittävydestä, saavutettavuudesta ja toimivuudesta. Sarjan kirjoitukset pohjautuvat Nuorisotutkimusverkoston alkusyksystä 2020 toteuttaman puhelinhaastattelututkimuksen vastausdataan. Tutkimukseen osallistui yhteensä 1001 12–25-vuotiasta nuorta.

Tässä artikkelissa referoidaan ja jatko pohditaan kahta kirjoitussarjassa julkaistua teemaa: lasten ja nuorten kokemuksia etäopetuksesta sekä Koronan merkitystä nuorten omaan tulevaisuuskuvaan.

Lähiopetuksesta etäopetukseen yhdessä yössä

Maaliskuussa 2020 koronaviruksen aiheuttama poikkeustila alkoi Suomessa ja hallitus antoi toimintaohjeita koronavirustartuntojen leviämisen hidastamiseksi ja riskiryhmien suojaamiseksi. Poikkeusolojen mukanaan tuomat rajoitukset vaikuttivat laajasti kaikkien elämään.

Lasten ja nuorten arjessa keskeisin muutos oli, että peruskoulut, toisen asteen oppilaitokset ja korkeakoulut suljettiin ja ne siirtyivät nopealla aikataululla etäopetukseen. Perusopetuksen puolella lähiopetus järjestettiin kuitenkin niille 1.–3.-luokkalaisille, joiden vanhemmat työskentelivät yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisillä aloilla, ja lähiopetusta tarvitseville, erityisen tuen päätöksen saaneille oppilaille.

Etäopetuksessa hyödynnettiin digitaalisia kanavia, mutta myös perinteisempiä etäopetuksen tapoja, kuten etänä toteutettavia itsenäisiä tehtäviä. Käytännöt vaihtelivat suuresti eri kouluissa ja oppilaitoksissa, jopa eri opettajien välillä. Keväällä peruskoulut palasivat lähiopetukseen toukokuun puolivälissä, mutta

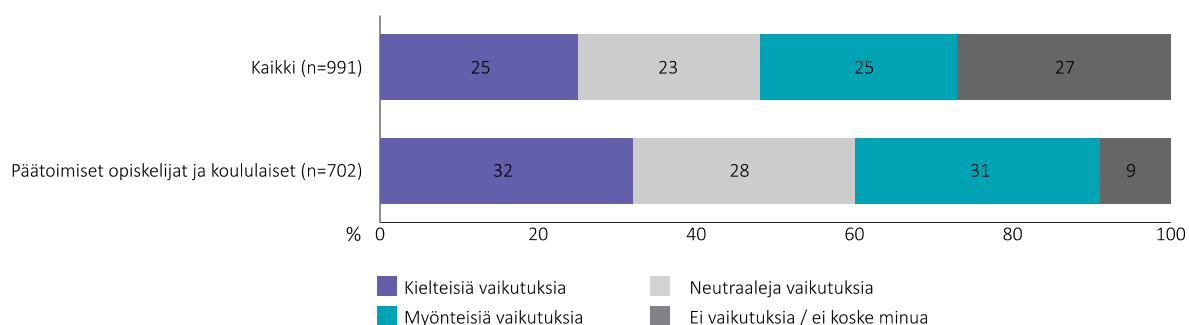
suositus lukioiden, ammatillisten oppilaitoksien, korkeakoulujen ja vapaan sivistystyön etäopetuksesta oli voimassa kevätlukukauden 2020 loppuun. Erityisesti korkeakouluissa etäopetusta tai osittaista etäopetusta jatkettiin myös syyslukukaudella, ja joulukuussa 2020 myös toinen aste siirtyi uudelleen etäopetukseen.

Lasten ja nuorten kokemuksia etäopetukseen siirtymisestä tiedusteltiin Nuorisotutkimusverkoston ja Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen toteuttamassa laajassa puhelinhaastattelututkimuksessa, johon osallistui 1001 12–25-vuotiasta lasta ja nuorta. Kaikille asetettiin kysymys ”kuinka seuraavat koronarojoitukset ovat vaikuttaneet sinuun seuraavilla elämänalueilla” ja ”kuinka opetuksen siirtyminen etätyöskentelyyn on koettu”. Kysymyksiin vastattiin viisiportaisella asteikolla, jossa 1 tarkoitti erittäin kielteisiä vaikutuksia ja 5 erittäin myönteisiä vaikutuksia. Kysymys esitettiin kaikille vastaajille, eli myös niille, jotka eivät olleet päätoimisia koululaisia tai opiskelijoita.

Kuviossa 5 tulokset esitetään sekä kaikkien kyselyyn osallistuneiden osalta (n=991) että päätoimisten koululaisten ja opiskelijoiden osalta (N=702). Kuviossa nähdään, että etäopetus jakaa kaikkien kyselyyn osallistuneiden nuorten kokemukset hyvin tasaisesti eri luokkiin. Neljäsosa kaikista vastaajista koki etäopetukseen siirtymisen myönteisesti, neljäsosa kielteisesti ja hieman vajaa neljäsosa neutraalisti. Vastaajista 27 prosenttia ei kokenut etäopetukseen siirtymisellä olleen vaikutusta tai vastasi, ettei etäopetus koske häntä.

Kuvio 5. Etäopetukseen siirtymisen koetut vaikutukset, kaikki kyselyyn vastanneet sekä päätoimiset koululaiset ja opiskelijat. (Lahtinen et al. 2021)

Etäopetukseen siirtymisen koetut vaikutukset

Kun tarkastellaan saman kuvion päätoimisten opiskelijoiden ja koululaisten kokemuksia, huomataan, että kolmasosa on kokenut etäopetuksen kielteisesti ja kolmasosa myönteisesti. Lisäksi 28 prosenttia on kokenut vaikutukset neutraaleina, eli ei erityisen kielteisinä mutta ei myöskään myönteisinä. Huomionarvoista on, että lähes joka kymmenes koululainen tai opiskelija on kokenut, ettei etäopiskeluun siirtymisellä ole ollut vaikutuksia heidän elämäänsä.

Etäopiskelun yksi merkittävin kokemus oli, että se teki nuorten arjesta aiempaa rutiininomaisempaa ja paikallaan pysyvää. Etäopetus koettiin myös eri tavoin raskaana. Koulutehtävät tuntuivat työllistävimmiltä ja sitä lisäsi se, että opettaja ei ollut enää samalla tavalla läsnä ja tavoitettavissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön toteuttaman kuulemisen perusteella etäopetukseen liittyvä tuen tarve vaihteli

jonkin verran suhteessa lähiopetukseen. Noin puolet vastaajista ei kokenut tuen tarpeen muuttuneen etäopetuksessa, mutta 21 prosenttia vastaajista koki tarvitsevansa etäopetuksessa enemmän tukea kuin normaalioloissa. Tuloksissa korostui opettajan rooli tukena ja apuna koulussa (Niemelä, Kuusinen & Lähdeniemi 2020). Helsingin yliopiston ja Tampereen yliopiston tutkimuksessa nuoret kertoivat saaneensa apua erityisesti opettajalta ja vanhemmilta, mutta myös kavereiltaan. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki näyttää kuitenkin niin koulun kuin kodinkin näkökulmasta toteutuneen heikommin kuin normaalioloissa. (Ahtiainen ym. 2020.) Myös Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen selvityksessä etäopetuksen ongelmakohtaksi katsottiin opiskelijoiden saama riittämätön tuki. Noin viidesosa opiskelijoista koki jääneensä vähintään osittain vaille tarvitsemaansa henkilökohtaista ohjausta. (Karvi 2020)

Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet etäopiskelua vain negatiivisesti, vaan siitä löydettiin myös positiivisia puolia. Etäopiskelun todettiin myös sujuvoittavan koulukäyntiä ja teki arjesta jollain tapaa vapaamman. Turun yliopiston toteuttaman Koululaisten koronakevät -kyselyn perusteella 7.-9. -luokkalaiset nuoret kokivat etäopetuksessa myönteiseksi muun muassa rennomman aikataulun, paremman työrauhan sekä sen, että ovat oppineet opiskelemaan verkon avulla. (Repo et al. 2020)

Nuorten koettu yksinäisyys ja koulukaverien fyysinen puuttuminen arjesta olivat avovastausten perusteella etäopetuksen selkeästi kielteisiä vaikutuksia. Tämä korostaa koulujen moninaista merkitystä lapsille ja nuorille. Opetuksen toteuttamisen ja tiedollisen tehtävän lisäksi kouluilla on keskeinen merkitys ja rooli kaverisuhteiden näkökulmasta. Etäopetus ja siihen siirtymine tulisi ymmärtää ja myös käytännössä huomioida näistä molemmista näkökulmista.

Tutkimuksessa selvitettiin myös opettajien ja ohjaajien näkemyksiä etäopetuksesta. Heidän mukaansa etäopetuksen hyödyt ja haitat jakautuvat selvästi. Oppilaiden ja opettajien kesken kirjallisesti tapahtuva kommunikointi ja omassa tahdissa tehtävien tekeminen on sopinut osalle nuorista jopa lähiopetusta paremmin. Toisaalta tuloksissa on viitteitä myös siitä, että kielteisimpiä vaikutuksia etäopetuksella on niille opiskelijoille ja oppilaille, joilla on jo valmiiksi erilaisia hyvinvoinnin vajeita. (Lahtinen 2020)

Tarkempi analyysi etäopetuksen kielteisestä kokemuksesta osoitti, että voimakas yhteys etäopetuksen kielteisillä kokemuksilla oli yksinäisyyden kokemukseen sekä siihen, että nuori on kokenut sosiaalisia kontakteja koskevat rajoitustoimet negatiivisina. Tulos on odotetun suuntainen. Etäopetukseen siirtyminen on saattanut aiheuttaa yksinäisyyden kokemuksia tai jo valmiiksi enemmän yksinäisyyttä kokevat ovat saattaneet kokea etäopetuksen erityisen kielteisesti.

Tuloksista voidaan vetää johtopäätös, että etä- ja lähiopetuksessa tulee edelleen jatkaa työtä sosiaalisten suhteiden tukemiseksi kaikilla koulu- ja opiskeluasteilla. Kun tarkastelemme koronan vaikutuksia nuorten elämään, onkin tärkeää huomioida koulutuksen ja siihen liittyvän vertaisulottuvuuden sekä aikuisten tarjoaman sosiaalisen tuen merkitys nuorten hyvinvoinnille tässä ja nyt, mutta myös laajemmin kasvussa kansalaisuuteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen.

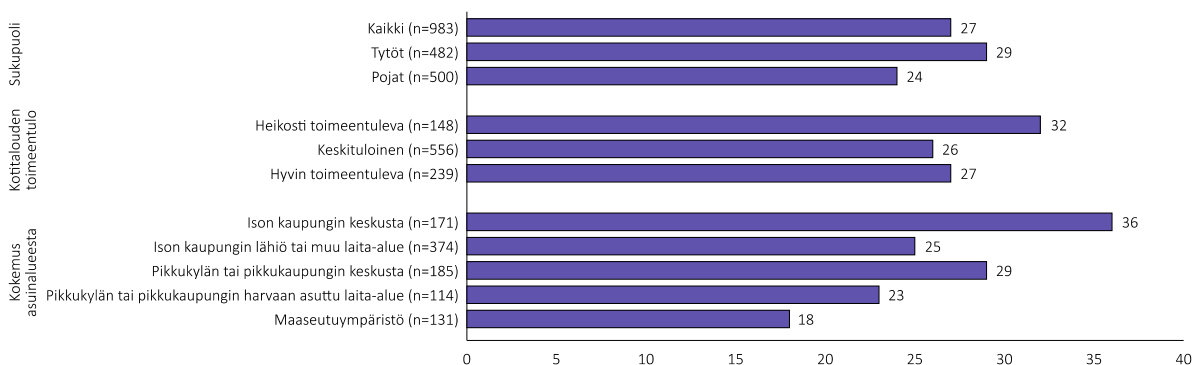
Nuorten tulevaisuuskuva Korona-ajan Suomessa

Nuorisotutkimusverkoston ja Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen selvityksessä kartoitettiin nuorten uskomuksia pandemian pysyvistä vaikutuksista heidän omalle elämälle. Puolet vastaajista (49 %) ei uskonut, että koronalla olisi ylipäättään pysyviä vaikutuksia heidän elämäänsä. Huomionarvoista oli kuitenkin se, että reilu neljäsosa, 27%, uskoi, että koronalla olisi heidän omaan elämäänsä pysyviä vaikutuksia (kuvio 6). Samoin mahdollisista vaikutuksista epävarmojen osuus oli myös noin neljäsosa, mikä kertonee siitä, että näin yhtäkkisissä ja epävarmuutta luovissa tilanteissa omaa tulevaisuutta on vaikea nähdä ja ennakoita.

Kuvio 6 osoittaa, että tytöistä 29% ja pojista 24% uskoi, että Korona-tilanteella on pysyviä vaikutuksia heidän elämään. Tytöillä huoli oli siis hieman poikia yleisempää. Taloudellisilla taustoilla oli myös merkitys tulevaisuususkossa. Heikommien toimeentulevien kotitalouksien nuoret kokivat muita vahvemmin, että koronalla tulee olemaan pysyviä vaikutuksia heidän elämäänsä. Taustalla voi olla se, että koronalla on ollut jo heti konkreettisia taloudellisia seurauksia joko nuorelle itselleen tai nuoren perheelle. Myös jo alkujaan heikompi taloustilanne on voinut lisätä jo aiemmin ollutta epävarmuutta tulevaisuudesta.

Kuvio 6. Koronalla on pysyviä vaikutuksia omaan elämään, samaa mieltä olevien osuudet taustamuuttujittain. (Haikkola & Kauppinen 2020)

Koronalla on pysyviä vaikutuksia omaan elämään, samaa mieltä (%)

Asuinalueella oli selvityksen mukaan yllättävän iso merkitys kokemukseen. Maaseutumaisessa ympäristössä asuvat nuoret uskoivat kaikkein vähiten (18% vastaajista) siihen, että koronalla olisi pysyviä vaikutuksia heidän elämäänsä. Tätä tuki myös se, että kun kysyttiin väittämästä eri mieltä olevia, eli koronalla ei ole omaan elämään vaikutusta, niin maaseutumaisissa ympäristöissä asuvista nuorista 61 % koki näin. Tuloksista näkee, että tietynlainen keskusta-asuminen, oli sitten kyse isommasta tai pienemmästä kaupungista, vaikutti siihen, että koronan uskottiin vaikuttavan pysyvästi omaan elämään. Syy on varmaan se, että keskustoissa, joissa on palveluja ja kauppiaita, koronarajoitukset ovat näkyneet nuorten arjessa kaikkein selkeimmin.

Näkemyksiä koronan vaikutuksista laajemmin kartoitettiin myönteisellä väittämällä "Koronalla on ollut myös myönteisiä vaikutuksia maailmaan". Vajaa puolet, 44 %, nuorista uskoo, että koronalla on ollut myös myönteisiä vaikutuksia

maailmaan. Neljäsosa sen sijaan ei ollut samaa mieltä väittämän kanssa. Toisin kuin näkemyksissä pysyvistä vaikutuksista omaan elämään, heikosti toimeentulevien perheiden nuoret uskoivat yhtä usein myönteisiin vaikutuksiin koko maailman suhteen. Mielipiteestään epävarmojen osuus oli melko suuri. Sekä sen osalta, kokeeko nuori koronan vaikuttavan omaan elämäänsä pysyvästi, että kokeeko nuori koronalla olleen myös myönteisiä vaikutuksia maailmaan, noin neljäsosa nuorista oli epävarmoja näkökannastaan. (Haikkola & Kauppinen 2020)

4 Nuoret ja ympäristö

Ilmastonmuutoksen on todettu olevan yksi keskeisimmistä globaaleista kriiseistämme. Se, miten asiaan tartutaan ja ennen kaikkea miten sitä saadaan hillittyä, tulevat määrittämään nykyisten ja tulevien sukupolvien mahdollisuuksia elää.

Ilmastonmuutos ei ole enää käsitteenä uusi, vaan se on ollut pinnalla jo muutamana vuosikymmenen. Jo vuonna 1988 perustettiin useiden valtioiden kesken kansainvälinen ilmastopaneeli IPCC kokoamaan muutokseen liittyvää tutkimusta ja etsimään ja esittämään ratkaisuja tähän haasteeseen. Keskeinen yksittäinen tekijä ilmastokeskustelun vahvistumiselle on lokakuussa 2018 ilmestynyt Kansainvälisen hallitustenvälisen ilmastomuutospaneelin raportti, jonka sanoman voi tiivistää kahteen pääviestiin: ensinnäkin ilmaston lämpenemisen seuraukset olisivat aiemmin luultua vakavampia, jos lämpötilan nousua ei onnistuta rajoittamaan alle 1,5 asteeseen esiteolliseen aikaan verrattuna; toiseksi tavoitteessa onnistuminen edellyttäisi globaalien nettohiilidioksidipäästöjen pudottamista nolnaan vuoteen 2050 mennessä. (IPCC 2018.)

Viime vuosina ilmastomuutos on noussut uudella voimalla julkiseen keskusteluun. Nuoret ovat ottaneet merkittävää roolia ilmastomuutoksen hillitsemisen puolesta puhujina ja yksittäisiä henkilöitä on noussut kansainväliseen tietoisuuteen vahvojen henkilökohtaisten ratkaisujen ja valintojen kautta. Sosiaalisen median kautta nämä yksittäiset nuoret nauttivat monella tapaa tietynlaista kulttiasemaa ja siten lisäävät nuorten kiinnostusta ilmastoomme ja ilmastomuutoksen hillintään.

Ilmastonmuutoksen hillintään liittyvä keskustelu on siirtynyt viimeisen vuosikymmenen aikana vahvemmin institutionaalisista toimijoista kohti yksilöitä ja heidän omien valintojen merkitystä. Keskusteluissa on tartuttu mm. liikkumiseen ja liikenteeseen, kestäväan kuluttamiseen sekä käyttämäämme ravintoon ja sen tuotannon vaikutuksiin ilmastolle. Keskusteluja on monesti leimannut vahva kahtiajako ja omista tottumuksista kiinnipitäminen. Lisäksi sosiaalisessa mediassa tapahtuva, ei-kasvoittain käytävä keskustelu on mahdollistanut monella tapaa hyvin raadollisen ja raa'an keskustelukulttuurin, joka on osaltaan vielä kärjistänyt mielipiteitä.

Ilmastonmuutokseen liittyvien moninaisten keskusteluihin - ja myös ratkaisuehdotuksiin - liittyvä kasvava näkyvyys tuntuu myös eri tasojen politiikassa. Ilmasto- ja ympäristökysymykset ovat jo pitkään olleet poliittisten puolueiden keskeistä agendaa. Mielenkiintoista seurata, miten teema näkyy kesän 2021 kunta-vaaleissa.

Nuorten huoli ilmastosta on kasvanut rajusti

Nuorten asennoitumista ilmastonmuutokseen ja huolta sen vaikutuksista maapalloomme on seurattu eri vuosien Nuorisobarometreissa. Muutos on ollut merkittävä. Reilu kymmenen vuotta sitten, vuoden 2008 Nuorisobarometrissa, noin 40 prosenttia vastaajista oli erittäin huolissaan ilmastonmuutoksesta. Tästä kymmenen vuotta eteenpäin, vuonna 2018, erittäin huolissaan olevien osuus oli jo 70 prosenttia. Mutta näkyykö ilmastonmuutokseen ja siihen kohdistuva huoli myös nuorten valinnoissa ja kuluttamisessa?

Vaikka ilmastonmuutoksen aiheuttama huoli ja ahdistus onkin kasvussa, eivät suomalaisnuoret lamaantuneet omien huoliensa ja arjen elämisen suhteen - päinvastoin. Iso osa nuorista toimii aktiivisesti omien elintapojensa ilmastovaikutusten ehkäisemiseksi (Kohl 2018). Ympäristömyönteinen käyttäytyminen korostuu etenkin ruokaan, liikkumiseen ja kuluttamiseen liittyvissä valinnoissa. Kulutustutkija Terhi-Anna Wilskan mukaan yhä harvempi nuori ajaa esimerkiksi ajokorttia ja yhä useampi suosii kävelyä, pyöräilyä tai joukkoliikennettä. Vaikka täysin suoria yhtäläisyyksiä ilmastonmuutokseen näillä käyttäytymisen muutoksilla ei olekaan ja mm. ajokortittomuuteen vaikuttavat kiihtyvä kaupungistuminen ja julkisen liikenteen toimivuus, niin nuoret ymmärtävät liikenteen päästöjen roolin ja merkityksen ilmastonmuutoksen edistäjänä². Tätä havaintoa tukee myös Sitran teettämä kysely, jonka tulosten perusteella alle 30-vuotiaat olivat selkeästi muita ikäryhmiä valmiimpia muuttamaan omia liikkumistapojaan ympäristölle suotuisammiksi muun muassa valitsemalla kävelyn tai pyöräilyn yksityisautoilun sijaan. Lisäksi nuoret käyttävät todennäköisemmin julkista liikennettä ja kokevat muita ikäryhmiä voimakkaammin, että ympäristösyöt tulevat vaikuttamaan heidän päätökseensä hankkia auto tulevaisuudessa tai luopua jo omistamastaan autosta.

Liikkumiseen liittyvien valintojen ohella erityisesti kestävämpien ruokailutottumusten saralla nuoret näyttävät esimerkkiä muille suomalaisille: Tilastokeskuksen viimeisimmän, vuoden 2016 kulutustutkimuksen mukaan lihan ostoskoristaan poisjättäneiden nuorten osuus on yli kaksi kertaa muiden vastaajien keskiarvoa suurempi. Vuonna 2016 lähes 18 prosenttia 17-24-vuotiaista suomalaisista oli luopunut lihan ostamisesta kokonaan, kun kaikkien vastaajien keskiarvo oli kahdeksan prosenttia. Lukemat ovat selkeässä kasvussa, sillä vain neljässä vuodessa lihan ostamisen lopettaneiden nuorten osuus oli kaksinkertaistunut. Tätä trendiä on mielenkiintoista seurata jatkossakin, sillä monet lihan korvikkeiksi kehitetyt kasviproteiinivalmisteet ovat tulleet markkinoille vasta vuoden

² Liikenteen päästöt muodostavat noin viidenneksen Suomen kasvihuonepäästöistä. Noin 90 prosenttia kotimaan liikenteen päästöistä syntyy tieliikenteessä, ja valtaosan niistä aiheuttaa henkilöautoliikenne

2016 selvityksen jälkeen. Tilastokeskuksen kulutustutkimuksen tuloksia puoltaa myös Sitran viime vuonna teetättämä Resurssiviisas kansalainen -kysely, jonka mukaan alle 30-vuotiaiden joukosta löytyy vastaajien keskiarvoon verrattuna tuplasti enemmän kasvissyöjiä, vegaaneja sekä niitä, jotka ovat jättäneet punaisen lihan ruokavaliostaan kokonaan pois.

Nuoret suomalaiset vaikuttaisivat myös olevan muita ikäryhmiä valmiimpia tekemään kestäviä ostopäätöksiä. Vuoden 2016 Nuorisobarometrin mukaan kaksi kolmasosaa alle 30-vuotiaista suomalaisista on sitä mieltä, että kulutuksen määrää tulisi vähentää ympäristösyitä silmällä pitäen. Nordnet Suomen, Aalto New Globalin ja yritysvastuuverkosto FIBS ry:n vuonna 2018 julkaistun tutkimuksen³ mukaan yli 30 prosenttia 23–35-vuotiaista suomalaisista on valmis maksamaan ylimääräistä kestäviä arvoja edustavasta tuotteesta tai palvelusta, ja 18–22-vuotiaiden ikäryhmässä samaa mieltä oli yli 40 prosenttia vastaajista. Tulosten merkittävyys korostuu, kun niitä vertaillaan muiden ikäryhmien vastauksiin: 35–55-vuotiaiden keskuudessa vain 21 prosenttia ilmoitti olevansa valmis maksamaan enemmän ympäristöystävällisemmistä tuotteista, ja 56–65-vuotiaiden ikäryhmässä lukema laski 14 prosenttiin.

Huomionarvoista on kuitenkin se, että vaikka suurin osa suomalaisista nuorista kokee, että omilla kulutusvalinnoilla on mahdollista ja suotavaa vaikuttaa ilmastomuutoksen ehkäisemiseen, on omaa kulutustaan oikeasti vähentäneitä huomattavasti pienempi määrä, noin 42 prosenttia vastaajista.

Mistä ero ilmastoasenteiden ja toteutuneen ympäristöystävällisen käyttäytymisen välillä johtuu, ja miten siihen voitaisiin vaikuttaa? Useiden nuorten kohdalla arjen realiteetit ja esimerkiksi taloudellinen tilanne vaikeuttavat oman arvomaailman mukaisen elämäntavan toteuttamista – vaikka ilmastomuutos aiheuttaakin suurta huolta ja asenteet ovat ympäristön puolella – eli halua vaikuttaa omilla valinnoillaan olisi – saattaa moni nuori olla pakotettu elämään omia arvojaan epäekologisemmin. Raha on vain yksi syy, joten siksi onkin tärkeää miettiä arjen keinoja, joilla asenteiden ja toiminnan välistä kuilua voitaisiin kaventaa. Mitä nuorisotoimissa – tai kunnissa laajemmin – voitaisiin tehdä tähän vaikuttamiseksi?

Ratkaisukeskeisempää ympäristöviestintää kaivataan

Voitaisiinko kunnissa koota tietoa kaikesta siitä, mitä on jo tehty ilmastomuutoksen eteen ja hyvällä tavalla haastaa nuoret laajemmin mukaan yhteisiin talkoisiin. Tämä kääntäisi ilmastomuutokseen liittyvää viestintää positiivisempaan suuntaan ja korostaisi niitä keinoja ja ratkaisuja, joita meillä on jo olemassa ja käytössä. Ilmastomuutokseen liittyvä tiedottaminen on tyypillisesti ollut hyvin negatiivista ja kielteisiä ympäristövaikutuksia korostavaa. Näin tuskin helpotetaan nuorten jo entuudestaan kasvanutta huolta ilmastosta. Aiempaa rakentavampi lähestymistapa ympäristöviestintään korostaisikin nimenomaan

³ <https://www.fibsry.fi/ajankohtaista/kysely-rahasto-ja-osakesijoittajat-ovat-muita-kansalaisia-vastuullisempia-ostopaatoksissaan/>

ihmiskunnan onnistumisia kamppailussa ilmastonmuutosta vastaan – mitä on tehty oikein jo nyt ja missä voisimme onnistua myös tulevaisuudessa?

Ja koska muutosta aidosti tarvitaan, meillä kaikilla, niin on hyvä muistaa, että ihmiset reagoivat kieltoihin usein negatiivisesti ja vastahakoisesti, eikä niihin nojaava viestintä välttämättä ole tehokas keino vaikuttaa yksilöiden käyttäytymiseen ja tottumusten muuttamiseen. Yksi käytännön esimerkki on kieltojen kääntäminen suosituksiksi. ”Vähennä yksityisautoilua” voisikin kääntyä muotoon ”Omaa aikaa joukkoliikenteen kyydissä”.

Äänestäminen on ilmastoteko

Yksilön vaikutusmahdollisuuksista puhuttaessa keskitytään usein jokapäiväisiin, arkisiin valintoihin: mitä syömme, millaista energiaa käytämme, millaisia tavaroita ostamme. Mitä useampi kansalainen päättää muuttaa elämäntapojaan kestävämmiksi, sitä suurempaan rooliin nämä pienet arjen teot kasvavat ilmastonmuutoksen ehkäisemisessä. Ne eivät kuitenkaan konkretisoidu ilman poliittista ohjausta, ja siksi muutoksen täytyy tapahtua myös päättäjien keskuudessa.

Äänioikeuden hyödyntäminen kestävämpien arvojen ja toimintatapojen edistämiseksi on tärkeä vaikuttamiskeino. Kesän kuntavaalien lähestyessä politiikan kautta vaikuttaminen korostuu, ja jokaisen ilmastonmuutoksesta huolestuneen suomalaisen olisikin syytä selvittää, mitä ehdokkaat ovat lupautunut tekemään ympäristöasioiden edistämiseksi. Viesti toimii myös toiseen suuntaan: päättäjien ja eduskuntavaaliehdokkaiden tulisi miettiä, kuinka he voivat osaltaan tavoittaa ilmastoahdistuksen kanssa kamppailevat suomalaiset. Kuntatasolla toimet ovat usein myös hyvin konkreettisia ja ymmärrettäviä – eli arjessa tunnistettavia ja samaistuttavia.

Nuorison keskuudesta kiinnostusta politiikan kautta vaikuttamiseen ainakin löytyy, sillä Sitran Resurssiviisas kansallinen -kyselyn tulosten perusteella alle 30-vuotiaat suomalaiset ovat vastaajien keskiarvoa innokkaampia äänestämään ilmaston puolesta toimivaa ehdokasta. Enemmistön asenteet ovat jo nyt ympäristön ja ilmastonmuutoksen ehkäisemisen puolella, mutta tarvitaan vielä keinoja, joilla kaventaa asenteiden ja toteutuneen käyttäytymisen välistä kuilua ja aktivoita loputkin nuorista kohti kestävämpiä elämäntapoja. Näkevätkö tulevat kuntapäättäjät nuorison keskuudessa kytevät muutossignaalit tarpeeksi selkeästi? Tutkimustulokset osoittavat, että suomalaiset nuoret ovat jo hyvää vauhtia siirtymässä kohti uudenlaista, kestävämpää elämää. Seuraavaksi on päättäjien vuoro.

Mitä kunnissa voidaan tehdä nuorten kanssa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi?

Nuorten Akatemia julkaisi vuonna 2020 Ilmastoajatuksia – opas nuorisotyön ilmastokasvatukseen -julkaisun (Nuorten Akatemia 2020), joka on suunnattu nuorten parissa toimiville ammattilaisille. Opas on tuotettu Etelä-Suomen aluehallintoviraston rahoittamassa Ilmastoajatuksia -hankkeessa vuonna 2020.

Ilmastonmuutoksen ymmärtämisen ja ehkäisyn tietynlainen hitaahko valtavirtaistuminen näkyy siinä, että se on ollut vuodesta 2016 lähtien perusopetuksen

opetussuunnitelmassa. Ilmastokasvatus on painottunut opetuksessa, mutta ei niinkään vapaa-ajalla nuorten kanssa työskentelevien toiminnassa – vaikka heillä olisi yhtälailla erityinen asema, mahdollisuudet ja ammattitaitonsa vahvuudet edistää tätä kaikkia koskettavaa asiaa.

Kuntien nuorisotyön ammattilaiset ovat nuorten kohtaamisen, kasvun tukemisen ja osallisuuden vahvistamisen erityisasiantuntijoita. Nuorisotyössä kuullaan nuorten tarpeita. Se on olemassa kaikkia kunnan nuoria varten. Nuorisotyö elää ajassa ja ammentaa sisältöjä toimintaan erityisesti nuorilta itseltään, mutta myös yhteiskunnasta laajemmin.

Ilmastokasvatuksen ja nuorisotyön tavoitteet kohtaavat ainakin seuraavissa sisällöissä:

- nuorten osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen
- nuorten vaikuttamistaitojen tukeminen ja vahvistaminen
- nuorten keskinäisen vuorovaikutuksen kehittäminen ja keskustelutaitojen harjoittelu
- osallistumisen kokemusten sekä yhteistyössä toimimisen mahdollistaminen, yhteisöllisyyden vahvistaminen
- nuoren tunnetaitojen vahvistaminen ja empatian harjoittelu
- nuoren omien elämänhallinnan ja arjen taitojen edistäminen
- tietoa ja ymmärrystä siitä, miten asiat yhteiskunnassa toimii ja miten niihin voidaan vaikuttaa
- mielekkääseen elämään tarvittavien asioiden ja arvojen pohdinta
- omien oivallusten synnyttäminen kokeiluille, ratkaisuille ja aidoille vaikuttamisen paikoille tilaa antamalla
- tulevaisuutta koskevan realistisen toivon valaminen ja vaaliminen

Nuorten Akatemian julkaisun perusteella nuorisotyöntekijöistä lähes kaikki, noin 95 %, on sitä mieltä, että ilmastoaiheet tulisi ottaa aktiivisemmin huomioon nuorisotyössä. Eli henkilökunnan motivaatio on lähtökohtaisesti kunnossa ja korkealla. Mutta mitä sitten voisi konkreettisesti tehdä?

Nuorisotyöntekijällä esimerkin voima

Monissa kunnissa on jo entuudestaan olemassa erilaisia ympäristö- ja ilmastoasioihin liittyviä ohjelmia ja omia järjestelmiä, joihin nuorisotyö ja muut toimialat kuuluvat. Nuorisotyöllä on näissä kunnan sisäisissä ilmastopyrkimyksissä merkittävä rooli, vaikka ei välttämättä heti uskoisi. Merkittävyys nousee siitä, että nuorisotyön ammattilaiset ovat monille toimintaan osallistuville nuorille tunnustettuja suunnannäyttäjiä ja esikuvia. Kunnan suuntaan nuorisotyön ammattilaiset toimivat nuorten ajatusten ja toiveiden mahdollistajina ja tukijoina sekä nuorten oman äänen äänitorvina. Nuorisotyöntekijöillä on tärkeä rooli tukea nuorten kasvua aktiivisiksi oman elämänsä ja yhteisöjen toimijoiksi vahvistamalla luottamusta, luomalla arjen mahdollisuuksia ja valamalla uskoa nuoriin asioihin vaikuttamisessa. Nuorisotyöntekijä toimii nuoren arjen ja vapaa-ajan liitoksessa tukena ja kumppanina myös kunnan virkakoneiston suuntaan, jossa aidosti voidaan

ottaa nuorten ympäristö- ja ilmastohuolet huomioon ja tehdä edes pieniä, mutta symbolisia muutoksia kunnan käytänteisiin.

Nuorisotilat ovat paikka, jonne nuoret voivat kokoontua olemaan yhdessä kaverien kanssa ja tapaamaan nuorisotilojen turvallisia aikuisia. Nuorisotilaa voidaan usein kuvailla lukuisten nuorten turvallisena olohuoneena. Nuorisotilat ovat kodin ulkopuolella tärkeä ja merkityksellinen ympäristö myös kestävien elämäntaitojen harjoitteluun, erilaisten vaihtoehtojen keskusteluun ja pohdintaan yhdessä sekä uusien näkökulmien näkemiseen, kokeilemiseen ja myös omaksumiseen. Nuorisotilalta nuoret omaksuvat malleja nykyiseen ja tulevaan elämäänsä. Nuorisotyöntekijän rooli ja merkitys nuoren ohjaamisessa ympäristön ja luonnon kannalta kestävään suuntaan ei ole vähäpätöinen asia ja tätä tulisi tukea, kannustaa ja myös resursoida johdon suunnalta.

Nuorisotyöntekijän asenne vaikuttaa

Nuorisotyöntekijöillä on monelle nuorelle esikuvan rooli ja siksi työntekijän on hyvä tunnistaa oma roolinsa ja sen merkitys nuoren ajatusmaailman muokkauksessa. Nuorisotyöntekijän oma suhtautuminen ilmastoasioihin, kierrätykseen ja vaikka julkiseen liikenteeseen ja terveelliseen ravintoon peilautuu myös nuorissa, jotka nuorisotiloilla käyvät. Panu Pihkala toteaa Nuorten Akatemian julkaisussa osuvasti, että vaikka työntekijä ei henkilökohtaisesti syttyisi sydäimestään ilmastoasioille, olisi tärkeää, että hän ei toteuttaisi myöskään negatiivista ympäristökasvatusta. Tätä keskustelua on hyvä käydä kunnissa nuorisotyöntekijöiden kanssa ja sopia yhteisesti pelisäännöistä, eli miten kukin voi omalta osaltaan toimia joko positiivisesti tai ainakin neutraalisti ilmastoasioihin liittyen. Mahdollisuuksien mukaan kunnissa voisi nuorisotyöntekijöiden joukosta valita asiaan vihiä kyttyneen työntekijän, joka voisi omalla roolillaan ja persoonallaan ottaa laajempaa roolia nuorten ilmastokasvatuksen edistämisestä nuorisotyössä.

Teemaryhmä: Ilmasto – miksipä ei?

Paitsi että ilmastokasvatus olisi hyvä saada jollain tapaa läpileikkaavaksi asiaksi nuorisotyön käytännön arjessa (arjen valinnat, kierrätys, liikkuminen), niin lisäksi voisi olla ilmastovaikuttamisen teemaryhmiä nuorisotyön sisällä. Teemaryhmät kokoaisi asiasta kiinnostuneita nuoria ja se toimisi pitkäjänteisesti. Teemaryhmä voi lisätä myös sellaisten nuorten kiinnostusta nuorisotyöhön, jotka eivät aiemmin ole löytäneet omaa mielenkiinnonkohdettaan nuorisotyöstä.

Konkreettiset toimet esimerkkeinä nuorille – ja myös aikuisille

Mitä konkreettisempia toimia ilmastomuutoksen hillitsemiseksi kunnissa otetaan käyttöön, sitä varmemmin ne herättävät kiinnostusta ja keskustelua myös nuorissa. Yksi konkreettinen esimerkki voisi olla aurinkopaneeleiden – tai edes yhden paneelin – asentaminen nuorisotilan katolle. Tällaisella konkreettisella esimerkillä voidaan havainnollistaa uusiutuvan energian merkitystä ja tehdä siitä totta nuorille. Aurinkopaneelijärjestelmiin on saatavilla erilaisia näyttöjä ja mobiilisovelluksia, joilla tuotetun energian määrää ja suoraa hyödyntämistä voidaan konkreettisesti seurata.

Toinen esimerkki voisi olla lajittelupisteiden kuntoon laittaminen paitsi nuorisotiloilla niin myös yleisesti kunnassa. Tässä olisi oiva esimerkki tehdä konkreettista yhteistyötä nuorisotoimen ja teknisen toimen kanssa. Ja luonnollisesti niin, että nuoret pääsevät itse olemaan osallisina ja mahdollisesti mm. kesätöiden osalta myös toteuttajina tällaisille projekteille.

Tärkeää on oivaltaa, että nuorisotoimi voi toimia nuorten äänen yhtenä väylänä kunnassa. Nuorisotyö voi nostaa profiilia entisestään ja toimia nuorten omana puolestapuhujana kunnassa sekä vaatia ja edellyttää ilmastomuutoksen torjuntaan liittyvien asioiden edistämistä konkreettisin toimin.

Nuorten Akatemian Ilmastoajatuksia -hankkeessa on luotu 10 nostoa kuntien nuorisotyöntekijöille nuorten ilmastokasvatuksen tukemiseksi:

1. Ymmärrän, että ilmastokasvatus kuuluu kaikille – eri asia kuin tarjota ilmastotoimintaa siitä kiinnostuneille
2. Tunnistan, että minulla ja työyhteisölläni on ilmastokasvatuksen edellytykset ja viestimme siitä avoimesti kaikille nuorille: Nuorisotyön tavoitteista käsin rakennamme kestäväää tulevaisuutta, vahvistamme osallistumista ja harjoittelemme vaikuttamisen taitoja
3. Ylläpidän perustietoja niin, että minulla on rohkeus kohdata ja tarttua asioihin yhdessä nuorten kanssa ihmettelemään ja hakemaan lisää tietoa
4. Toimin tärkeimmästä roolistani käsin: Nuori odottaa minun olevan se aikuinen, jolla on aikaa olla läsnä, kuulla mitä ajatuksia, tunteita ja tarpeita ilmiö herättää
5. Olen herkkä ja valmiina kuulemaan, tunnistamaan ja käsittelemään kaikenlaisia tunteita
6. Mahdollistan ja tarjoan aktiivisesti tilaisuuksia keskustelulle, ilmastovaikuttamiselle ja toiminnan käynnistymiselle
7. Pysähdyn tarkastelemaan omia arvojani, asenteitani, tunteitani ja mielipiteitäni – voin tukea ilmastovastuullisiin ratkaisuihin työssäni, vaikka henkilökohtaisessa elämässäni päätyisin toisenlaisiin ratkaisuihin
8. Olen inhimillinen siinä, ettei minun ei tarvitse olla täydellinen – myönnän erehtyväisyyteni
9. Saan lisäenergiaa esimerkillisyydestämme ja kasvattajina sen monistuvasta painoarvosta
10. Kannustan luoviin ja rohkeisiin ideoihin, innostumme yhdessä kokeilemaan ilmastovastuullisia ratkaisuja!

5 Kunnat osaksi tulevaisuuden osallisuuden kehittämistä ja toteutumista

Vuosien saatossa nuorten osallisuudesta on oltu vuoroin huolissaan ja vuoroin innoissaan. Osallisuus on käsitteenä kuin liukas saippua – siitä on hankala saada otetta. Käsite on laaja ja monitulkintainen. Opetus- ja kulttuuriministeriön tukema osallisuuden osaamiskeskus kokoaa suomalaiseen osallisuuteen liittyvää tutkimusta ja hyviä käytänteitä. Osallisuuden osaamiskeskuksen sivuilla osallisuus kuvataan seuraavasti:

”Osallisuus sisältää yhtä aikaa sekä sosiaalisen että poliittisen ulottuvuuden. Se on kuulumista, yhteisöllisyyttä ja vaikuttamista yhteisön ilmapiiriin siten, että moninainen joukko yksilöitä kokee osallisuutta. Samalla osallisuus merkitsee mahdollisuutta osallistua päätöksentekoprosesseihin ja vaikuttaa yhteisössä tehtäviin päätöksiin. Osallisuus on jotain mitä osallistuminen vahvistaa, eikä pelkästään sitä, että osallisuus olisi jotain erityislaatuista osallistumista. Osallisuus ei ole vain osallistumisen tavan laatu tai määrä vaan laaja-alainen yksilön ja yhteisön välinen suhde.”

Osallisuuden osaamiskeskuksen sivuilla osallisuus hahmottuu seuraavilla sisällöillä:

- aktiivisuudeksi ja osallistumiseksi,
- kiinnostukseksi ympäristöä kohtaan,
- haluksi vaikuttaa,
- osansa saamiseksi yhteiskunnan resursseista ja mahdollisuuksista,
- paikan löytämiseksi suhteessa yhteiskunnan eri toimintajärjestelmiin sekä
- elämiseksi yhteydessä itseensä, ympäristöönsä ja yhteiskuntaan

Kunnan toiminnan näkökulmasta osallisuus tukee demokratian toteutumista paitsi vaaleissa, niin myös päivittäisissä arjen toimissa. Jotta päivittäiset valinnat palvelisi mahdollisimman montaa, tulee olla tavat ja rakenteet kuulla kuntalaisia.

4. sektori – osallisuuden ja demokratian uusi kenttä

Yhteiskuntamme on rakentunut vahvaan ja tehokkaasti toimivaan julkiseen sektoriin, voittoa tavoittelevaan yksityiseen sektoriin sekä näiden rajapinnassa toimivaan, vapaammin säädeltyyn ja orginisoituun kolmanteen sektoriin. Kolmas sektori on mielletty eräänlaiseksi osallisuuden kehdoksi, jossa on saanut olla ja toimia vaikka vapaaehtoisena ja tietyllä tavalla toteuttaa niitä omia mieltymyksiään ja toiveitaan, joita ei välttämättä julkisen tai yksityisen sektorin kautta ole voinut tehdä. Yksilöiden osallisuus ja itsemäärääminen ovat olleet kolmannen sektorin toiminnan kantavia voimia. Vuosien saatossa näiden kolmen perinteisen sektorin raja-aidat ovat myös alkaneet sekoittua ja mennä osittain päällekkäin – tätä muutosta on näiden sektoreiden sisältä sekä puolustettu että pyritty

estämään. Julkinen sektori on jo pitkään käyttänyt yksityistä sektoria tuottamaan sille kuuluvia lakisääteisiä palveluja. Myös järjestöt ovat siirtyneet osaksi palvelutuotannon pariin, vaikka heillä historia monesti onkin vapaaehtoistoiminnassa ja vapaassa kansalaistoiminnassa. Yksityinen ja kolmas sektori hapuilevat myös yhteistyön mahdollisuuksia, vaikka se aika pienimuotoista vielä onkin. Sektoreiden raja-aitoja on kuitenkin kaatunut – tai ainakin niiden yli on kuroteltu puolin ja toisin.

Kuvio 7. Yhteiskunnan neljä tunnistettua sektoria. (Mäenpää et al. 2017)

Kolmannen sektorin rinnalle on viime vuosien aikana syntynyt uusi oksa, 4. sektori (kuvio 7). Tällä viitataan kansalaisyhteiskunnan uuteen rajapintaan, joka rakentuu internetin ja sosiaalisen median eri alustojen varaan. 4. sektorin mahdollistaa perinteiseen kolmanteen sektoriin liittyvien yhteisöjen ja yhteenliittymien aiempaa kevyemmän ja vielä vapaamman, ajasta ja paikasta riippumattoman rakentumisen. Näissä virtuaaliyhteisöissä ihmiset kohtaavat, keskustelevat ja osallistuvat. Keskeisin ero 4. sektorilla ja 3. sektorilla on siinä, että 4. sektori ei edellytä minkäänlaista hierarkkista päätöksentekorakennetta ja näihin liittyviä lainmukaisia hallinnollisia velvoitteita. 4. sektori mahdollistaa aiempaa helpommin ja vapaammin saman mielisten aktiivisten kansalaisten yhteenliittymät. Näiden yhteenliittymien tavoitteet ja käytänteet rakentuvat suoraan sen osallistujien kautta. (Ruuskanen et al. 2020)

Nuoret – tai ylipäätään kukaan meistä – ei varmaan aktiivisesti miellä, että toimimme osana 4. sektoria ollessamme osallisena Facebook-ryhmässä tai

harrastustoiminnan WhatsApp-ringissä. Miksi 4. sektori ja tämä on sitten kaikki niin kiinnostavaa ja tarpeellista osallisuuden näkökulmasta?

Mitä 4. sektorin toiminnasta voidaan oppia?

Kunnissa ollaan kiinnostuneita nuorten osallistamisesta ja siellä on myös tunnistettu verkon ja sosiaalisen median merkitys nuorten kuulemisessa ja osallistamisessa. Verkossa tapahtuvaa nuorisotyötä on tehty perinteisen nuorisotyön rinnalla jo melko pitkään. Muutos perinteisestä nuorisotyöstä vahvemmin verkossa tapahtuvaan työhön ei ole ollut mitenkään erityisen nopea, vaan se on kasvanut hiljalleen.

Nuorten oman elämän siirtyminen verkkoon on muutoksena ollut varmasti nopeampi suhteessa siihen, miten perinteiset palvelut ovat tulleet sinne perässä. Muutoksen vetureina ovat olleet enemmänkin globaalit yritykset alustapalveluineen kuin perinteiset julkisen sektorin toimijat. Tämä oikeastaan kuvaa myös 4. sektorin syntyä ja kehittymistä. Ihmiset ottavat käyttöön sellaisia alustoja ja niihin rakennettuja palveluja, jotka tuottavat heille helpolla tavalla lisäarvoa ja positiivisia sisältöjä elämään. Niissä on joku maaginen vetovoima! Tässä on monella tapaa se haaste, johon kuntien eri sektoreilla tulisi pystyä vastaamaan, mikäli halutaan olla aidosti sekä osallisena että luomassa osallisuutta.

Kolmannen sektorin voima on siinä, että se saa ihmiset mukaan, osallisiksi, omasta vapaasta tahdostaan. Toki sielläkin toimintaa ”markkinoidaan” ja tehdään tutuksi monilla eri tavoilla, mutta käytännössä osallistuminen on aina vapaaehtoista. 4. sektori vie tämän vielä pidemmälle tuomalla osallisuuden jokaisen taskuun tai laukkuun mobiililaitteiden avulla. Kolmas sektori on jo pitkään ollut merkittävä resurssi kuntalaisten hyvinvoinnin lisäämisessä ja siten myös kunnan lakisääteisten palvelujen tukemisessa. 4. sektori mahdollistaa digiajan osallisuuden, vapaaehtoisuuden ja siten moninaisten hyötyjen tuottamisen sekä yksilöille että yhteiskunnalle.

Kuten alussa todettiin, osallisuus merkitsee mahdollisuutta osallistua päätöksentekoprosesseihin ja vaikuttaa yhteisössä tehtäviin päätöksiin. Hyvä esimerkki uuden ajan osallistamisesta on poliittisen Liike Nyt -puolueen lanseeraama Nettiparlamentti. Se on mobiiliapplikaatio, jonka kautta puolue pystyy kuulemaan ihmisten ajatuksia ja ideoita sekä pyytämään heitä ottamaan kantaa erilaisiin asioihin hyvin nopealla aikataululla. Siinä on perinteinen poliittinen kuuleminen viety turuilta ja toreilta kansalaisten taskuun. Se tuo oikopolun siihen, missä ennen paikallisyhdistysten tuli kulkea kentällä ja kysellä ihmisten ajatuksia, toiveita ja ideoita. Nyt kysymys tai pyyntö kannanottoon tulee taskuun kaikille samaan aikaan ja siihen voi antaa oman näkemyksensä parilla sormen näpäytyksellä. Tästä esimerkistä kun riisuu poliittisen agendan pois, niin jäljelle jää nykyaikainen, 4. sektorin ytimeen porautuva tapa osallistaa ihmisiä.

Mietitäänpä äskeistä esimerkkiä kuntakenttään ja nuorisotyöhön. Kohderyhmä, nuoret, ovat valmiiksi verkkopalvelujen parissa. Lähes kaikilla on älypuhelin taskussaan ja sitä osataan käyttää monipuolisesti. Perinteinen osallistuminen ja yhdistystoiminta saatetaan kokea jo vanhaksi tavaksi ja uusi mobiilimaailma kulkee luontevasti arjessa mukana. Entä jos kunnan nuorisotyössä olisikin mahdollista

saada kattavasti ja nopeasti tietoa siitä, mitä nuoret ajattelevat ja millaisia asioita he arvostavat juuri sillä hetkellä. Jos halutaan vaikka tietää, miten nuoret käyttäisivät 5 000 euron avustuksen oman elinympäristönsä kehittämiseen tai millaisia sisältöjä kesätoiminnassa tulisi heidän mukaansa toteuttaa, niin vastauksia saataisiin nopeasti ja tehokkaasti. Parilla hyvin suunnitellulla klikkauksella. Eikö kuulostakin houkuttelevalta? Näin saataisiin sisältöjen määrittämisen valta entistä vahvemmin heille, joille niitä tehdään.

Miten tällainen sitten saadaan aikaan? No ensinnäkin meillä pitää olla luonteva yhteys nuoriin joko esimerkin kaltaisella, varta vasten luodulla applikaatiolla tai olemalla aidosti läsnä niissä jo käytössä olevissa palveluissa ja alustoissa, joissa kunnan nuoret ovat jo entuudestaan. Nuorten motivoinnissa ja kiinnostuksen herättämisessä olennaista on välittää viesti siitä, että me aidosti haluamme kuulla mielipiteenne ja me demokratian hengessä myös toteutamme niitä asioita, joita enemmistö toivoo. Avoimella toiminnalla nuoren osallisuus toteutuu ja heidän luottamus ansaitaan. Kun nuoret oppivat, että heidän mielipiteellään on väliä, niin he myös osallistuvat aktiivisesti. Se edellyttää meiltä aikuisilta uusien osallisuuteen liittyvien välineiden ja toimintatapojen omaksumista sekä ennen kaikkea luopumista ”me tiedämme, mitä te tarvitsette” -ajattelusta.

Paikallisdemokratian uudet mahdollisuudet – otetaanko ne käyttöön?

Sosiaalisen median alustat mahdollistavat epävirallisen ja hyvin nopeat kuulemiskäytänteet. Tätä ei pidä käsittää väärin, eli niin, että tällä ohitettaisiin lakisääteisiä kuulemismahdollisuuksia. Ei, mutta sosiaalisen median kautta palvelujen ja sisältöjen käyttäjiltä saadaan nopeasti näkökulmia ja palautetta virkamies-työhön.

Miksi tämä olisi sitten tärkeää nuorisotyössä? Vaikka kuntien nuorisotyö on monella tapaa erinomaista, niin se ei kuitenkaan tavoita systemaattisesti kovinkaan suurta joukkoa kunnan nuorista. Työtä tehdään nuorisotiloilla, kaduilla, kouluissa ja toki myös verkossa. Moninainen toimintaympäristö johtaa sirpaleisuuteen. Yksittäisistä kadulla kuulluista viesteistä tai koulussa kuulluista tulkinnoista ei kerry eheää kokonaisuutta. Lisäksi siinä on usein tulkki – aikuinen – välissä viemässä viestiä toiminnan kehittämisestä eteenpäin.

Edellä kuvattu ihanne nuorten osallisuuden mallista mobiiliapplikaatioineen loisi yhtenäisyyttä, tasa-arvostaisi eri nuorten mahdollisuuksia ottaa omalla mielipiteellään kantaa ja toisi aitoa läpinäkyvyyttä nuoria koskevaan päätöksentekoon. Tämä jos mikä, olisi uudenlaisen osallisuuden upea alku. Välineitä meillä on jo olemassa. Siitä se ei jää kiinni. Ja jos ei ole suoraan hyvää ja toimivaa, niin edellä esitetty poliittisen puolueen esimerkki osoittaa, että sellainen on luotavissa ja räätälöitävissä nuorten arjen osallisuuden tukemiseen. Haastankin nyt, että onko kunnissa tahtoa lähteä luomaan tällaista uudenlaisen osallisuuden mahdollistaa mobiilimallia nuorille. Ja mikä parasta, nuoret haluavat varmasti olla mukana sen luomisessa.

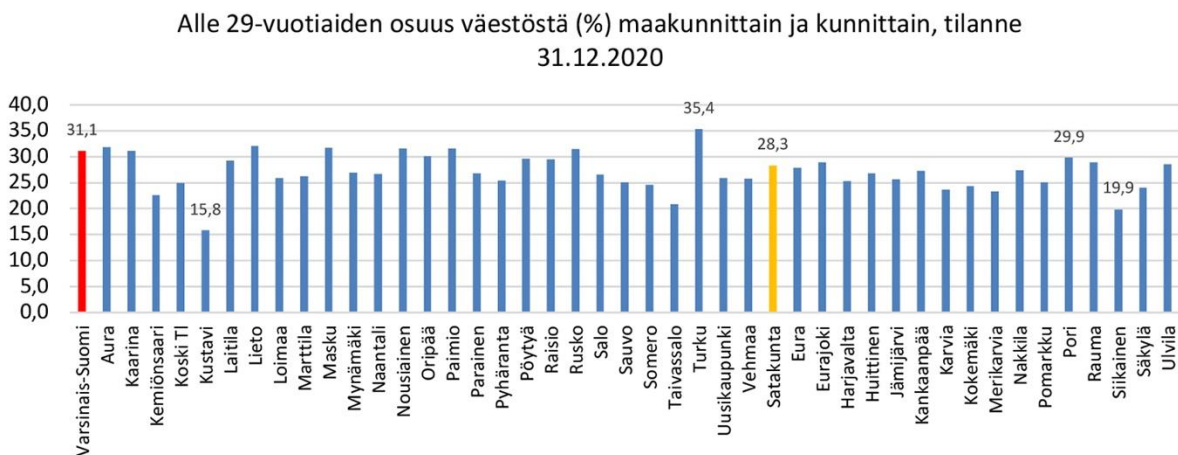
OSA II TILASTOKOKONAISUUS

6 Lapset, nuoret ja lapsiperheet Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa

Nuorisolaki määrittelee henkilön nuoreksi, jos hän on alle 29-vuotias (Nuorisolaki 2§). Satakunnassa asui Tilastokeskuksen tilastojen mukaan 31.12.2020 yhteensä 215 416 henkilöä, joista nuoria alle 29-vuotiaita oli 61 001 (28,3% väestöstä). Varsinais-Suomessa puolestaan asui yhteensä 481 403 henkilöä, joista alle 29-vuotiaita oli 149 847 (31,3% väestöstä). Alle olevassa kuvassa 1 on esitetty alle 29-vuotiaiden osuudet maakuntien ja kuntien väestöstä.

Nuorten osuus kuntien väestöstä vaihtelee jonkin verran. Yleisesti voidaan todeta, että nuoria on kunnissa noin 25-30 prosenttia kunnan väestöstä. Satakunnassa ääripäitä tässä suhteessa edustavat Siikaisten kunta (19,9% alle 29-vuotiaita) sekä Porin kaupunki (29,9% alle 29-vuotiaita). Varsinais-Suomessa puolestaan Kustavin kunta (15,8 % alle 29-vuotiaita) ja Turun kaupunki (35,4%) ovat maakunnan ääripäät alle 29-vuotiaiden suhteellisissa määrissä. Turku isona yliopistokaupunkina vetää opiskelijoita.

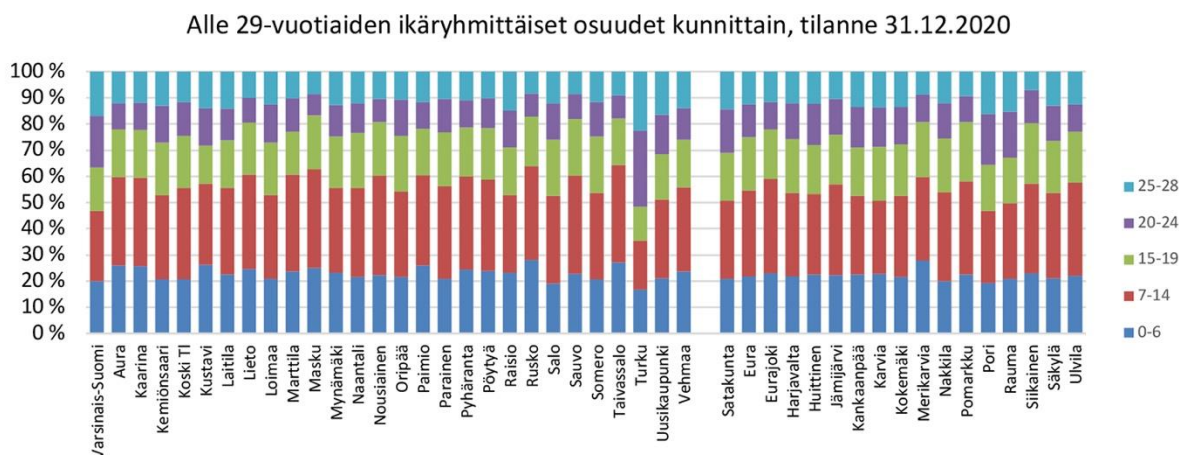
Kuvio 1. Alle 29-vuotiaiden osuus (%) maakunnan ja kunnan väestöstä 31.12.2020. (Tilastokeskus 2021)

Alla olevassa kuviossa 2 on tarkasteltu alle 29 -vuotiaiden ikäryhmittäistä jakautumista maakunnittain ja kunnittain. Maakunnittain tarkasteltuna erot eivät ole kovin suuria. Satakunnassa ikärakenne painottuu hieman nuorempiin ja Varsinais-Suomessa taasen 20-28 -vuotiaita hieman enemmän. Mutta erot ovat hyvin pieniä. Kuntakohtaisesti tarkasteltuna ns. lapsivoittoisia kuntia (alle 14 -vuotiaiden määrä yli 60% 0-28 -vuotiaista) ei löytynyt 31.12.2020 Satakunnasta lainkaan, joskin Merikarvian kunta oli ihan siinä rajalla. Porissa 0-14 -vuotiaiden määrä on jopa alle puolet nuorten määrästä. Varsinais-Suomen kunnissa näkyy samaa jakautumista kuin Satakunnassakin. Taivassalossa, Maskussa ja Ruskossa

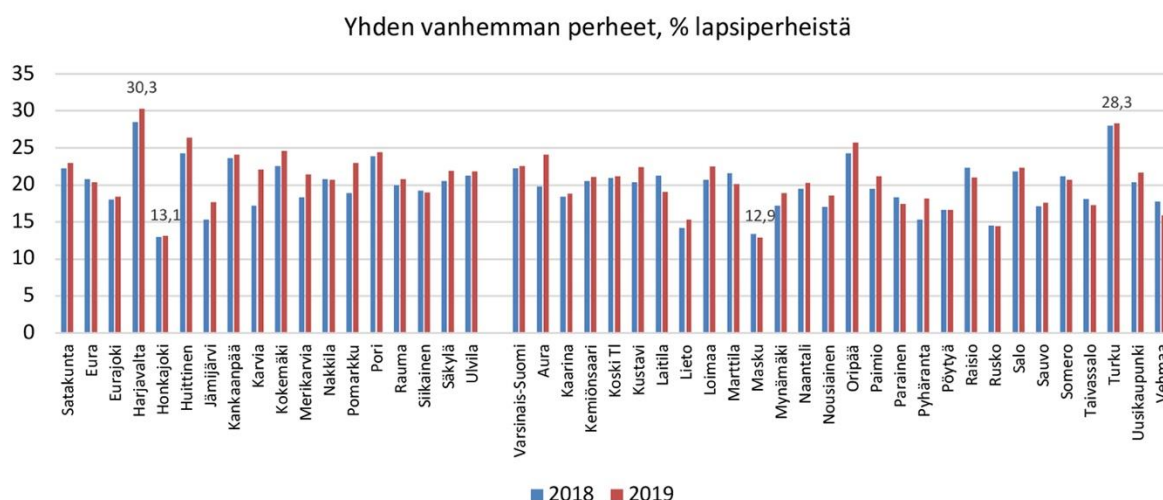
yli 60% nuorista on 0-14- vuotiaita. Lasten kasvaessa ja aikuistuesssa monet suuntaavat opiskelemaan mm. Turkuun ja tämä näkyy myös kaupungin ikärakenteen jakautumisessa. Turussa 0-14 -vuotiainen suhteellinen osuus on selvästi pienin koko maakunnassa, noin 35%. Myös 15-19 -vuotiaiden osuus on vielä melko pieni, mutta 20-28 -vuotiaiden osuus onkin jo sitten selvästi maakunnan suurin, kun nuoret muuttavat Turkuun töihin ja opiskelemaan.

Kuvio 2. Alle 29-vuotiaat ikäryhmittäin 31.12.2010. (Tilastokeskus 2021)

Vuoden 2019 lopussa Varsinais-Suomessa oli 128 067 perhettä ja Satakunnassa 59 534 perhettä. Nämä käsittivät kaikki perhetyyppit, eli avio- tai avoparit joko lapsilla tai ilman. Ilman lapsia olevia avio- tai avopareja oli Varsinais-Suomessa 68 287 (53,3% kaikista perheistä) ja Satakunnassa 32 816 (55,1% kaikista perheistä).

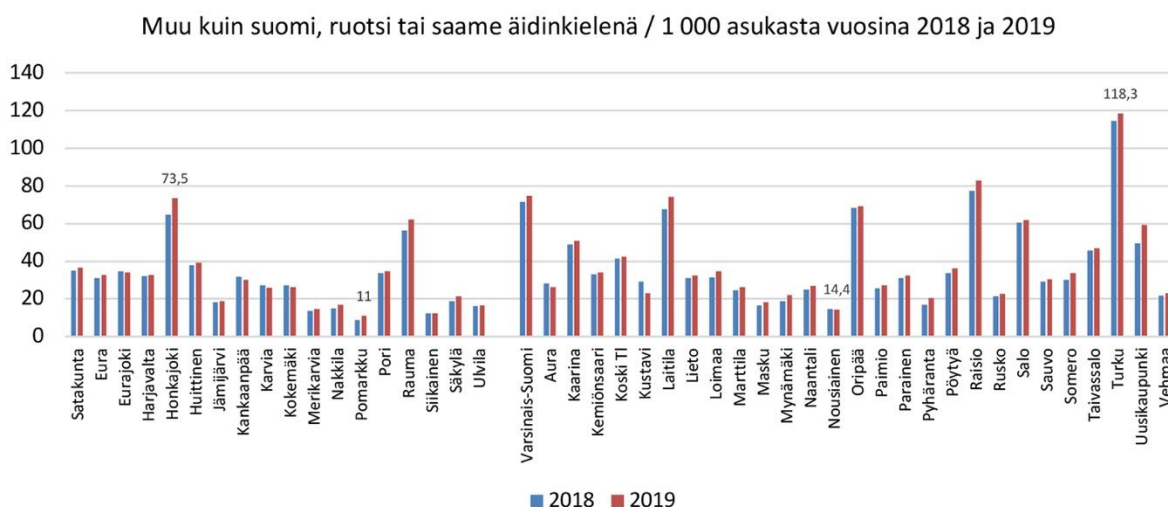
Kuvio 3. Yhden vanhemman perheiden osuus kaikista lapsiperheistä vuosina 2018 ja 2019. (Sotkanet 2021)

Lapsia omaavia avio- tai avopareja oli Varsinais-Suomessa 44 240 (34,5% kaikista perheistä) ja Satakunnassa 19 561 (32,9% kaikista perheistä). Yhdenvanhemman perheitä Varsinais-Suomessa 15 540 (12,1% kaikista perheistä) ja Satakunnassa 7 157 (12% kaikista perheistä). Edellisellä sivulla olevassa kuviossa 3 on esitetty yhden vanhemman perheiden osuus kaikista lapsiperheistä kunnittain vuosina 2018 ja 2019. Varsinais-Suomen maakunnan osalta eniten yhden vanhemman perheitä löytyy Turusta (28,3%) ja vähiten Maskusta (12,9%). Satakunnassa eniten yhdenlapsen perheitä löytyy Harjavallasta (30,3%) ja vähiten Honkajoella (13,1%).

Kuvio 4 kuvaa niiden henkilöiden osuutta, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Varsinais-Suomessa muun kielisten osuus on selvästi Satakuntaa suurempi. Satakunnassa muun kielisten osuus ei olekaan suurin maakunnan isoimmassa kaupungissa Porissa vaan Honkajoella ja Raumalla on selvästi Poria enemmän. Varsinais-Suomessa Turku on selkeästi maakunnan monikielisin kunta. Maakunnan pienistä kunnista Oripään kunta erottuu myös selvästi suhteellisesti suuremmalla muun kielisten osuudella.

Kuvio 4. Muu kuin suomi, ruotsi tai saame äidinkielenä vuosina 2018 ja 2019. (Sotkanet 2021)

7 Katsaus kuntien nuorisotyön palveluihin ja resursointiin

Kunnan tehtäviin kuuluu nuorisotyö ja -politiikka. Näihin liittyvät sisällöt on määriteltä nuorisolaissa. Nuorisolaki velvoittaa kuntia huolehtimaan nuorten kasvatuksellisesta ohjauksesta, nuorille tarkoitetuista toimintatiloista ja harrastusmahdollisuuksista, tieto- ja neuvontapalveluista, nuorisoyhdistyksien ja muiden nuorisoryhmien tukemisesta, liikunnallisesta, kulttuurisesta, kansainvälisestä ja monikulttuurisesta nuorisotoiminnasta, nuorten ympäristökasvatuksesta sekä

tarvittaessa nuorten työpajapalveluista tai muista paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivista toimintamuodoista. Vaikka näistä asioista on säädetty laissa, kunnat saavat itse päättää millä tavoin ne toteuttavat nämä palvelut. Järjestämisestä on kuitenkin ohjeistettu siten, että kyseiset palvelut tulee toteuttaa alueellisenä ja monialaisena yhteistyönä sekä yhteistyössä nuorten ja järjestöjen kanssa. (OKM 2016)

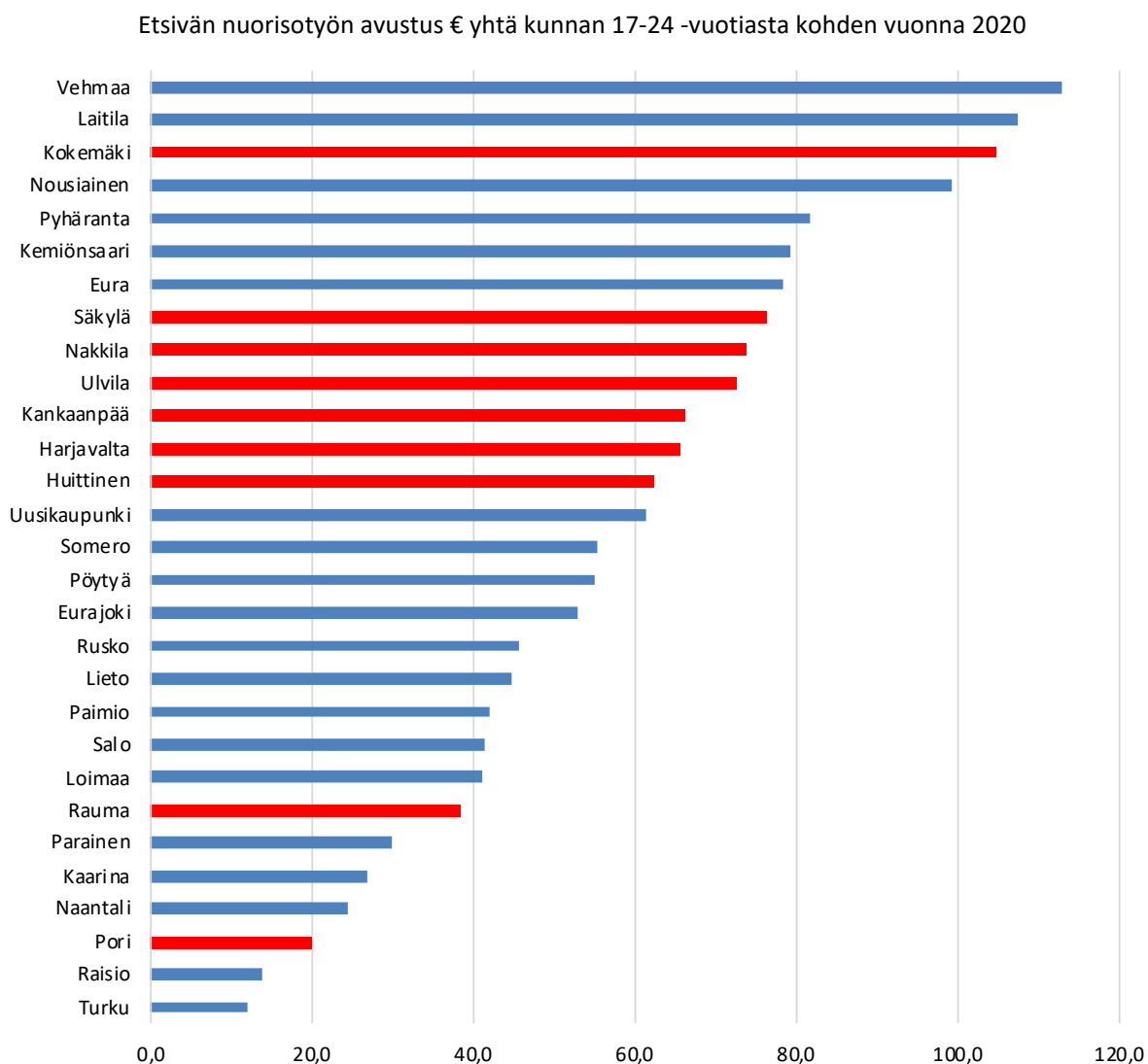
Kunnat saavat edellä mainittujen, laissa säädettyjen tehtävien toteuttamiseen valtionosuutta. Kunkin kunnan saama valtionosuus lasketaan kunnan alle 29-vuotiasta asukasta kohden määriteltävän yksikköhinnan perusteella, joka määritellään vuosittain valtion talousarviossa. Suomen Kuntaliiton mukaan valtionosuus on 4,1% kuntien nuorisotoimen käyttökustannuksista. Tämän lisäksi kuntien nuorisotyötä tuetaan myös muiden valtionavustusten kautta, kuten etsivään nuorisotyöhön myönnettävien avustusten sekä nuorisotilojen rakentamiseen ja nuorten tieto- ja neuvontapalveluihin suunnatuista määrärahoista (OKM 2016).

7.1 Etsivän nuorisotyön resurssit

Etsivään nuorisotyöhön myönnettiin vuodelle 2020 valtionavustusta yhteensä 14 884 432 euroa, josta Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueelle 1 677 250 euroa. Summa sisältää 120 000 euroa ruotsinkieliseen etsivään työhön) Satakunnan maakuntaan avustusta myönnettiin yhteensä 564 000 euroa. Varsinais-Suomeen avustusta myönnettiin 1 113 250 euroa. Avustusta myönnetään etsivään nuorisotyöhön haettavien henkilötyövuosien mukaan. Yhtä henkilötyövuotta kohden myönnettiin vuodelle 2020 30 000 euroa. Satakuntaan myönnettyillä avustuksilla saatiin vuodelle 2020 etsivään nuorisotyöhön yhteensä 18,8 henkilötyövuotta. Vastaavasti Varsinais-Suomeen saatiin 37,1 henkilötyövuotta.

Kuviossa 5 on esitetty vuodelle 2020 myönnettyt etsivän nuorisotyön valtionavustukset kunnittain suhteutettuna kunnassa olevien alle 17-24 -vuotiaiden nuorten määrään. Pienet maaseutumaiset kunnat, joissa on suhteessa vähemmän nuoria, saavat selvästi enemmän euroja käyttöön yhtä nuorta kohden. Satakunnan keskiarvo etsivän nuorisotyön avustuksessa vuonna 2020 on 37 euroa yhtä 17-24 -vuotiasta nuorta kohden. Maakunnan sisällä vaihtelu on kuitenkin suurta. Koke-mäellä etsivän nuorisotyön avustus on reilu 95 euroa jokaista 17-24 -vuotiasta nuorta kohden kun se Porissa on noin 20 euroa. Varsinais-Suomessa maakunnan keskiarvo etsivän nuorisotyön avustuksessa on 23 euroa jokaista 17-24 -vuotiasta kohden. Varsinais-Suomen avustusten ääripäät yhtä nuorta kohden löytyvät Vehmaalta (112 euroa / nuori) ja Turusta (12 euroa / nuori).

Kuvio 5. Etsivään nuorisotyöhön saadut avustukset euroina kaikkien osallisten kuntien kesken jaettuna ja suhteutettuna kunnan 17-24 -vuotiaisiin nuoriin. (Nuorisotilastot 2021)

7.2 Nuorten työpajatoiminnan resurssit

Vuodelle 2020 Suomessa myönnettiin nuorten työpajatoimintaan avustusta yhteensä 16,1 miljoonaa euroa. Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueelle tästä meni 2,1 miljoonaa euroa. Satakunnan maakuntaan myönnettiin 1 045 000 euroa avustusta nuorten työpajoille. Vastaavasti Varsinais-Suomen maakuntaan myönnettiin vuodelle 2020 yhteensä 1 118 000 euroa. Jos summia suhteuttaa maakunnan 15-28 -vuotiaiden määriin, niin jokainen satakuntalainen nuori sai työpajatoimintaan noin 34,8 euroa ja varsinaissuomalainen nuori puolestaan noin 14 euroa. Taulukkoon 1 on koottu nuorten työpajojen saamat avustukset kunnittain vuodelle 2020.

Taulukko 1. Nuorten työpajojen saamat avustukset vuodelle 2020 kunnittain. (Nuorisotilastot 2021)

Avustukset nuorten työpajatoimintaan vuodelle 2020			
Kunta	Avustus (€)	Kunta	Avustus (€)
Eura	55 000	Koski TI	10 000
Eurajoki	30 000	Laitila	45 000
Harjavalta	70 000	Lieto	180 000
Huittinen	60 000	Loimaa	75 000
Kankaanpää	150 000	Mynämäki	45 000
Kokemäki	50 000	Naantali	40 000
Nakkila	75 000	Paimio	30 000
Merikarvia	25 000	Pöytyä	25 000
Pomarkku	20 000	Raisio	155 000
Pori	185 000	Salo	105 000
Rauma	225 000	Somero	30 000
Säkylä	50 000	Turku	343 000
Ulvila	50 000	Uusikaupunki	35 000
Satakunta	1 045 000	Varsinais-Suomi	1 118 000
Lounais-Suomi yhteensä 2 163 000 euroa			

7.3 Lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan resurssit

Valtion nuorisotyön rahoituksesta myönnettiin vuodelle 2020 avustusta lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan tukemiseen 3 027 904 euroa. Summa on pysynyt saman suuruisena jo useamman vuoden. Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella avustusta jaettiin yhteensä 470 774 euroa. Tästä summasta Satakuntaan myönnettiin 165 800 euroa ja Varsinais-Suomeen 304 974 euroa. Alla olevaan taulukkoon 2 on koottu vuodelle 2020 jaetut lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan kuntakohtaiset avustukset.

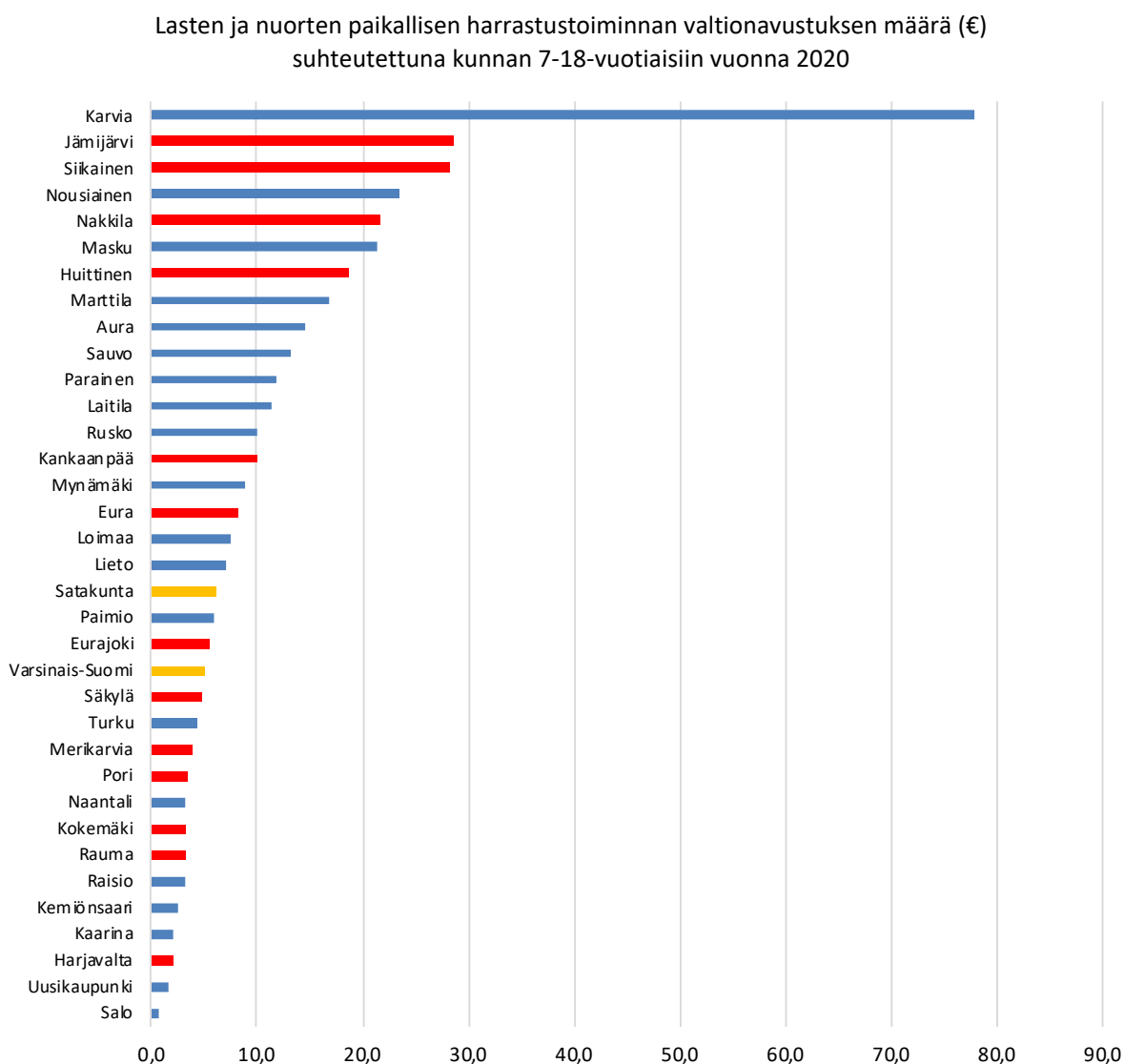
Taulukko 2. Lasten ja nuorten paikallisen kerho- ja harrastustoiminnan tuki kunnittain vuodelle 2020. (Nuorisotilastot 2021)

Avustukset lasten ja nuorten paikallisen harrastustoimintaan vuodelle 2020			
Kunta	Avustus €	Kunta	Avustus €
Eura	13 200	Aura	9 000
Eurajoki	7 900	Kaarina	11 000
Harjavalta	1 700	Kemiönsaari	1 800
Huittinen	22 500	Laitila	13 500
Jämijärvi	6 400	Lieto	24 000
Kankaanpää	15 800	Loimaa	14 700
Karvia	18 900	Marttila	4 600
Kokemäki	2 600	Masku	35 870
Merikarvia	1 400	Mynämäki	8 900
Nakkila	16 000	Naantali	8 690
Pori	36 000	Nousiainen	19 000
Rauma	15 400	Paimio	9 900
Siikainen	4 200	Parainen	25 600
Säkylä	3 800	Raisio	9 950
		Rusko	10 400
		Salo	5 200
		Sauvo	5 600
		Turku	84 464
		Uusikaupunki	2 800
Satakunta	165 800	Varsinais-Suomi	304 974

Taulukossa 2 näkyvä Turun euromääräinen ylivoima jaetuissa avustuksissa kuitenkin suhteutuu eri tavalla, kun vuosittaista avustusta tarkastellaan kunnan 7-18 -vuotiaiden määrään liittyen (kuvio 6). Ylivoimaisesti eniten

harrastustoiminnan avustusta per nuori myönnettiin Karvian kuntaan, jossa jokainen kunnan nuori sai lähes 80 euroa. Toista ääripäätä edustaa Salo, missä vastaava summa oli 0,7 euroa per nuori.

Kuvio 6. Lasten ja nuorten paikallisen harrastustoiminnan tuki vuonna 2020 suhteutettuna kunnan 7-18 -vuotiaiden määrään. (Nuorisotilastot 2021)

8 Työllisyys ja koulutus

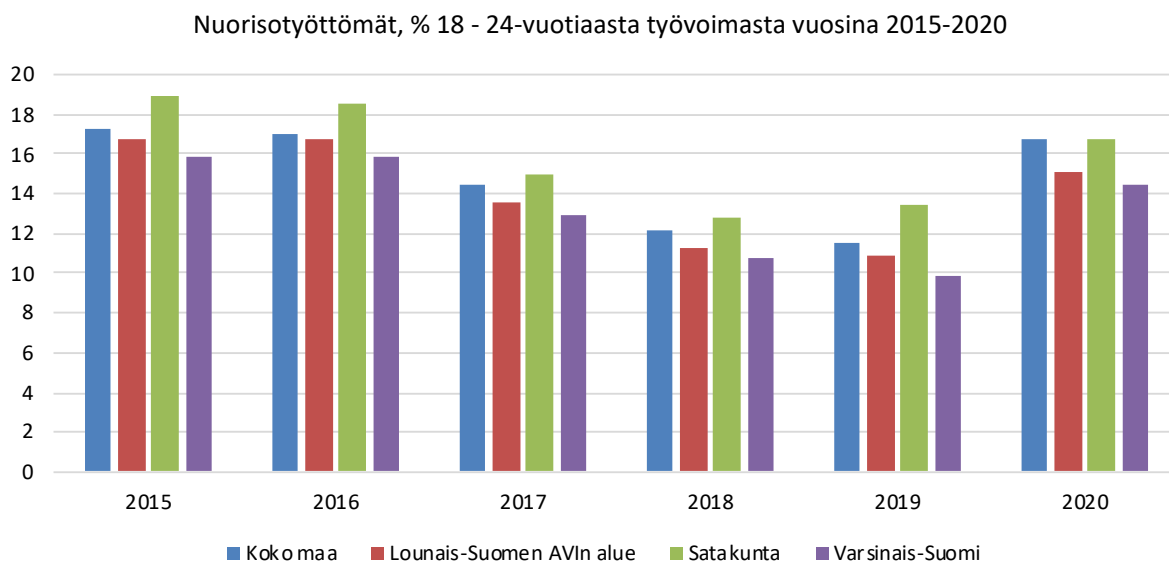
Suomen talous osana Euroopan Unionia ja globaalia talouspolitiikkaa on riippuvainen hyvin monesta asiasta. Pienenä ja vientivetoisena maana maailman taloudessa tapahtuvat muutokset näkyvät myös meillä. Toki, vaikka markkinat ja niiden heilahtelut vaikuttavat täällä pohjolassakin, niin myös suomalaisella talous- ja aluepolitiikalla on oma merkityksensä erityisesti paikkakunta-kohtaisissa

työllisyysvaihteluissa ja niihin vastaamisessa. Suomi on jo vuosia kasvanut ni-
menomaan kasvukeskuskeskeisesti ja reuna-alueet ovat joutuneet usein sivusta-
seuraajiksi, kun työpaikat ja työvoima valuvat keskuksiin. Työllisyyslukujen
ohella tämä näkyy myös kuntakohtaisissa huoltosuhdeluvuissa, joihin paneudu-
taan tarkemmin kohdassa 10.4.

8.1 Työllisyyskehitys

Alla olevassa kuviossa 7 on esitetty koko maan, Lounais-Suomen aluehallintovi-
raston sekä Satakunnan ja Varsinais-Suomen maakuntien osalta nuorten, 18-24-
vuotiaiden, työttömyydessä tapahtuneet muutokset viimeisen viiden vuoden
ajalta. Kautta linjan on nähtävissä, että nuorisotyöttömyys jatkoi tasaista lasku-
aan vuosien 2015 ja 2019 välissä. Satakunnassa käänne ylöspäin tapahtui jo
vuonna 2019 ja kaikissa muissa oikein reilusti vuonna 2020. Kuvio 7 osoittaa hy-
vin koronan vaikutukset työttömyyteen. Nuoria työskentelee paljon mm. palvelu-
aloilla ja ravintolatoiminnassa, joita erityisesti koronatoimenpiteet koettelivat.
Kuvio 7 osoittaa myös maakuntien tilanteen erilaisuuden. Satakunnassa on ollut
selvästi suurempi nuorisotyöttömyys edellisen viiden vuoden ajan kuin mitä se
on ollut Varsinais-Suomessa. Varsinais-Suomen suhteellisen hyvä tilanne suh-
teessa koko maan keskiarvoon saa aikaan sen, että Lounais-Suomen aluehallin-
toviraston alue kokonaisuudessaan on hieman koko maan keskiarvoa parempi.

Kuvio 7. Nuorisotyöttömät, 18-24 -vuotiaat vastaavasta työvoimasta vuosina 2015-2020 (Sotkanet 2021).

Taulukossa 3 on esitetty kuntakohtaiset työttömyysluvut alle 25 -vuotiaiden
nuorten sekä 25-28 -vuotiaiden osalta joulukuussa 2019 ja 2020. Taulukkoon on
merkitty vihreällä sellaiset kunnat, joissa vuosittainen muutos on positiivinen ja
punaisella kunnat, joissa tilanne on mennyt huonompaan suuntaan. Taulukkoa
vilkaisemalla huomaa, että punertavaa väriä on huomattavasti enemmän, eli
suunta on monessa kunnassa kääntynyt huonompaan suuntaan. Koronan

Taulukko 3. Alle 25-vuotiaat sekä 25-28-vuotiaat työttömät nuoret kunnittain vuonna 2019 ja 2020. (TEM 2021)

	Alle 25 v. työttömät				25-28-vuotiaat työttömät			
	2019	Ero lkm	Ero %	2020	2019	Ero lkm	Ero %	2020
Eura	42	-24	-57,1	66	43	-7	-16,3	50
Eurajoki	30	-9	-30,0	39	26	0	0,0	26
Harjavalta	52	-2	-3,8	54	32	-4	-12,5	36
Huittinen	31	-24	-77,4	55	26	-11	-42,3	37
Jämijärvi	7	-3	-42,9	10				
Kankaanpää	106	-16	-15,1	122	65	-2	-3,1	67
Karvia	10	-4	-40,0	14	9	1	11,1	8
Kokemäki	34	-11	-32,4	45	28	-2	-7,1	30
Merikarvia	8	0	0,0	8				
Nakkila	32	1	3,1	31	19	-6	-31,6	25
Pomarkku	10	-5	-50,0	15	5	-3	-60,0	8
Pori	786	-42	-5,3	828	591	-107	-18,1	698
Rauma	227	-3	-1,3	230	166	-15	-9,0	181
Siikainen	7	-1	-14,3	8				
Säkylä	21	-8	-38,1	29	21	-3	-14,3	24
Ulvila	84	-4	-4,8	88	46	-21	-45,7	67
Satakunta	1487	-155	-10,4	1642	1077	-180	-16,7	1257
Aura	12	1	8,3	11	5	-10	-200,0	15
Kaarina	110	-46	-41,8	156	91	-48	-52,7	139
Koski TI	6	-9	-150,0	15				
Kemiönsaari	19	-7	-36,8	26	14	-5	-35,7	19
Laitila	50	12	24,0	38	51	19	37,3	32
Lieto	61	-46	-75,4	107	40	-44	-110,0	84
Loimaa	72	-49	-68,1	121	55	-25	-45,5	80
Parainen	45	-17	-37,8	62	27	-15	-55,6	42
Marttila	11	2	18,2	9				
Masku	35	-16	-45,7	51	19	-11	-57,9	30
Myvämäki	44	6	13,6	38	21	-1	-4,8	22
Naantali	85	-26	-30,6	111	49	-43	-87,8	92
Nousiainen	14	-7	-50,0	21	8	-6	-75,0	14
Paimio	38	-21	-55,3	59	27	-14	-51,9	41
Pyhäranta					6	-5	-83,3	11

	Alle 25 v. työttömät				25-28-vuotiaat työttömät			
	2019	Ero lkm	Ero %	2020	2019	Ero lkm	Ero %	2020
Pöytyä	31	5	16,1	26	16	-14	-87,5	30
Raisio	133	-66	-49,6	199	109	-58	-53,2	167
Rusko	22	-9	-40,9	31	11	-8	-72,7	19
Salo	348	-79	-22,7	427	210	-59	-28,1	269
Sauvo	11	-1	-9,1	12	6	-4	-66,7	10
Somero	30	-15	-50,0	45	24	-5	-20,8	29
Turku	1345	-577	-42,9	1922	1417	-800	-56,5	2217
Uusikaupunki	170	84	49,4	86	188	123	65,4	65
Vehmaa	10	5	50,0	5	6	-1	-16,7	7
Varsinais-Suomi	2702	-876	-32,4	3578	2400	-1034	-43,1	3434

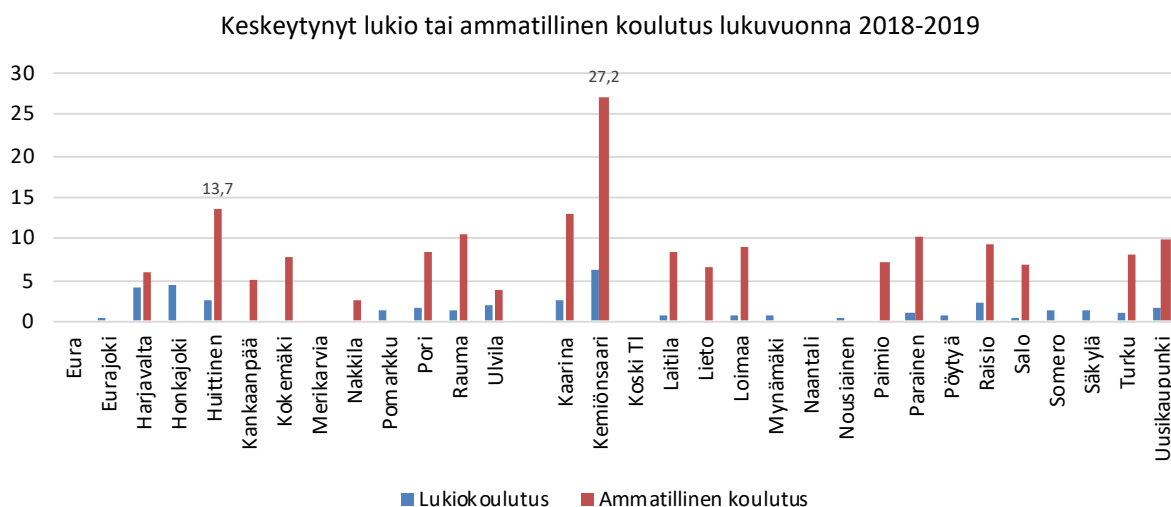
vaikutus työllisyyteen näkyy selvästi. Vuoden 2019 raportissa tilanne oli hyvin erilainen ja silloin vihreällä merkittyjä kuntia oli enemmän kuin punaisella merkittyjä.

Alle 25 -vuotiaita työttömiä oli Satakunnassa vuoden 2020 joulukuussa 10,4% enemmän kuin joulukuussa 2019. Varsinais-Suomessa muutos huonompaan oli jopa tätäkin kovempi, jopa 32,4% heikennys. Satakunnassa heikentyminen tarkoitti 155 ja Varsinais-Suomessa 876 työtöntä nuorta enemmän. Kun tarkasteluun otetaan 25-28 -vuotiaat työttömät nuoret, niin Satakunnassa muutos on vieläkin suurempi, 16,7% enemmän työttömiä joulukuussa 2020 kuin mitä joulukuussa 2019. Varsinais-Suomessa muutos oli mykistävät 43,1% huonompaan suuntaan. Satakunnan osalta muutos tarkoitti 180 nuorta työtöntä enemmän ja Varsinais-Suomessa 1034 työtöntä nuorta. Kuntia tarkasteltaessa huomaa, että pienissä kunnissa määrällisesti pienetkin muutokset saavat aikaan todella suuria prosentuaalisia heilahduksia.

8.2 II asteen koulutus

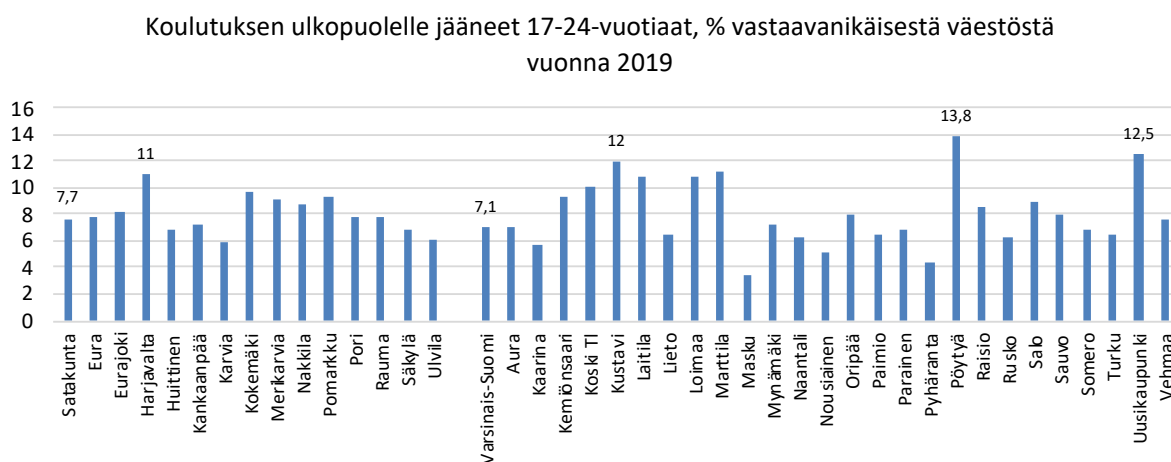
Alla olevaan kuvioon 8 on koottu lukion ja ammatillisen koulutuksen kokonaan keskeyttäneiden osuudet lukuvuonna 2018-2019. Lukiokoulutuksen keskeyttäminen suhteessa aloittaneisiin on huomattavasti harvinaisempaa kuin ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen. Sekä lukiokoulutuksen että ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden osalta kuviossa 8 huomio kiinnittyy Kemiönsaareen, missä lukuvuonna 2018-2019 lukiokoulutuksen keskeytti 6,3% ja ammatillisen koulutuksen jopa 27,2% nuorista. Pienessä kunnassa suhteelliset muutokset ovat helposti suuria. Muuten ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen kunnittain oli noin 10 % luokkaa ja lukiokoulutuksen osalta muutaman prosentin luokkaa.

Kuvio 8. Keskeytti tutkimukseen johtavan koulutuksen kokonaan, % aloittaneista lukuvuonna 2018-2019. (Tilastokeskus 2021)

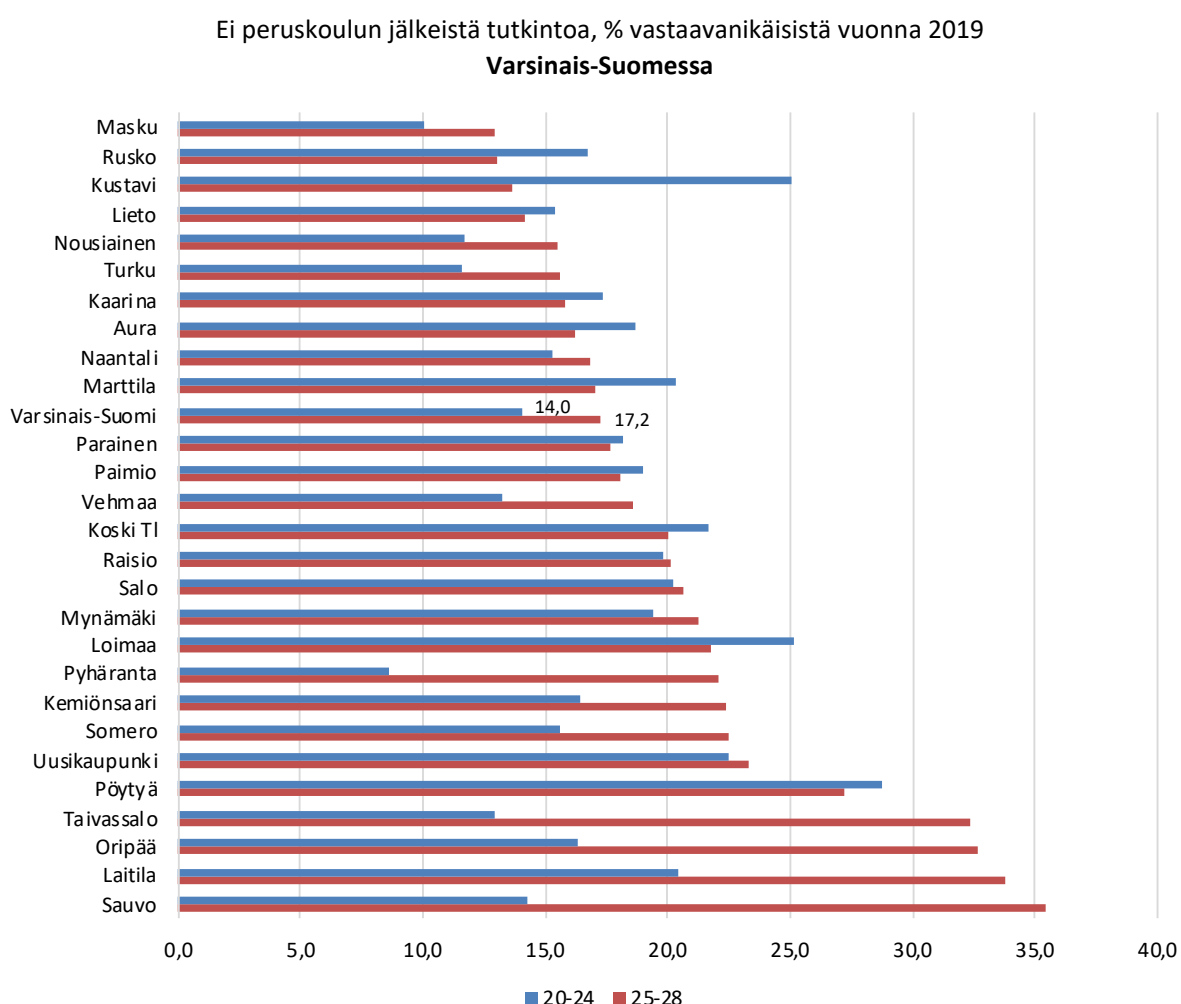
Kuviossa 9 on esitetty kunnittain vuoden 2019 osalta koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17-24-vuotiaiden osuudet suhteessa saman ikäiseen väestöön. Koulutuksen ulkopuolelle jääneillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka ko. vuonna eivät ole opiskelijoita tai joilla ei ole tutkintokoodia eli ei perusasteen jälkeistä koulutusta. Kuviota tarkasteltaessa huomaa, että maakunnittain tarkastelle erot eivät ole suuria; Varsinais-Suomessa vuonna 2019 koulutuksen ulkopuolelle jääneitä oli 7,1% ja Satakunnassa 7,7% suhteessa saman ikäiseen väestöön. Kuntakohtainen tarkastelu osoittaa kuitenkin merkittävää kuntakohtaista vaihtelua. Kuntia, joissa 12% tai enemmän jäi koulutuksen ulkopuolelle vuonna 2019 olivat Kustavi, Uusikaupunki ja Pöytyä. Satakunnassa ei sen sijaan ollut ainoatakaan kuntaa, jossa yli 12% olisi jäänyt koulutuksen ulkopuolelle, joskin Harjavalta 11% ei jäänyt tästä kauas.

Kuvio 9. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17-24-vuotiaat, % vastaavan ikäisistä nuorista vuonna 2019. (Sotkanet 2021)

Kuvioissa 10 ja 11 on esitelty ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat nuoret suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön vuonna 2019. Kuvioissa on maakunnittain eroteltu 20-24 ja 25-28-vuotiaat omiksi ryhmikseen. Maakuntien keskiarvoja tarkasteltaessa 25-28 -vuotiaiden osalta eroja ei juurikaan ole, mutta 20-24 -vuotiaiden osalta Varsinais-Suomessa on 2,4 prosenttia parempi tilanne kuin mitä Satakunnassa. Satakunnassa 20-24-vuotiaista ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa oli vuonna 2019 16,4 prosenttia ja 25-29 -vuotiaista 17,8 prosenttia. Vastaavasti Varsinais-Suomessa 20-24-vuotiaista oli vuonna 2019 14 prosenttia ja 25-28 -vuotiaista 17,2 prosenttia ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa.

Kuvio 10. Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat varsinaissuomalaiset nuoret suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön vuonna 2019. (Tilastokeskus 2021)

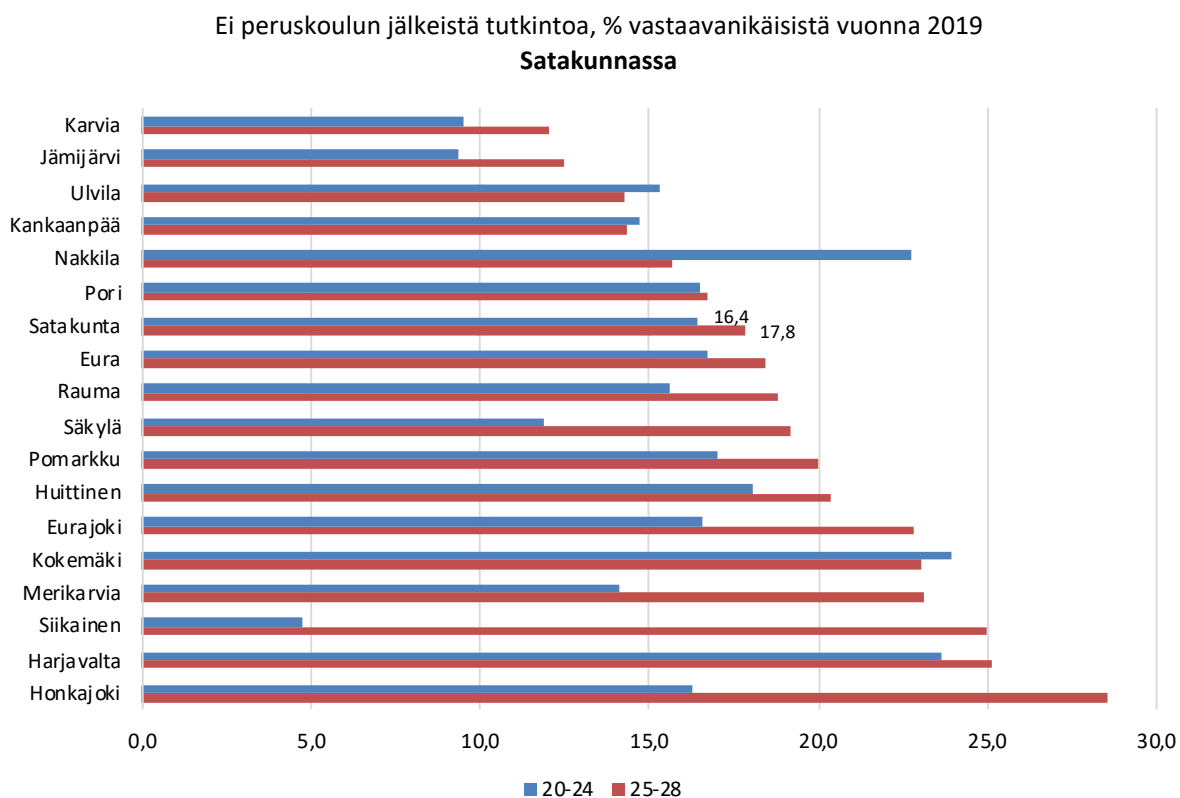

Jos maakuntia tarkastellen ikäryhmien väliset erot ovat suhteellisen pieniä, niin kunnittain tarkasteltaessa niitä löytyy paljon – ja ne ovat isoja. Myös kuntien sisällä erot ikäryhmittäin ovat isoja. Satakunnassa Siikaisten kunnassa on ollut mielenkiintoinen tilanne. 20-24 -vuotiaiden osalta tilanne oli vuonna 2019 maakunnan paras, vain 4,8 prosenttia oli vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa, mutta samaan aikaan kunnan 25-28 -vuotiaiden osalta tilanne oli maakunnan heikoimpia, jopa 25 prosenttia tästä ikäluokasta oli vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa.

Toki täytyy muistaa, että pienessä kunnassa prosentuaaliset muutokset ovat pienten ikäryhmien vuoksi helposti suuria ja vuosittaista vaihtelua voi olla paljon.

Varsinais-Suomen osalta paras tilanne 20-24 -vuotiaiden osalta oli edellisvuoden tapaan Pyhärannassa (8,6%) ja 25-28-vuotiaiden osalta Maskussa 12,9 prosentin tuloksella. Kokonaisuutena Masku sijoittui koko maakunnassa selkeästi muita kuntia paremmin. Koko Lounais-Suomea tarkasteltaessa 20-24 -vuotiaiden osalta heikoin tilanne oli vuonna 2019 edelleen Pöytyällä (28,7%) – myös 2017 tilastoissa tilanne oli suunnilleen sama. 25-29 -vuotiaiden osalta heikoin tilanne vuonna 2017 oli Oripäässä (38%), mutta nyt tilanne oli siellä parantunut hieman ja Lounais-Suomen huonoin tilanne löytyi Sauvosta (35,4%).

Kuvio 11. Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat satakuntalaiset nuoret suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön vuonna 2017. (Tilastokeskus 2021)

9 Nuoret ja rikollisuus

Valtakunnallisesti tarkasteltuna (kuvio 12) Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella rikoksista syyllisiksi epäiltyjä on joka ikäluokassa enemmän kuin mitä maassa keskimäärin. Maakuntia tarkasteltaessa Satakunnassa on hieman enemmän sekä 15-17 -vuotiaita että 18-20 -vuotiaita rikoksista syyllisiksi epäiltyjä kuin mitä Varsinais-Suomessa, mutta erot ovat kaiken kaikkiaan pieniä. Lasten,

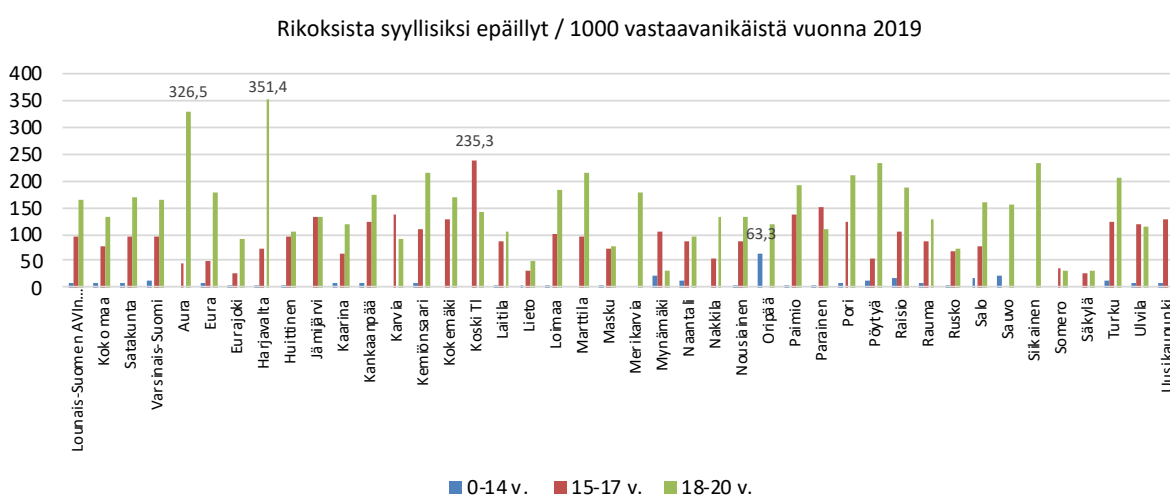
eli 0-14 -vuotiaiden osalta Varsinais-Suomessa on rikoksista epäiltyjä enemmän kuin Satakunnassa.

Kuvio 12. Rikoksista syyllisiksi epäillyt jokaista 1000 vastaavan ikäistä kohtaan vuonna 2019. (Sotkanet 2021)

Alla olevaan kuvioon 13 on koottu kuntakohtaiset tiedot kolmen eri ikäryhmä-ottelun perusteella rikoksista syyllisiksi epäillyistä lapsista ja nuorista. Kuntakohtaisia tilastoja tarkasteltaessa tulee huomioida, että rikokset kirjataan tekopaikan mukaan. Sama henkilö voi olla syylliseksi epäiltynä useita kertoja saman vuoden aikana eri tai samasta rikoksesta. Jos henkilö esimerkiksi pahoinpitelee kahta henkilöä, tulee tästä tilastoon kaksi epäiltyä vaikka tekijä olisi ollut yksi ja sama henkilö (Sotkanet 2021). Toisin sanoen kuvio 13 kuvaa myös kuntia, joissa rikoksia tapahtuu suhteessa kunnan vastaavan ikäisiin lapsiin ja nuoriin.

Kuvio 13. Rikoksista syyllisiksi epäillyt alle 20-vuotiaat ikäryhmittäin ja kunnittain tarkasteltuna. (Sotkanet 2021)

Lasten (0-14- vuotiaat) osalta Oripään kunta on mielenkiintoinen poikkeus vuonna 2019, sillä se erottuu joukosta merkittävästi suuremmalla osuudella rikoksista epäilyjen suhteen. Määrä on poikkeuksellisesti suurempi kuin usean muun kunnan 15-17 -vuotiaiden osuus. Nuorten osalta vastaavanlainen poikkeus

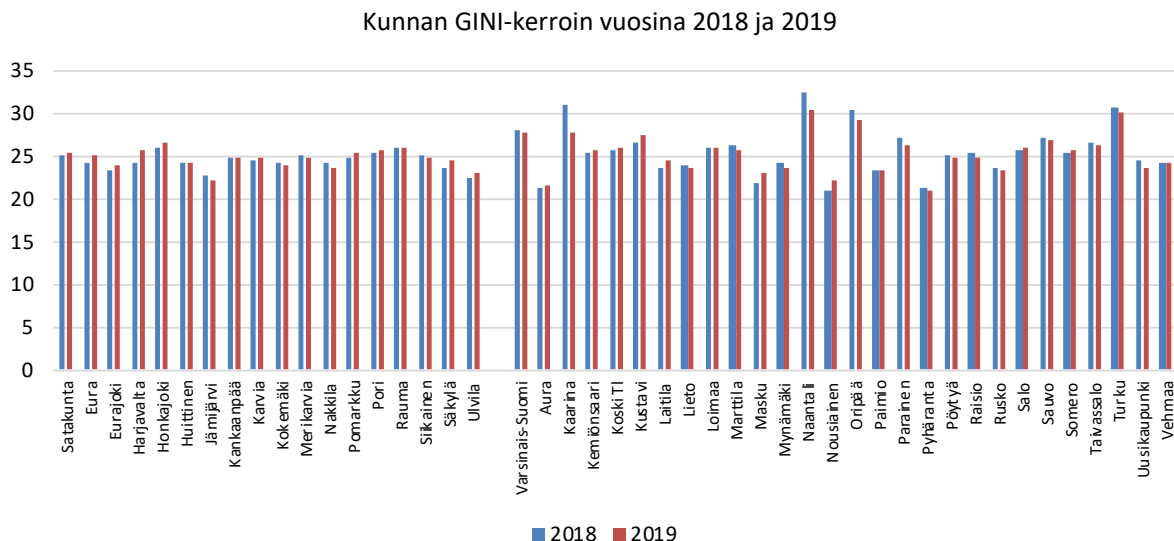
löytyy pienestä Koski TI -kunnasta, jossa 15-17 -vuotiaiden osuus rikoksista epäillyissä on moninertainen maakunnan keskiarvoon nähden. Tässä on jälleen hyvä muistaa, että määriä suhteutetaan 1000 vastaavan ikäiseen, joten pienissä kunnissa voidaan muutamien yksittäisten tapausten osalta päätyä suuriin suhteellisiin ilmaantuvuuslukuihin. Nuorten aikuisten, eli 18-20 -vuotiaiden osalta, Satakunnan maakunnan ykköstilaa ilmaantuvuuden osalta pitää Harjavalta. Varsinais-Suomen osalta vastaava tilanne on Auran kunnassa.

10 Lapsiperheiden hyvinvointi

10.1 Tuloerot

Kuviossa 14 on esitetty Satakunnan ja Varsinais-Suomen kuntien Gini-kerroin, joka on yleisin tuloeroja kuvaava tunnusluku. Mitä suuremman arvon Gini-kerroin saa kunnassa, sitä epätasaisemmin tulot ovat jakautuneet. Gini-kertoimen suurin mahdollinen arvo on yksi. Tällöin suurituloisin tulonsaaja saa kaikki tulot. Pienin mahdollinen Gini-kertoimen arvo on 0, jolloin kaikkien tulonsaajien tulot ovat yhtä suuret. Alla olevassa taulukossa käytetään arvoasteikkoa 0-100 erojen tuomiseksi esiin.

Kuvio 14. Kunnan GINI-kerroin vuosilta 2018 ja 2019 (Sotkanet 2021).

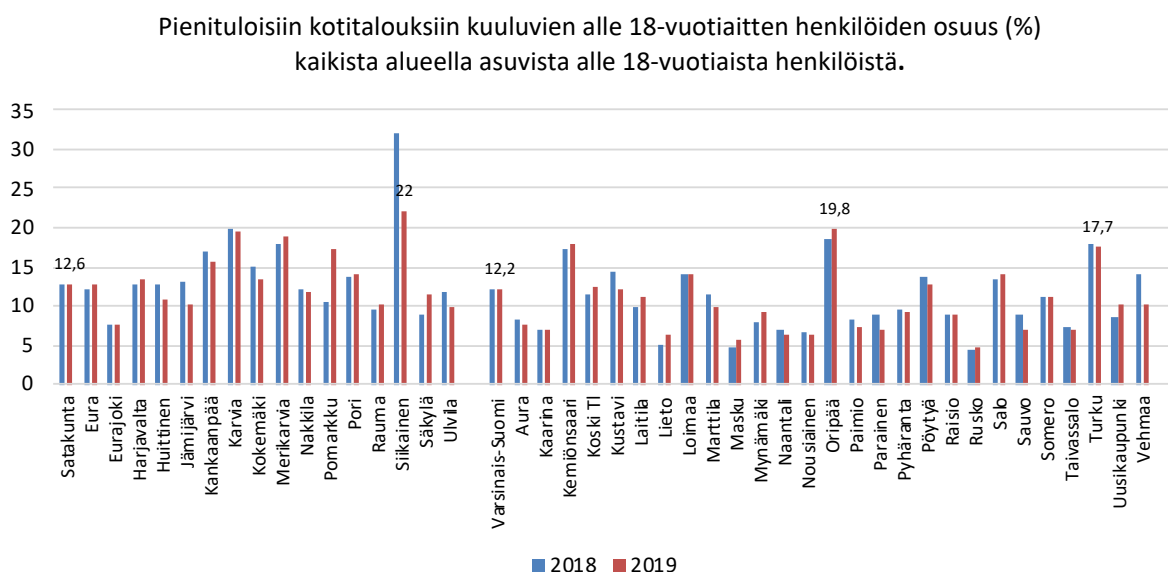

14 osoittaa, että vuosittaiset gini-kertoimen kuntakohtaiset vaihtelut - asteikko huomioiden - eivät ole kovin suuria. Yksilötason yksittäiset muutokset eivät heilauta Gini-kerrointa, mutta laajemmat työttömyys yms. muutokset toki jo näkyvät tilastossa. Varsinais-Suomessa kuntakohtaiset erot maakunnan erot ovat suuremmat kuin mitä Satakunnassa. Varsinais-Suomessa tulot jakautuvat tasaisimmin Pyhärannan, Auran ja Nousiasten kunnassa, joissa ero maakuntien keskiarvoon on noin 6 yksikköä. Koko Lounais-Suomea tarkastellen suurimmat tulojakoerot löytyvät Naantalista, Kaarinasta, Oripään kunnasta ja Turusta. Kaikissa näissä erot tosin ovat laskeneet hieman suhteessa aiempaan vuoteen.

10.2 Lapsiperheiden toimeentulo

Nuorten ja lapsiperheiden toimeentulo on monella tapaa merkittävä tekijä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnissa. Vaikka raha ei suoraan vaikuta hyvinvointiin, niin sillä on merkittävä vaikutus mm. nuorten vapaa-ajantoiminnan. Aiemmin sillä oli merkitystä myös koulutuksen mahdollistajana, mutta maksuttomaan toisen asteen koulutukseen siirtyminen osaltaan vähentää tätä aiemmin koulutuseroja aiheuttavaa tekijää.

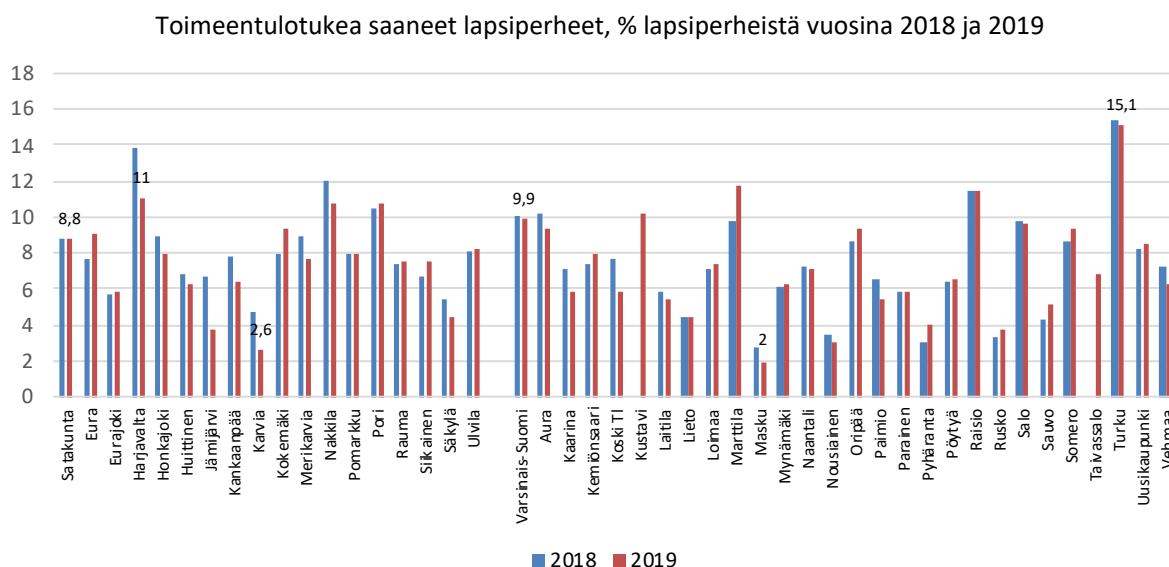
Kuvio 15. Pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvat alle 18-vuotiaat vuosina 2018 ja 2019. (Sotkanet 2021)

Kuvio 15 esittää lasten pienituloisuusastetta kunnittain. Pienituloisuusaste kertoo pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvien alle 18-vuotiaitten henkilöiden osuuden prosentteina kaikista alueella asuvista alle 18-vuotiaista henkilöistä. Tilasto kuvaa, kuinka suuri osa alueen alle 18-vuotiaista kuuluu kotitalouksiin, joiden tulot jäävät suhteellisen pienituloisuusrajan alapuolelle. Kyse on mittarista, joka kuvaa väestön asemaa suhteellisella tulojakaumalla. Mikäli alle 18-vuotiaiden pienituloisuusaste on korkeampi kuin väestön yleinen pienituloisuusaste, lapsiperheiden suhteellinen tuloasema on keskimääräistä heikompi.

Jälleen kerran maakunnittaiset erot ovat suhteellisen pieniä, mutta kunnittaisista vaihtelua on paljon. Erityisesti kuviosta 15 nousee esiin Satakunnassa Siikaisten kunta, jossa pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvien alle 18 -vuotiaiden määrä on noussut laskenut reilusti, mutta on edelleen reilusti maakunnan keskiarvon yläpuolella. Vastaavasti Varsinais-Suomessa Oripään kunnassa tilanne oli suunnilleen samalla tasolla ja siellä pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvien alle 18-vuotiaiden osuus oli 19,8 prosenttia. Varsinais-Suomessa maakunnan keskuskaupunki Turku oli reilusti maakunnan keskiarvoa huonommassa tilanteessa 17,7% osuudella.

Kuvio 16. Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % kaikista lapsiperheistä vuosina 2018 ja 2019. (Sotkanet 2021)

Kuviossa 16 on esitetty kunnittain toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuudet kaikista lapsiperheistä vuosilta 2018 ja 2019. Koko Lounais-Suomen AVI:n alueella eniten toimeentulotukea saaneita lapsiperheitä löytyi vuonna 2019 Turusta. Osuus on kuitenkin laskenut hieman suhteessa vuoden takaiseen. Vähiten puolestaan löytyi Varsinais-Suomen osalta Maskusta ja Satakunnassa Karvian kunnasta. Kuntakohtaisesti tarkasteltuna erot ovat hyvin suuria sekä kuntien että jossain määrin myös vertailuvuosien välillä. Suurimmat tilastoidut kuntakohtaiset erot vuosien 2018 ja 2019 välillä löytyvät Satakunnasta Harjavallasta (13,9% → 11%). Parannusta edelliseen vuoteen on lähes kolme prosenttiyksikköä.

Taulukkoon 4 on koottu lapsia omaavat, toimeentulotukea saaneet avio- tai avoparit kunnittain vuosilta 2018 ja 2019. Taulukon keskellä on esitetty muutos, joka on korostettu joko vihreällä (jos positiivinen) tai punaisella (jos negatiivinen). Taulukko 4 osoittaa, että Lounais-Suomen AVI:n alueella oli vuonna 2019 yhteensä 2604 toimeentulotukea saanutta avio- tai avoparia lapsineen. Maakuntatasolla vuositasen muutokset ovat kokonaisuutta tarkastellen melko pieniä. Varsinais-Suomessa tilanne on hieman parantunut vuoden aikana ja Satakunnassa on menty vain hieman huonompaan suuntaan.

Taulukko 4. Vuoden aikana toimeentulotukea saaneet avo- tai avioparit, joilla lapsia. (Sotkanet 2021)

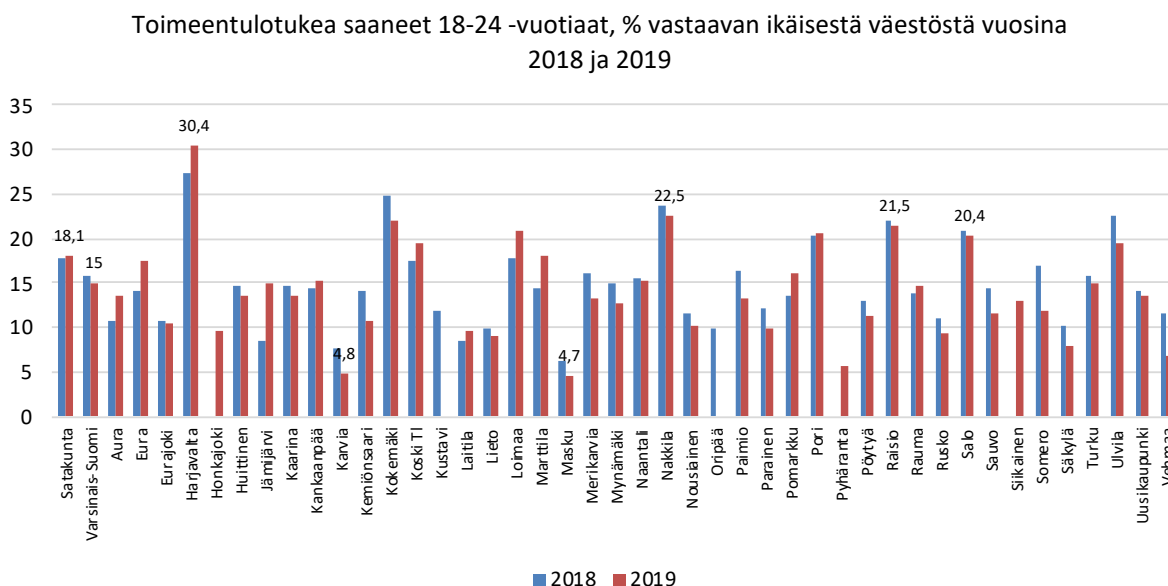
Toimeentulotukea saaneet avio- tai avoparit kunnittain			
	2018	Muutos	2019
Satakunta	684	-11	695
Varsinais-Suomi	1 952	43	1 909
Aura	16	7	9
Eura	34	-19	53
Eurajoki	20	-6	26
Harjavalta	26	4	22
Honkajoki	8	2	6
Huittinen	19	3	16
Kaarina	109	22	87
Kankaanpää	29	2	27
Kemiönsaari	17	-3	20
Kokemäki	20	-1	21
Koski Tl	6	6	
Laitila	19	-3	22
Lieto	48	1	47
Loimaa	39	-5	44
Marttila	10	-1	11
Masku	13	3	10
Merikarvia	9	3	6
Mynämäki	19	-1	20
Naantali	51	1	50
Nakkila	26	2	24
Nousiainen	6	-1	7
Oripää	7	0	7
Paimio	23	5	18
Parainen	38	-4	42
Pomarkku	8	1	7
Pori	306	-1	307
Pöytyä	18	-5	23
Raisio	128	3	125
Rauma	108	-6	114
Rusko	9	-7	16
Salo	214	20	194

Toimeentulotukea saaneet avio- tai avoparit kunnittain			
	2018	Muutos	2019
Sauvo	5	-2	7
Somero	21	-16	37
Säkylä	12	4	8
Turku	1 088	38	1 050
Ulvila	47	-2	49
Uusikaupunki	41	-5	46

10.3 Nuorten toimeentulo

Kuvioon 17 on koottu kunnittaiset tiedot 18-24 -vuotiaista toimeentulotukea saaneista nuorista vuosina 2018 ja 2019. Vuonna 2019 Satakunnassa toimeentulotukea saaneita 18-24 -vuotiaita oli reilu 3% Varsinais-Suomea enemmän. Maakuntien sisällä kuntakohtaiset erot ovat todella suuret. Vuoden 2019 osalta eniten toimeentulotukea saaneita 18-24 -vuotiaita oli Satakunnan osalta Harjavallassa (30,4%) ja Nakkilassa (22,5%) sekä Varsinais-Suomen osalta Raisiossa (21,5%) ja Salossa (20,4%). Paras tilanne vuonna 2019 nuorten toimeentulotuen osalta oli Satakunnassa Karvian kunnassa (4,8%) ja Varsinais-Suomessa Maskun kunnassa (4,7%).

Kuvio 17. Toimeentulotukea saaneet 18-24 -vuotiaat suhteessa vastaavan ikäisiin nuoriin kunnittain. (Sotkanet 2021)

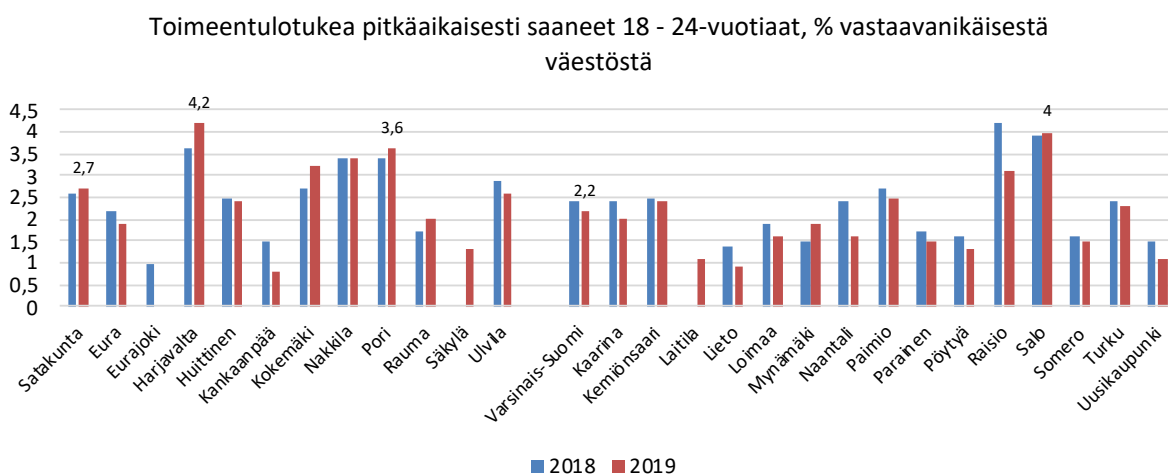

Lyhytaikaisen toimeentulotuen lisäksi kuviossa 18 on esitetty Satakunnan ja Varsinais-Suomen maakuntien ja niiden kuntien osalta pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden 18-24 -vuotiaiden osuus vastaavan ikäisistä nuorista.

Pitkäaikaiseksi toimeentulotuen saajaksi lasketaan, jos henkilö on saanut toimeentulotukea vuoden aikana vähintään 10 kuukautena.

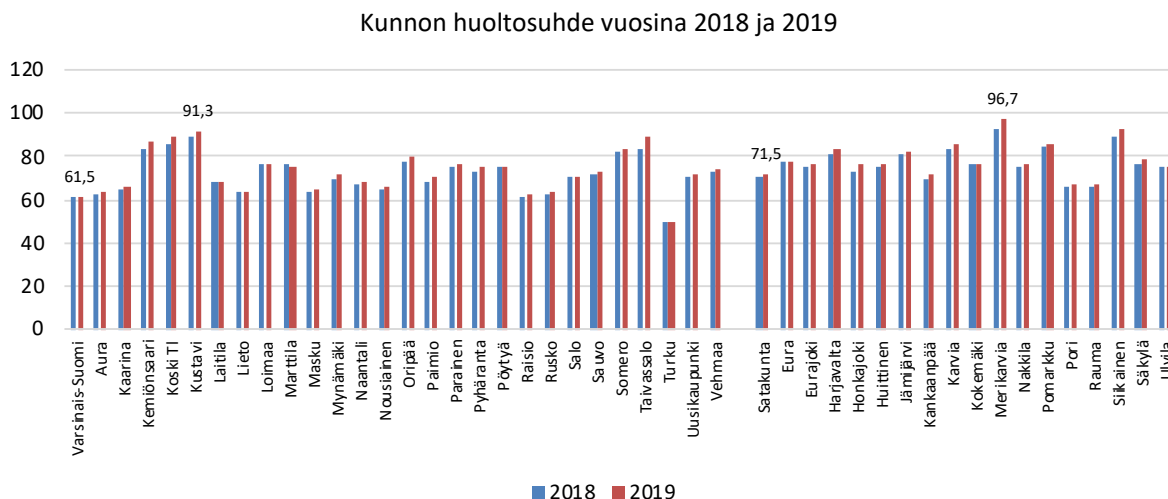
Maakunnittain tarkasteluna pitkäaikainen toimeentulotuki on 18-24 -vuotiaiden osalta hieman yleisempää Satakunnassa (2,7%) kuin Varsinais-Suomessa (2,2%). Satakunnassa pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneita 18-24 -vuotiaita oli vuonna 2019 erityisesti Harjavallassa (4,2%) ja Porissa (3,6%). Muun muassa Ulvilan osalta tilanne on parantunut jo aiempina vuosina ja suunta oli edelleen sama. Varsinais-Suomessa toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneita 18-24 -vuotiaita oli vuonna 2019 eniten Salossa (4% vastaavan ikäisiä). Raisiossa tilanne on edelleen maakunnan keskiarvon yläpuolella, mutta muutos vuoden takaiseen on merkittävästi parantunut.

Kuvio 18. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneet 18-24 -vuotiaat suhteessa vastaavan ikäisiin kunnittain. (Sotkanet 2021)

10.4 Huoltosuhde

Kuvio 19. Huoltosuhde Satakunnan ja Varsinais-Suomen kunnissa vuosina 2018 ja 2019. (Sotkanet 2021)

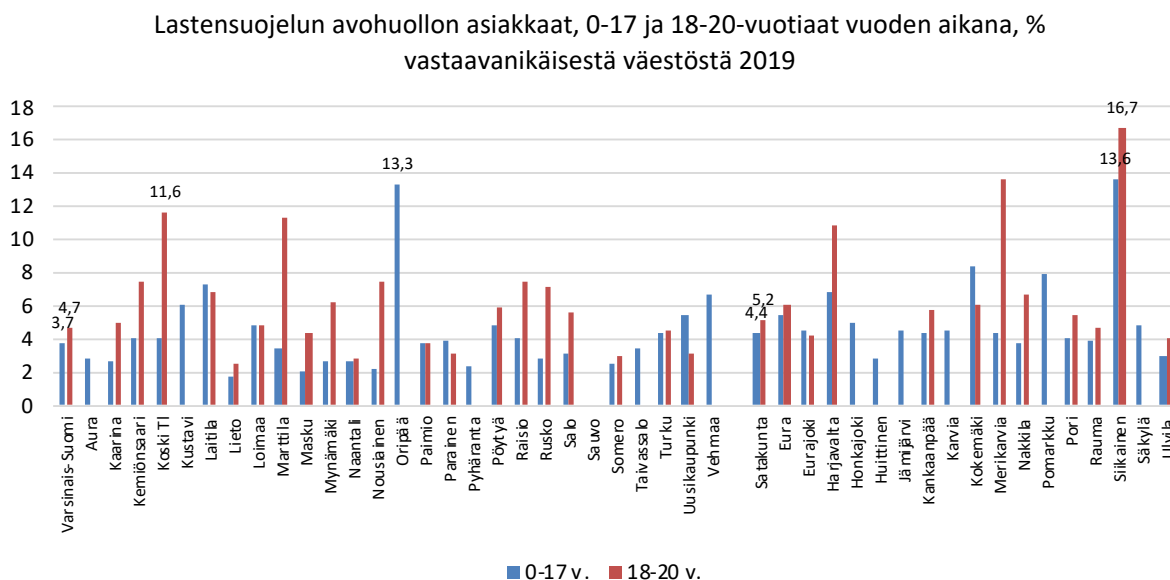

Yhteiskunnan kustannusten jakautumiseen vaikuttaa huoltosuhde, joka ilmaisee, kuinka monta alle 15-vuotiasta ja 65-vuotta täyttänyt on sataa 15-64-vuotiaasta (työikäistä) kohti. Mitä enemmän on lapsia ja eläkeikäisiä, sitä korkeampi kunnan huoltosuhteen arvo on. Alla olevassa kuviossa 19 on esitetty Satakunnan ja Varsinais-Suomen kuntien huoltosuhde vuosina 2018 ja 2019. Kuvio kertoo sitä, mihin Suomi on ollut menossa jo pitkään. Väki ikääntyy ja huoltosuhde kasvaa vuosi vuodelta. Korkein huoltosuhde löytyy Satakunnassa edelleen Merikarvialta ja matalin Raumalta ja Porista. Varsinais-Suomessa puolestaan korkein huoltosuhde löytyy Kustavista ja matalin Turusta.

10.5 Sosiaalihuollon palvelut

Kuntien sosiaalipalveluilla on keskeinen rooli tukea tarvitsevien perheiden auttamisessa. Vaikka sosiaalipalvelut koostuvat hyvin moninaisista – sekä kevyemmistä että raskaammista, ennaltaehkäisevistä ja korjaavista – palveluista, niin tähän on valittu kaksi eräänlaista ääripäätä. Kevyempiä palveluita edustaa tässä lastensuojelun avuhuollon tukipalvelujen käyttö kunnittain ja raskaampaa palvelukokonaisuutta kodin ulkopuolelle tehtyjen sijoitusten määrä kunnittain

Kuvio 20. Lastensuojelun avopalveluiden asiakkaat vuonna 2019 (Sotkanet 2021)

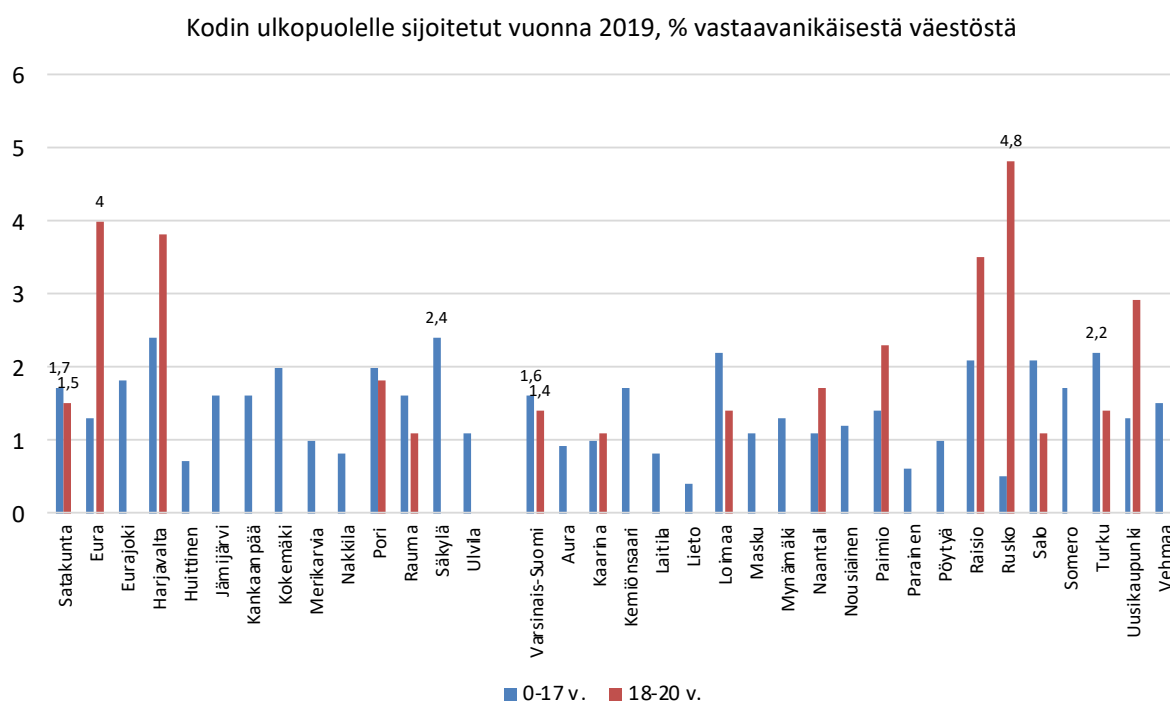
Kuviossa 20 on esitetty lastensuojelun avohuollon asiakkaiden osuus kunnan vastaavan ikäisistä lapsista ja nuorista vuonna 2019. Kuviossa on eroteltu kaksi ikäryhmää: 0-17 -vuotiaat ja 18-20 -vuotiaat. Alla oleva kuvio ei välttämättä kerro suoraan palvelujen tarpeesta, vaan myös siitä, miten yksittäiset kunnat resursoivat ja mahdollistavat sosiaalihuollon avopalveluiden käytön niitä tarvitseville. Maakunnittaiset erot näiden kahden eri ikäryhmän kohdilla eivät ole kovin suuria. Satakunnan maakunnassa sekä alle 18-vuotiaita että 18-20 -vuotiaita avohuollon asiakkaita on suhteessa eniten Siikaisissa (13,6%, 16,7%). Varsinais-Suomen alle 18-vuotiaita on erityisesti Oripään kunnassa (13,3%) ja 18-20 -vuotiaita Koski Ti:ssä (11,6%). Satakunnan maakunnassa myös Merikarvia ja Harjavalta erottuvat muista maakunnan kunnista 18-20 -vuotiaiden osalta. Jälleen

kerran on hyvä muistaa, että pienten kuntien osalta, joissa nuorten määrät ovat suhteessa pieniä, prosentuaaliset erot kuntien välillä kasvavat helposti erittäin suuriksi ja vuosivaihtelut voivat olla merkittäviä.

Lastensuojelun kovaa ja rankinta ääripäätä edustaa lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Se on toimenpide, mitä ei milloinkaan tehdä kevyin perusteluin Alla olevaan kuvioon 21 on koottu kuntakohtaiset tiedot vuodelta 2019 lastensuojelun kodin ulkopuolelle sijoittamien nuorten suhteellisesta osuudesta. Maakuntia tarkasteltaessa noin 1,4-1,7% vastaavan ikäisistä nuorista on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Kuntakohtaisia eroja maakuntien sisällä on kuitenkin paljon. Satakunnassa 0-17 -vuotiaiden osalta Säkylässä (2,4%) ja Harjavallassa (2,4%) on suhteessa enemmän kodin ulkopuolelle sijoitettuja, kuin mitä maakunnassa keskimäärin. Myös Porissa ja Koemäellä ollaan keskiarvon yläpuolella.

Kuvio 21. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen suhteellinen osuus vuonna 2019 (Sotkanet 2021).

1

Varsinais-Suomessa 0-17 -vuotiaiden kodin ulkopuolelle sijoitettujen osuus nousee selvästi yli maakunnan keskiarvon Turussa, Salossa, Raisiossa ja Loimaalla – kaikissa yli 2 prosenttia. 18-20 -vuotiaiden osalta kuntakohtaiset erot ovat vielä suurempia. Ruskossa luku on jopa 4,8% ja Raisiossakin 3,5%. Satakunnassa suurimmat luvut löytyvät Eurasta (4%) ja Harjavallasta (3,8%).

11 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Edellä esitetyt lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tilaa ja palveluiden käyttöä kuvaavat indikaattorit ja tilastot kertovat nimestään huolimatta pääosin pahoinvoinnin ja huono-osaisuuden ilmenemisestä Lounais-Suomen alueen maakunnissa ja kunnissa. Tilastotietojen keskittyessä lähinnä pahoinvoinnin ja epäkohtien määrälliseen kuvaamiseen on hyvä muistaa, että suurin osa lapsista, nuorista ja perheistä voi hyvin. Vaikka hyvinvointivajeita kuvaavat tilastot ovat osittain karuakin luettavaa, niin monesti ne myös osoittavat, että tilanteet voivat myös muuttua parempaan suuntaan – niin tässäkin raportissa. Seuraaviin kappaleisiin on koottu yhteenvetoa lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ilmenemisestä sekä näiden pohjalta esitettyä pohdintaa.

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden sekä julkisen liikenteen palveluiden saatavuudessa kehitettävää nuorten osalta

Peruspalvelujen arviointi 2020 osoitti, että erityisesti nuorten tarvitsemisissa mielenterveyteen ja päihdehuoltoon liittyvissä palveluissa on monissa kunnissa parannettavaa. Mielenterveyspalveluja vaivaa nuorten osalta liian pitkät jonot hoitoon pääsyssä ja siitä aiheutuvat hoitojen pitkittymiset. Erityisesti nopeista ja helposti löydettävistä matalan kynnyksen palveluista on puute. Näihin liittyen on olemassa muutamia rakenteellisia epäkohtia. Esimerkiksi 16-18-vuotiaat nuoret, jotka eivät ole minkään oppilaitoksen kirjoilla, ovat vaarassa jäädä näiden matalan kynnyksen mielenterveyspalvelujen ulkopuolelle. Tämä johtuu siitä, että alle 20 -vuotias, joka ei ole koulutuksessa, ei ole vielä oikeutettu aikuispsykiatriaan eikä toisaalta oppilaitoksen kautta koulupsykologin palveluihin.

Jatkossa olisi tärkeää, että kaikki kunnan sektorit tunnistaisivat roolinsa ja mahdolliset vaikuttamisen paikat lasten ja nuorten ennaltaehkäisevässä mielenterveystyössä. Tämä koskee terveydenhuollon ohessa sosiaalitoimea, sivistystoimea ja mm. nuorisotoimea – toki kaikkia muitakin. Kunnissa voidaan tarjota laaja-alaisesti tietoa ja koulutusta lasten ja nuorten parissa toimiville työntekijöille mielen-terveyshaasteiden ennaltaehkäisyyn, tunnistamiseen, puheeksi ottamiseen ja hoitopoluille ohjaamiseen.

Nuorten päihteiden käyttö on muuttunut selvästi viimeisen 20 vuoden kuluessa. Tilastot osoittavat, että viikoittain alkoholia käyttävien ja kuukausittain tosi huumaan juovien osuus on laskenut selvästi. Kulttuuri on muuttumassa nuorten ikäpolvien kautta. Mielenkiintoista on tietää, että edes tutkijat eivät ole täysin yksimielisiä siitä, mistä tämä johtuu. Todennäköisesti kyse on monen asian yhteisvaikutuksesta. Nuorten päihteidenkäytön vähenemisen yhteydessä on tunnistettu myös käyttöön liittyvää polarisaatiota. Samalla kun yhä suurempi osa nuorista juo yhä vähemmän ja harvemmin, niin pieni osa nuorista käyttää alkoholia ja päihteitä entistä enemmän. Nuorten osalta päihdepalvelut ovat olleet pitkään luonteeltaan ennaltaehkäiseviä ja valistaviakin ja vasta aikuisille on joudutaan tuottamaan kovempia korjaavia palveluja. Nyt jo lapsille ja nuorille joudutaan tuottamaan myös korjaavaa päihdehuoltoa ja se asettaa palvelut myös uudenlaisen tilanteen eteen. Palveluja joudutaan suunnittelemaan eri tavalla alaikäisten

kanssa ja niihin tulee väistämättä myös muita viranomaistahoja, kuten sosiaali-toimi ja sivistystoimi, mukaan sekä lasten ja nuorten perheet. Vaikka kyse on päihdeongelmasta ja sen hoitamisesta, niin erityisesti alaikäisillä tarkasteltavia ja huomioon otettavia näkökulmia on enemmän.

Sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta kyse on monesti palvelujen tarpeen ja saatavuuden yhteensovittamisesta. Saatavuus edellyttää, että palvelut voidaan resursoida oikein. Tämä taas edellyttää poliittisia päätöksiä, joiden perustana tulee olla tarkka kuva tarpeesta. Lasten ja nuorten osalta mielenterveys- ja päihdepalvelujen tarpeen tunnistamiseen tulisi pystyä tuottamaan hyvin ajantasaista tietoa, jotta ongelmiin pystyttäisiin ennakoiden jo puuttumaan. Terveystenhuollon palveluiden suunnittelun osalta, erityisesti nuoria koskien, tulisi ottaa vahvasti huomioon paitsi terveydenhuollon asiantuntijoiden oma tilannearvio palvelujen riittävydestä, niin myös muiden sektoreiden asiantuntijoiden ja työntekijöiden arjen kokemus. Eikä tietenkään saa unohtaa niitä nuoria, jotka palveluja käyttävät. Heiltä, jos keneltä, saa sen oikean tiedon siitä, miten palvelujen saavutettavuus ja riittävyys kunnassa toteutuu asiakkaan näkökulmasta.

Suomi on muutamaa isompaa kaupunkia lukuun ottamatta hyvin harvaan asuttu maa. Nuorten näkökulmasta palveluiden saavutettavuuteen vaikuttaa vahvasti myös julkisen liikenteen toimivuus. Isoissa kaupungeissa ja kuntakeskuksissa julkinen liikenne toimii pääsääntöisesti hyvin, mutta kaupunkien laidoilla ja harvemmin asutuissa maaseutumaisissa kunnissa julkisen liikenteen vähyys tai kokonaan puuttuminen laittaa lapset ja nuoret eriarvoiseen asemaan suhteessa isommissa kaupungeissa asuviin. Peruspalvelujen arviointi 2020 osoitti, että nuorten tarpeista katsottuna monilla alueilla julkisen liikenteen palvelut eivät vastaa niitä tarpeita, joita nuorten elämä asettaa. Osalle tämä voi olla syynä siihen, että tarvittavia palveluja ei lähetä hakemaan, vaan yritetään selvittää arjessa itse. Pahimmillaan tämä johtaa siihen, että nuorille ei synny edes kuvaa siitä, millaisia palveluja heille voisi olla tarjolla.

Näin digiaikana liikkumiselle on olemassa myös vaihtoehtoja ja niiden hyödyntäminen palvelujen saavuttamisessa onkin monella tapaa kannatettava kehittämissuunta. Palvelujen muokkaaminen verkkoon soveltuviksi, kohderyhmää vahvasti kuunnellen, lisää saavutettavuutta monesti kustannustehokkaammin kuin julkisen liikenteen verkoston suurimittainen kasvattaminen. Kaikkia nuorten palveluja ei tarvitse siirtää verkkoon, mutta monessa kohtaa se voisi olla kannatettava kehittämissuunta. Tämä edellyttää uudenlaista suhtautumista palvelujen tuottamiseen myös ammattilaisilta.

Korona-ajan lähiopetus jakoi nuorten kokemuksia

Keväällä 2020 Korona-pandemian hillitseminen sulki monet toiminnot koko maailmassa. Suomalaisten lasten ja nuorten osalta kevään 2020 merkittävin arkinen muutos oli lähes yhdessä yössä käynnistetty etäkouluaikajakso, jota kesti pari kuukautta. Kokemukset etäopetuksesta jakautuivat hyvin tasaisesti. Tiivistäen voidaan todeta, että kolmasosa nuorista koki etäopetuksen kielteisesti, kolmasosa myönteisesti ja kolmasosa neutraalisti. Muutos näkyi mm. siinä, että arki muuttui rutiininomaisemmaksi ja oli paljon aiempaa paikallaan pysyvää. Arjen aikatauluttamisesta tuli rennompaa, työrauha oli kotona parempi ja verkon kautta

opiskelun oppimista pidettiin tärkeänä. Negatiiviset kokemukset liittyivät siihen, että osa koki koulutehtävistä suoriutumisen työläämmäksi, koska opettaja ei ollut samalla tavalla läsnä ja tukemassa, mitä lähiopetuksessa. Voimakkain yhteys etäopetuksen kielteisiin tuntemuksiin oli kuitenkin yksinäisyyden kokemukseen sekä siihen, että nuori on yleisesti kokenut sosiaalisia kontakteja koskevat rajoitustoimet negatiivisina. Etäopetukseen siirtyminen on saattanut aiheuttaa yksinäisyyden kokemuksia tai jo valmiiksi enemmän yksinäisyyttä kokevat ovat saataneet kokea etäopetuksen erityisen kielteisesti. Tuloksista voidaan vetää johtopäätös, että etä- ja lähiopetuksessa tulee edelleen jatkaa työtä sosiaalisten suhteiden tukemiseksi kaikilla koulu- ja opiskeluasteilla.

Nuorten huoli ilmastonmuutoksesta on kasvanut

Nuorten asennoituminen ilmastonmuutokseen on muuttunut ja sen synnyttämä huoli on kasvanut. Reilu kymmenen vuotta sitten, vuoden 2008 Nuorisobarometrissa, noin 40 prosenttia vastaajista oli erittäin huolissaan ilmastonmuutoksesta. Tästä kymmenen vuotta eteenpäin, vuonna 2018, erittäin huolissaan olevien osuus oli jo 70 prosenttia. Asennemuutosta kuvaa myös se, että nuoret suomalaiset ovat muita ikäryhmiä valmiimpia muuttamaan kulutustottumuksiaan. Asenne ei kuitenkaan suoraan johda toimintaan. Vaikka suurin osa suomalaisista nuorista kokee, että omilla kulutusvalinnoilla on mahdollista ja suotavaa vaikuttaa ilmastonmuutoksen ehkäisemiseen, on omaa kulutustaan oikeasti vähentäneitä huomattavasti pienempi määrä, noin 42 prosenttia vastaajista. Kyse ei ole aina pelkästä halusta, vaan useiden nuorten kohdalla arjen realiteetit ja esimerkiksi taloudellinen tilanne vaikeuttavat oman arvomaailman mukaisen elämäntavan toteuttamista.

Uudet osallisuudet kentät

Nuorten osallisuudesta on oltu vuoroin huolissaan ja vuoroin innoissaan. Yksilöiden osallisuuden toteuttaminen on ollut perinteisesti kolmannen sektorin toiminnan kantavia voimia. Toki osallisuutta on edistetty julkisella ja yksityisellä sektorilla, mutta kolmas sektori on ollut sitä tietyllä tavalla puhtaimmillaan.

Kolmannen sektorin rinnalle on viime vuosien aikana syntynyt uusi oksi, 4. sektori. Tällä viitataan kansalaisyhteiskunnan uuteen rajapintaan, joka rakentuu internetin ja sosiaalisen median eri alustojen varaan. 4. sektorin mahdollistaa perinteiseen kolmanteen sektoriin liittyvien yhteisöjen ja yhteenliittymien aiempaa kevyemmän ja vielä vapaamman, ajasta ja paikasta riippumattoman rakentumisen. Näissä virtuaaliyhteisöissä ihmiset kohtaavat, keskustelevat ja osallistuvat. Keskeisin ero 4. sektorilla ja 3. sektorilla on siinä, että 4. sektori ei edellytä minikäänlaista hierarkkista päätöksentekorakennetta ja näihin liittyviä lainmukaisia hallinnollisia velvoitteita. 4. sektori mahdollistaa aiempaa helpommin ja vapaammin saman mielisten aktiivisten kansalaisten yhteenliittymät. Näiden yhteenliittymien tavoitteet ja käytänteet rakentuvat suoraan sen osallistujien kautta.

Kunnissa voidaan oppia paljon 4. sektorin uusista tavoista osallistaa ja olla läsnä. Verkkonuorisotyöstä on puhuttu jo yli kymmenen vuotta, mutta 4. sektori vie osallisuuden vielä uudelle tasolle – tasolle, joka rakentuu yksilöiden omien mielenkiintojen varaan ja juuri tietyille ryhmille soveltuviin osallistumisen tapoihin.

Sosiaalisen median alustat ovat nimensä mukaisesti alustoja, joissa on vapaat kädet luoda yhteenliittymiä eri ihmisten välille. Järjestelmät mahdollistavat ja ihmiset luovat sisällöt. Tässä olisi jotain, mitä kunnissa voitaisiin hyödyntää entistä vahvemmin.

Lasten ja nuorten harrastustoimintaa tuettiin hieman aiempaa enemmän

Vuonna 2020 lasten ja nuorten harrastustoimintaa tuettiin valtionavustuksella Lounais-Suomessa yhteensä 470 774 eurolla. Kasvua parin vuoden takaiseen oli reilu 40 000 euroa. Satakuntaan tästä avustuksesta myönnettiin 165 800 euroa ja Varsinais-Suomeen 304 974 euroa.

Korona kuritti - nuorisotyöttömyys kääntyi nousuun vuonna 2020

Satakunnan ja Varsinais-Suomen kuntien nuorisotyöttömyyslukuja tarkasteltaessa on nähtävissä, että kautta linjan nuorisotyöttömyys laski hiljalleen muutamien vuosien ajan vuoteen 2020 asti 18–24 -vuotiaiden ikäluokassa. Vuonna 2020 suunta kuitenkin kääntyi ja vuoden 2020 lopussa sekä alle 25-vuotiaiden että 25–28 -vuotiaiden ikäryhmissä työttömyys oli lisääntynyt dramaattisesti. Muutokset ovat sen verran suuria, että koronalla on varmasti ollut merkittävä vaikutus tässä. Monet nuoret työskentelevät palvelualoilla, joihin korona erityisesti osui vuoden 2020 aikana.

II asteen koulutuksen keskeyttämisessä isot kuntakohtaiset erot

Toisen asteen koulutuksen keskeytyminen on iso muutos nuoren arjessa ja merkittävä riski myös ulkopuolisuuteen ajautumiseen. Toisen asteen osalta erityisesti ammatillisen koulutuksen keskeytyminen on ollut vahvasti esillä viime vuosina. Määrällisesti tarkasteltuna lukiokoulutuksen keskeyttäminen suhteessa aloittaneisiin on huomattavasti harvinaisempaa kuin ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen. Ammatillisen koulutuksen keskeyttäminen kunnittain oli noin 10 % luokkaa ja lukiokoulutuksen osalta muutaman prosentin luokkaa.

Maakuntien välillä ei suurta eroa koulutuksen ulkopuolella olevien suhteen – kuntakohtaiset erot kuitenkin suuria

Pelkän peruskoulun varaan jäävien riski syrjäytymiseen kasvaa merkittävästi. Varsinais-Suomessa vuonna 2019 koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 17–24 -vuotiaita (eivät ole opiskelijoita tai ei ole tutkintokoodia eli ei perusasteen jälkeistä koulutusta) oli 7,1% ja Satakunnassa 7,7% suhteessa saman ikäiseen väestöön. Varsinais-Suomen tilanne oli noin prosentin verran parempi suhteessa parin vuoden takaiseen.

Lukujen taustalla on paljon kuntakohtaista vaihtelua. Kuntia, joissa yli 12% ikäryhmästä oli koulutuksen ulkopuolella 2019 olivat Kustavi, Uusikaupunki ja Pöytyä. Satakunnassa ei sen sijaan ollut ainoatakaan kuntaa, jossa yli 12% olisi jäänyt koulutuksen ulkopuolelle.

Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevat nuoret

Satakunnassa ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa oli vuonna 2019 20-24-vuotiaista 16,4 prosenttia ja 25-29 -vuotiaista 17,8 prosenttia. Varsinais-Suomessa 20-24-vuotiaita ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa oli 14 prosenttia ja 25-28 -vuotiaita 17,2 prosenttia.

Varsinais-Suomessa kuntien väliset tulojakautumiserot laskivat hieman ja Satakunnassa kasvoivat

Tulonjakautumiseroja seuraava kuntien gini-kerroin osoittaa, että erot tulojen jakautumisessa ovat Satakunnan kunnissa vähäisemmät kuin mitä Varsinais-Suomen kunnissa, joiden keskuudessa on isojakin eroja kuntien kesken. Vuoden tarkastelujaksolla Satakunnassa tuloerot ovat maakuntatasolla hieman kasvaneet ja Varsinais-Suomessa hieman pienentyneet.

Toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuus kasvanut Lounais-Suomessa

Toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuus on pysynyt suunnilleen samana vuosien 2018 ja 2019 aikana. Aiempina vuosina vuosikohtaista vaihtelua on ollut enemmän. Vuonna 2019 toimeentulotukea saaneita lapsiperheitä oli Satakunnassa 8,8% ja Varsinais-Suomessa 9,9% kaikista lapsiperheistä. Koko Lounais-Suomen aluehallintoviraston alueella eniten toimeentulotukea saaneita lapsiperheitä löytyi vuonna 2019 Turusta, 15,9% kaikista lapsiperheistä.

Nuorten pitkäaikaisen toimeentulotuen osalta ei suurisa muutoksia havaittavissa

Lyhytaikaisen toimeentulotuen saamisen ei ole osoitettu merkittävästi lisäävät syrjäytymisen riskiä, mutta sen sijaan pitkään jatkuneen toimeentulotuen tiedetään selvästi lisäävän riskiä ulkopuolisuudelle. Lounais-Suomen osalta Satakunnassa pitkäaikaista toimeentulotukea saaneita 18-24 -vuotiaita nuoria oli vuonna 2019 2,7% vastaavan ikäisistä nuorista. Varsinais-Suomen maakunnassa vastaava luku oli 2,2%. Molempien maakuntien osalta pitkäaikaista toimeentulotukea saaneiden osalta on ollut pientä laskua.

12 Lähteet

Ahtiainen, R., Asikainen, M., Heikonen, L., Hienonen, N., Hotulainen, R., Lindfors, P., Lindgren, E., Lintuvuori, M., Oinas, S., Rimpelä, A. & M-P. Vainikainen (2020) Koulunkäynti, opetus ja hyvinvointi kouluyhteisössä koronaepidemian aikana: Ensitulokset.

AVI (2020) Peruspalvelujen arviointi 2020 -verkkoraportti < <https://www.patio.fi/pepa-2019> >

Haikkola, L. & E. Kauppinen (2020). Nuorten korona-ajan yksinäisyys ja näkemykset koronan vaikutuksista tulevaisuuteen. Nuorisotutkimusseura ry. < <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma66> >

IPCC (2018) Global Warming of 1,5 C-raportti. Summary for Policymakers. < <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/> >

Karvi (2020) Poikkeuksellisilla opetusjärjestelyillä vaikutuksia tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen oppimiseen – Poikkeustilanne toi digiloikan, mutta oppimisen tuki ei ollut riittävää. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.

< <https://karvi.fi/2020/12/14/poikkeuksellisilla-opetusjarjestelyilla-vaikutuksia-tasa-arvoiseen-ja-yhdenvertaiseen-oppimiseen-poikkeustilanne-toi-digiloikan-mutta-oppimisen-tuki-ei-ollut-riittavaa/> >

Kolh, A. (2018) Ilmastonmuutos ahdistaa, mutta nuoret eivät ole vaipuneet toimettomuuteen. Artikkelit 7.12.2018. Ilmasto- ja Luontoratkaisut, Sitra. < <https://www.sitra.fi/artikkelit/ilmastonmuutos-ahdistaa-mutta-nuoret-eivat-ole-vaipuneet-toimettomuuteen/> >

Lahtinen, J. (2020) ”Et sitten istuttiin Teamsissa suunnilleen koko päivä.” Ammattilaisten kokemuksia etäohjauksesta ja -opetuksesta koronan aikaan. Kirjoitus Potentiaali-hankkeen verkkosivuilla.

Lahtinen, J., Haikkola, L. & E. Kauppinen (2021) ”Etäkoulu oli mukavaa ja sai enemmän vapaa-aikaa, yksinäisyys oli huono puoli” – Nuorten kokemukset etäopetuksesta korona-ajan alussa. Nuorisotutkimusseura ry.

Mäenpää, P., Faehnle, M. & H. Schulman (2017) Neljäs sektori murtaa ja rakentaa kuntien hallintoa. Blogi-kirjoitus kuntaliiton sivuilla 2017. < <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2017/neljas-sektori-murtaa-ja-rakentaa-kuntien-hallintoa> >

Niemelä, H., Kuusinen, J. & T. Lähdeniemi (2020). Valtakunnallinen lasten verkkokuuleminen osana perusopetuslain lainvalmistelua. Tulosityhteenvedo osallistuneiden vastauksista.

Nuorten Akatemia (2020) Ilmastoajatuksia – opas nuorisotyön ilmastokasvatukseen. < https://www.nuortenakatemia.fi/wp-content/uploads/2020/12/ilmastoajatuksia_opas-nuorten-ilmastokasvatukseen-pieni.pdf >

Nuorisotilastot (2021) www.nuorisotilastot.fi

Repo, J., Poskiparta, E., Herkama, S. & C. Salmivalli (2020). Koululaisten koronakevät -tutkimuksen tulokset. Turun yliopisto.

Ruuskanen, P., Jousilahti, J., Faehnle, M., Kuusikko, K., Kuittinen, O., Virtanen, J. & L. Strömberg (2020) Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020 -luvun Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:47.

Sotkanet (2021) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoja < <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index> >

TEM (2021) Alueelliset työllisyyskatsaukset. < <https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx> >

Tilastokeskus (2021) StatFin-tilastotietokanta
(<http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/>)

Pöysä, V. & S. Tuuva-Hongisto (2017) 'Onks käyntii ja onks kyytii?' Nuorille merkitykselliset palvelut syrjäseuduilla. Teoksessa Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Nuorisotutkimusseura.

THL (2021) Nuorten mielenterveyshäiriöt. < <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/nuorten-mielenterveyshairiot> >

Traficom (2021) Joukkoliikenteen haetut ja myönnetyt valtionavustukset. < <https://juku.traficom.fi/avoin/#/tilastot/valtionavustukset/> >

Obstbaum, Y. (2019) What's New About Adolescent Drinking in the Nordic Countries? A report on Nordic studies of adolescent drinking habits in 2000-2018. Nordic Welfare Center.

Lounais-Suomen aluehallintovirasto

Turku

2021